NASIONAL RI
EKKER

Indonesia
2ª
R 280.340

Zesjarige Snelcursus in Algemene Ontwikkeling

Deel 2a

Geschiedenis van Ons Vaderland

met een Inleiding

Bandoeng
Uitg. v.d. N.V. v/h A.C. Nix & Co
1950

Indonesia's Economisch Interval.

Deel 2e

Nederlands Materialistische Burgerzin.

m/s Vingerwijzing v/d Leraar: „Geschiedenis en School"

door

Dr. Danudirdja Setiabuddhi
Oud-Hoogleraar A.I.P. Djokja

INHOUD.

Voorwoord bij elk deeltje van deze serie geschiedenis-boekjes ..... pag. II
Geschiedenis en School. Een vingerwijzing voor de leraar ..... " III
Over deze Snelcursus ..... " IX

1596 - 1830 Periode van het kapitalisme.- De historische noodzakelijkheid ener kapitalistische en imperialistische uitbuitings-"kolonisatie" van Indonesia door Nederland.

Hoofdstuk I. Landbouw en Industrie in Nederland in de 16e en 17e eeuw ..... pag. 1
Hoofdstuk II. De Invloed van de natuurlijke en staatkundige Voorwaarden op Nederlands economische Ontwikkeling ..... " 6
Hoofdstuk III. De Betekenis van de Handel en zijn Invloeden ..... " 13
Hoofdstuk IV. Geen Economische Noodzaak voor Nederlandse Expansie ..... " 28
Hoofdstuk V. Geen Ideologische en Psichologische Drang tot Nederlandse Expansie ..... " 33
Hoofdstuk VI. Vormen van de Ondernemingen van O-verzeehandel ..... " 41
Hoofdstuk VII. Geen Commerciële Behoeften aan Nederlandse Expansie ..... " 52
Hoofdstuk VIII. Geen Industriële Belangen bij Nederlandse Expansie ..... " 59

Ter Inleiding

van elk Deeltje van deze Serie Geschiedenis-boekjes

Mijn opvatting over geschiedenis-onderwijs op de school wijkt volkomen af van de gebruikelijke leermetoden, maar is door mijn lange ervaring juist bevonden.

Geschiedenis-onderwijs kan geen ander doel hebben dan bij uitstek algemene ontwikkeling bij te brengen. Deze algemene ontwikkeling kan de leerling niet leren. Zij vormt zich van zelf bij hem in zijn jeugd, en verrijkt zich in de jaren na de school. Het doeltreffendste middel daartoe is: lezen en onderling bespreken. De boekjes of delen daaruit worden aldus in de klas gebruikt. De onderwijzer of leraar leest ook vóór, bespreekt het gelezene, vertelt, vult aan, maakt duidelijk, legt uit. Er worden geen lesjes opgegeven "voor tuis", geen "beurten" in de klas, geen "proefwerken". Zo eens in de drie maanden (b.v. voor het bepalen van een rapportcijfer, als aan die metode wordt vastgehouden) mag elke leerling naar zijn eigen keuze over een of ander onderwerp, dat voor hem belangwekkend is, gedurende de aangegeven tijd schrijven wat hij er van weet. Het opstel behoeft niet "af" te zijn. Als de tijd voorbij is, levert hij zijn werk in. Daarnaar beoordeelt de onderwijzer of leraar de mate van zijn ontwikkeling. Er geldt één verbod: uit hoofd geleerde schijnkennis kan niet met "voldoende" worden beoordeeld.

Geen enkel boekje behoeft afgewerkt te worden in het cursus-deel dat voor "geschiedenis" is uitgetrokken. De belangstelling moet, indien mogelijk bij alle leerlingen, dusdanig gewekt worden, dat hij voor zich zelf naar het leesboek grijpt tuis, omdat hij méér weten wil dan de lessen hem gaven.

De moeilijkheid bij deze mijn metode is blijkens mijn ervaring geweest: niet het boek, niet de leerling, - maar de leraar. Hij moet waarlijk om zijn algemene ontwikkeling bevoegd zijn vóór te gaan.

Wie op deze wijze zijn lessen indeelt, zal heel grote voldoening oogsten.

De schrijver

Bronnen-aangifte was in deze serie schoolboekjes niet aangebracht. Wel zijn zij in overrijkheid te vinden in een groter werk van schrijvers hand.

De uitgever

GESCHIEDENIS EN SCHOOL.

Een Vingerwijzing voor de Leraar.

Een van de vele pedagogische problemen verschuilt zich in de vraag: Is "geschiedenis" al of niet een leervak voor de school?

Op deze vraag is nog altijd geen antwoord gegeven, dat de navorser in elk opzicht bevredigen kan. Het blijft een ja en een neen. Toch bleef het onderzoek niet steriel. Er werden elementen ontdekt, die ons nader vertrouwd hebben gemaakt met het karakter van het vak "Geschiedenis". Deze vertrouwdheid moeten wij waarlijk zien als de eerste stap naar de uiteindelijke oplossing van het probleem, dat in hoofde van deze vingerwijzing werd gesteld.

"Geschiedenis" is geen exact vak. Niettemin kan de historicus geen te vergaande kleinachting koesteren voor het werk van de historiograaf, zolang deze zich er niet toe laat verleiden, om uit zijn anecdotische bevindingen wegen te traceren naar aanliggende gebieden van wetenschap, als daar b.v. zijn de folkore, de karakterologie, de psichologie, dan wel naar gebieden die niet om feiten-materiaal maar om intuitief duidingsinzicht vragen, los van herodotische vrijmoedigheden, homerische legenden-dichtingen, mitologische credo's, pararatons, bhagavad-gita's, en chaldese, egiptische, israëlitische en andere dusgenaamde "koningsboeken",etc.

Geschiedenis is niet een relaas, noch zelfs het getrouw en verantwoord relaas, van de facta, omgevende een bepaalde individuele of sociale handeling, of karakteriserende een subjectief-reële periode, en zelfs niet al zouden de feiten zich als facta concludentia aanbieden. Want nog is het de mens niet gegeven met logische zekerheid gevolgtrekkingen te maken. Ook tekent "geschiedenis" niet het verleden van de evolutie ener grotere of minder grote groep. Het verleden omvat toch méér dan die evolutie. Hoch ook verft "geschiedenis" ons "Nu" met de kleuren van het waarlijk Heden.

Meer dan dat alles leert Geschiedenis.

Zij is het in de mensheid, in àlle mensheid werkende streven ter verwerkelijking van een objectieve realiteit.

Wat nu is die objectieve realiteit?

Om te beginnen is dat streven dus wel het pogen tot ontkoming aan het subjectief reële, dat

wij

wij het Leven plegen te noemen. Dat Leven, - het het leven! - voldoet dus niet aan de verlangens, uitgaande naar een begerenswaardiger gewenste toekomst. Het voldoet dus niet aan de feitelijkheden van het momentaan doorleefde bestaan, dat wij de naam gaven van het Heden, al bestaat dit niet als enige langer of korter durend gedachte periode. Want het heden is òf het laatste verleden, òf reeds de eerste toekomst, en het leven dierhalve de altijd durende overgang van verleden naar toekomst. Het is de subjectieve irrealiteit, welke ons immer bedriegelijk belooft, dat er een veel schonere objectieve realiteit is te bereiken, een wèl gelukkige toekomst, al voerde ons het verleden nog steeds niet tot voor het ochtendgloren daarvan.

En dat nú is Geschiedenis: het verhaal van de onophoudelijke, nooit rustende bestrevingen der totale mensheid ter bereiking van die objectieve realiteit. Diensvolgens moeten wij trachten te ontdekken, welke die bestrevingen zijn, voor en aleer wij zullen begrijpen, wat die objectieve realiteit inhoudt of wat zij is.

Eén karaktertrek staat natuurlijk dadelijk helder voor ons: het streven naar andersheid. Het Nu voldoet niet. Het moet anders zijn. Hoe men zich die andersheid voorstelt is niet in een enkel beeld samen te vatten. Grotere of kleinere groepen, en zelfs individuën, malen zich onderling sterk verscheidene toekomst-beelden af, welke niettemin alle deze trek gemeen hebben: die toekomst moet het door een ieder verlangde geluk brengen, dat het verleden nog steeds niet in staat is geweest te realiseren. Hoe achter dat geluk zich zal moeten gestalten, - dat is, gelijk gezegd, van een zo uitéenlopende subjectieve verscheidenheid, dat zelfs in haar grote lijnen nauwelijks raakpunten kunnen worden aangewezen.

Dit kan geponeerd worden: het streven naar andersheid is het streven naar geluk; dat "geluk" echter ontsnapt aan elke bevredigende definitie. Het naastkomende vinden wij wellicht in de algemeenheid, dat "geluk" de toestand aangeeft van een permanent zielsevenwicht. En dit zegt ons bitter weinig of niets. Erger is, bovendien, dat permanentie van zulk zielsevenwicht een onmogelijkheid, immers een deels buitenmenselijke relatie is.

Aldus benaderd moet "geluk" negatief vastgesteld worden als geen begrip, dat een toestand begrenst. Als het de objectieve realiteit aanduidt,

dan

dan is geluk het streven naar de verwerkelijking van die objectieve realiteit. In de gang van dit betoog is deze realiteit dus geen ding, geen zaak, geen object en derhalve ook geen realiteit; zo mee is dan het streven tot realisering van een niet-mogelijke realiteit de jacht op een schim.

Helaas is het dit inderdaad: de jacht op het niet-bestaande en niet bestaanbare, om het even of deze jacht bedreven wordt door een individu, een volk, of de gehele mensheid. Want zelfs als wij ons de gehele mensheid zouden kunnen voorstellen als een eenheid, - de objectieve realiteit werd er niet minder vaag, minder chimère, minder hersenschim, meer ding door.

Nu kunnen wij "geschiedenis" in haar zin van schoolvak wel definieren. Aldus b.v.: Geschiedenis is het chronologisch en getrouw relaas van het almenslijk streven, - met inbegrip van zijn daartoe aangewende middelen en zijn daartoe ingeslagen wegen, - ter verwerkelijking van het niet-bestaanbare geluk tijdens het aardse leven of zelfs na de dood.

Aldus gezien is Geschiedenis een voornaam onderdeel der algemene psichologie. Het is niet onwezenlijk haar zo op te vatten. Zij kan onmogelijk als exact leervak gezien worden. En zeker moet het als een denkfout worden begrepen, in historische gebeurtenissen, in dier leidende menslijke figuren, in de processgang van de materiële en spitituële evolutie van het mensdom de bronnen van de geschiedkunde als wetenschap in stede van haar uitingen en openbaringen te willen zien. De consequenties zijn veel-omvattend.

Wat de persoonlijke verbeeldingen van het geluk aangaat, - het is niet zo moeilijk die consequenties te aanvaarden. Wij allen weten wat wij in deze zin wensen. Dat een ieder zich daartoe op een andere basis plaatst, maakt het probleem niet moeilijker.

Voor velen belooft het bezit van stoffelijke waarden reeds het geluk op aarde, in welke vorm de materiële rijkdom dan ook de mogelijkheid van daaruit te putten genot belooft. De materie toch moet door haar overvloedigheid juist het genot in elke vorm realiseren, hij moge de minst weerzinwekkende vrijdom van zorg beogen, of het uitleven van de ongebreideldste fisische genotdrift. Hij moge dan op triomferende voldoening van de activiteit des geestes peiling nemen, dan wel de koers bepaald hebben op de winning van de eerbare liefde der sexen. Roemzucht moge de glo-

rie te midden van de groepsgenoten als de gelukkige bekroning van een bewonderd leven voortoveren, dan wel moge de filosofische verwerping van begeerte in de eenzaamheid van spirituële majesteit doen bestreven. Hij moge in religieuze extase het hoge loon van het leven door godsaderatie als verdienste ten bate der medemensen doen schouwen, dan wel in het egoisme op hoger plan de opperste altruistische winst voor de ganse gemeenschap doen verwachten.

Kortom: de vorm van het geluk dient geen ander wit dan dat van de subjectieve wens der bereiking. Niet de subjectieve variabele vorm, maar het constante streven kan op zijn best aan het eigen subjectieve leven de verven schenken, die het voor een ieder verscheiden menslijk geluk schijnt te bezitten.

Hoe echter ligt het probleem, als wij zijn oplossing trachten te vinden in de geestelijke activiteit van gezin, sociale kring, volk, natie of anders denkbare onderlinge verbondenheid? Deze ideologie zal blijken geen andere te zijn, dan die welke individueel gehuldigd wordt, en dat enkel de kwantiteit der macht ter bereiking van het gestelde doel, niet de kwaliteit daarvan gegroeid is en uit dien hoofde de sterkte schijnt te bezitten, welke het individuële bestreven blijkt te moeten ontbreken. M.a.w. de groep, - welke zij ook is, - doet zich, gelijk in zo menig ander opzicht, als eenheid, als samengestelde individu kennen. Het zijn de zelfde psichische drijfveren, die wij bij de enkeling en de groep ontmoeten. Achter elk geluks-bestreven werken steeds weer de zelfde krachten die de menslijke ziel tot actie voeren.

Zij zijn nijd en afgunst, haat en misdadigheid, zelfzucht en genotsdrift, roof en hebzucht, en andere op verkrijging van stoffelijk bezit gerichte neigingen. Spirituele drijfveren zijn minder vaak te ontmoeten, b.v. geloofsijver, afkeer van afvalligheid, paranoiacale betuigingsdrift: ook eindelijk liefde en mensenmin. Het is al psiche, wat de klok slaat. Het zijn de wegen van beschaving en kultuur. Als zodanig dringt zich de hoge pedagogische waarde van het vak "geschiedenis" op de school aan ons op, ook, ja vooral, als opvoeding en tegenwicht ten opzichte van de overmaat van opleiding, welke de huidige school met haar overbelasting van parate kennis en schijn van algemene ontwikkeling ons biedt. Geschiedenis-onderwijs zal dus op geen enkele

school

school - lager, middelbaar en hoger, - mogen ontbreken. Algemene ontwikkeling toch wortelt in en stoelt op de bodem van inzicht in de evolutiegang der mensheid. Maar het zal diep ingrijpende wijzigingen in de nu gevolgde leer-metoden verlangen. Kennis van gebeurtenissen, van jaartallen, van vorsten en voorsten moet waarlijk slechts bijzaak zijn. Daarentegen zullen de ontwikkelingslijnen van het intuitieve denken op de voorgrond moeten staan. Dus worden hoofdzaak: geschiedenis van de religie, van de oeraanvang in mitologie, geesten- en godenleer, die in haar dagen godsdienst waren, tot aan de bloemige toppen van de huidige gods- en moraal-leren; - van de wijsbegeerte die overal de religie tot basis heeft of haar als basis dient en zich mèt die basis wijzigt en ontwikkelt; - van de kunst, die de gedachtenwereld projecteert; - van de staatkunde, die van het eigen en het samenlever der volkeren structuur en bouw, uiterlijke vorm en innerlijk belijden modelleert. En dit alles los van de instructieve wetenschappen, los van haar toepassingen, de technick, het imitatieve denken, zeker bevrijd van de povere opvattingen, die ruim vijftig jaar geleden het onderricht in de griekse mitologie tot paskwil en aanfluiting maakten. Geschiedkunde is dan in haar wezen: de geschiedenis van het denken. De nieuwe inzichten, die op internationale waardering en verdraagzaamheid en op innerlijke belangstelling en harmonie gericht moeten zijn, zullen nieuwe metoden opbouwen ter opleiding naar aardse vrede, altans op dit gebied der menslijke samenleving, didaktisch en descriptief voor de aanvang, critisch en analitisch voor de eindstudie; metoden, die zelf bevrijd behoren te zijn van lesjes-opzeggerijen, proefwerkzonden en schismatische sentimenten.

Dit is detail, wel moeilijk maar ontwijfelbaar te vinden en uit te werken. Hoofdzaak is hetmm beginsel te aanvaarden.

Een ander detail, - de opleiding van de benodigde leerkrachten, - zal meer tijd van regeling eisen; De kweekscholen zullen de onderwijzers moeten voortbrengen. Het begin-onderwijs in de nieuwe opvatting van geschiedkunde zal niet te moeilijk vallen. Voor onze hoge scholen kunnen wij de vorming aan de hooglaraaren wel zelf overlaten. De moeilijkheid zal echter groot zijn, een voldoend aantal middelbare leraren te vinden, die hun aandeel in de nieuwe opvoedingstaak meester zullen moeten zijn. Maar ook dit zal zijn beslag wel krijgen, zij het dat langer geduld

zal

zal moeten worden geoefend.

Dat de school dan echter eindelijk meer aandacht zal kunnen geven aan haar hoofddoel: opvoeding, is, dunkt schrijver, een zaak van voldoende belang en betekenis om het beginsel te aanvaarden.

En dat blijft de dwingende hoofdzaak.

Over deze Snelcursus.

M i j n j o n g e - V r i e n d e n
van de lagere school tot de universiteit, denk eens na over het volgende, en als je een en ander daarvan nog niet begrijpt, geleidelijk aan zul je meer en meer begrijpen. Wij gaan ter school om te leren: b.v. talen of wiskunde of techniek. Maar altijd is er toch een drang tot algemene ontwikkeling. Speciale kennis is goed en nuttig voor enkelen, die wij niet kunnen en ook niet willen missen. Maar de algemene ontwikkeling van de menselijke samenleving wordt toch wel in hoofdzaak gedragen door een algemene ontwikkeling van elk onzer, die deze samenleving vormen. Nu is er een vak dat sneller dan andere vakken ons die algemene ontwikkeling bijbrengt.

Dat vak is GESCHIEDENIS.

Voor ons Indonesiërs, onze jongeren, die als gevolg van de politieke gebeurtenissen gedurende eeuwen moedwillig dom en onmondig gehouden zijn om ons uitbuitbaar te doen blijven, is het nu vooral van opperste belang, om zo snel mogelijk voor zich een weg naar boven te zoeken en hun plaats in de zon te veroveren. En dat nu willen deze schoolboekjes zijn: een 6esjarige Snelcursus voor Algemene Ontwikkeling langs de Weg der Geschiedenis. Ik raad jullie allen aan om naast deze lees-boekjes ook nog al wat je in handen krijgen kunt op het gebied van geschiedenis te lezen. Het zal natuurlijk niet allemaal goed zijn maar toch kun je er een en ander uit halen, waaraan je wat hebben zult.
Want nu ga ik jullie wat vertellen van wat Geschiedenis je al zo brengen kan.

Zij maakt je om te beginnen deskundig op het gebied der historie (d.i. de geschiedenis zelf). Daardoor behoef je niet je oordeel voor je te houden, als er over een geschiedkundig onderwerp wordt gesproken, hetgeen dagelijks gebeurt.
Zij brengt je enige kennis bij van de evolutie (= ontwikkelings gang der mensheid en van al wat leeft in de natuur). En kennis van de geografie (= de aardrijkskunde), van de geologie (= aardkunde), van de kosmografie (= de kennis van de hemel, de loop van de sterren, de passaten en andere windstromingen, die van grote invloed waren en zijn op de zeevaart; e.d.z.)
Zij vormt je inzicht in de politiek (= de staatkunde, de kunst van regeren), de uit elkander groeiende ideologieën, (= de denkstromingen, die steeds weer naar het betere streven); de leer der finantiën (= het nut, en het gebruik van het

het geld der staten en volkeren.

Zij geeft een bruikbaar overzicht van de algemene economie (= de huishouding van de staat, en van de sociale gemeenschap, d.i. de maatschappij, het samenleven der mensen en volkeren, hun verbindingen door handel, industrie of nijverheid, en onderling verkeer, van de agricultuur of landbouw en de leer der volksvoeding, der higiène of gezondsheidsleer, de loonbeweging en de volksrechten). Daarnaast geeft zij ons een bruikbaar begrip van de lands- en volkeren-wetten, het nationale en het internationale recht, in het kort: van de ontwikkeling der kultuur (= de innerlijke beschavingsgang der mensheid).

Zij gunt ons flitsen op te vangen van de archeologie (= de oudheidkunde) de etnologie (= de volkenkunde) de antropologie (= de menskunde). Zij zet de deur op een kier om vluchtige blikken te werpen op de psichologie (= de zielkunde, de leer van ons ineerlijk reageren) en de daarmee samenhangende karakterologie (= de kennis van de bron in ons gemoed van ons doen en handelen in het leven).

Zij toont ons interessante kijkjes op etnografie (= volksbeschrijving) genealogie (= kennis van geslachten) en herediteit (= erfelijkheidsleer), en op enkele technische wetenschappen (b.v. op het gebied van industrie, scheepvaart, oorlogvoering).

Zij scherpt onze intuitie (= onze innerlijke aanschouwing) op het terrein van de religie (= de godsdienst), de moraal (= de zedelijkheid).

Zij ontuikkelt onze inspiratie (= onze bezieling) op het wijde gebied van de kunst.

Zij leert onze logica (= onze redelijkheid) en onze metodiek (= de leer der metoden tot kennisopname), en haar conclusies (= gevolgtrekkingen) steeds puntiger en doeltreffender te maken.

Zij verfijnt onze bedenkingen tegen de vergroving van onze originaliteit (= onze persoonlijke oorspronkelijkheid), en ook onze critische zin, die ons b.v. moet verre houden van roof en geweld en oorlog, en ons de weg van de vrede in ons menselijk samenleven moet doen verkiezen.

Zij leert ons om onze ongebreidelde fantasie (= de basisloze verbeelding) te verwerpen en ons verre te houden van magie (toverij) en miten (= sproken) en folklore (= onbewezen en onbewijsbare overleveringen); en integendeel om onze empirie (= feiten-ervaring) van bewezen of bewijsbare daadzaken onze onderwijs gang tedoen dragen.

Zij verstevigt onze veroordeling dat onze ken-

kennis slechts echo (= napraat en ortodoxie (= rechtleersheid) en dogmatisme (= leermatigheid), en memoratie (= geheugendril) zou zijn.

Zij eist dat ons denken zal berusten op historische zin (= neiging tot de werkelijkheid in het verleden) op realiteitszin (= neiging tot werkelijkheid in het heden) op verwerping van het conservatisme (= verkleefdheid van oude vormen), van het reactionarisme (= de terugdringing van het betere).

Zij eist dat ons denken zal zijn creatief (= scheppend, vormend, omvormend) dus revolutionair (= wedervormend, nieuwscheppend) als de oude vormen getoond hebben dat hun vroeger nut verloren is gegaan.

Dit alles brengt ons de studie der Geschiedenis bij.

Ik geloof niet dat er een ander vak bestaat, dat op zo vele gebieden bevruchtend en algemeen ontwikkelend werkzaam kan zijn.

En daarom is Geschiedenis het leervak voor elke nieuw-oplevende generatie, de hoop voor elke toekomst, de geestesbron voor elke jeugd.

1596 - 1630. Periode van het Kapitalisme.
De historische hoedzakelijkheid
ener kapitalistische en imperialistische
uitbuitings?-("kolonisatie" van Indonesia
door Nederland

Hoofdstuk I

Landbouw en Industrie in Nederland in de 16e en 17e Eeuw.

Historische Faktoren.

Tot recht begrip van onze vaderlandse geschiedenis is het dringend nodig ons een beeld te vormen van de gesteldheid van Nederland en zijn historische ontwikkeling, welke de Nederlanders er toe bracht tot zogenaamde "vèr-vaart", de vaart nl. op "de beide Indiën", West- en Oost Indië.

Het is niet afdoende en zelfs onjuist de meeste schrijvers enkel na te spreken en te verklaren dat de Nederlanders naar Indonesia zeilden omdat zij de tropische producten niet meer van de portugese havens naar andere oorden konden verschepen.

Het is geheel onwaar, wanneer men nu wilde verzekeren, dat er een drang in het nederlandse volk uitging tot het stichten van volkplantingen. Het is in strijd met alle begrip van de tijd, aan te voeren dat er zo iets als een kultuur-expansie geboren was, die wijder terrein nodig had, dan Nederland bieden kon. Het is zelfs niet voldoende te verzekeren, dat zucht naar rijkdom de nederlandse zeevaarders in Indonesia bracht, want al mocht dergelijke ideologie geleefd hebben, daarmee is niet verklaard dat zij juist tussen Schelde en Eems werkte. Of ook dat, aangenomen hoe met name in het Frankrijk van die tijd dezelfde hefboom in beweging was, waarom de Amsterdammer slaagde en de Fransman niet.

Hoe was het gesteld met de landbouw in Nederland hoe met de industrie; met de behoefte aan kapitaals-uitzetting door toevoer van grondstoffen van elders? In hoever bestonden religieus-politieke en natuurlijke waarborgen voor de ontwikkeling van de handel? Waren overbevolking en volksarmoede oorzaken van expansie en emigratie-drang? Wat was de stoffelijke betekenis van de handel voor Holland? Daarvoor moet onze aandacht gevestigd blijven op

de

de nederlandse vrachtvaart in het algemeen, op de handel met "de West", met "de Oost". Welke invloed van de handel werkte op de staatkunde en welke op de totale economische rijpwording? Ook theologische factoren speelden in, zomede de godsdienst, de wijsbegeerte, de ontwikkeling der zeevaartkundige wetenschappen. De oorlogstijden, die Nederland doormaakte, wekten de waagmoed. Hoe was de inwerking van het nederlandse volkskarakter? Hoezeer, eindelijk, het voorbeeld van andere naties tot navolging prikkelde.

L op dit alles

Landbouw in Discrediet.

De landbouw had in die dagen en nog lang daarna geen betekenis. De boeren en het boerenbedrijf waren niet in tel, ja zelfs oogstten zij kleinachting. Nog in de 16e eeuw werd verklaard dat Nederland niet door de landbouw, zij het dat toen de landbouw in Nederland bloeide. Twee eeuwen vroeger had die landbouw in het geheel geen betekenis. De geringe ontwikkeling van de nabuurlanden had door hun economische achterlijkheid aan Nederland aanvankelijk een wijde voorsprong gelaten. De landbouw kwam in discrediet. Nederland was nu eenmaal "gekluisterd aan een schol", "om haar natuur geheel niet waard, bevoond te worden" een land, "dat zelf niets voortbracht". Bijna alles moest "met meerdere of mindere kosten uit het buitenland worden aangevoerd". Neen, "de landbouw was onbeduidend, het voornaamste product was zeevis#, haring en walvis#, die andere naties ook konden vangen".

Zo bleef de landbouw stiefkind en het laatste woord, in de 16e eeuw zelfs nog, was "dat alleen Zeeland voor de landbouw deugde". De provincie haatte het rijk wordende Amsterdam. De landbouw gaf slechts een mager bestaan. De Nederlander is nog altijd geen landbouwer geworden. Akker- en veldarbeid hebben steeds een kleine rol gespeeld.

Verwaarloosde Industrie.

Nederland is ook geen industrie-land en is het nooit geweest ondanks de rijke grondstoffen uit de "koloniën" en het spoedig aanwezige geld-kapitaal. Daarom ook begrijpen wij een der oorzaken van het late deelnemen der arbeidersklasse aan de internationale sociaal-demokratie. Industrie en handel hebben in de aanvang van Nederlands bloei wel vaak en later nog wel eens om de voorrang gestreden, want er was voor beiden geen plaats. Maar telkens won het de handel. Ook psichische faktoren hebben in de loop der eeuwen de Nederlanders onontkoombaar gemaakt voor een neiging tot deelneming aan de internationale nijverheid.

De Munsterse Vrede had Antwerpen, voor de handel zo veel gunstiger gelegen, als concurrent van Amsterdam vernietigd. De Spanjaarden hadden ook

Kiemen
======
Indust
======

Brugge ten dode gedoemd. De bedoeling was daarbij de nederlandse handel een gevoelige klap toe te brengen. België werd aldus de weg der industrie opgedreven. Daaraan dankt België zijn volksbehoud. Ook het colbertisme in Frankrijk, en de acte van navigatie in Engeland, waardoor de nederlandse industrie indirect werd geschaad, deden echter nog sluimerende krachten tot een geforceerde ontwikkeling komen. Deze richtten zich op het behoud der handelsheerschappij. Het is een natuurwet dat bescherming verlamt, aanval versterkt.

Zelfs de immigratie van zo vele buitenlanders, - de besten en daadkrachtigsten, want de middelmatigheid van het staatsgezag verdrijft altijd de energiekste burgers, - kon in het religieus-duldzame Nederland onder zulke omstandigheden, slechts matig de industrie ten goede komen. Dan eindelijk heeft de opkomst der machinale industrie op het eind der 18e eeuw/in het begin der 19e, de nederlandse industrie belet enige internationale betekenis te verwerven. "Enkel de domheid der andere volken", zeide een economm, "had Nederland zo groot gemaakt". Inderdaad heeft het gebrek aan industrie Nederland ten val gebracht.

Kiemen der Industrie.

Sedert de Westfaalse Vrede (1648) heeft Nederland slechts vier jaar van rust gekend. In de volgende periode van ruim 60 jaar heeft het volk 36 oorlogsjaren doorgemaakt, buiten de jaren van oorlogsvoorbereiding en toerusting. De grote erfvijanden Engeland en Frankrijk konden ook zonder de zeehandel van de eigen nijverheid bestaan; Nederland niet. Reeds in de oudheid echter was er een beginnende industrie in Nederland. Er waren bekwame scheepsbouwers, meldden de Romeinen. Karel de Grote had schepen nodig tegen de Noormannen. Die schepen werden in Nederland gebouwd en uitgerust. Tacitus schreef dat de Nederlanders boter en kaas bereidden. Ook de kunst van het steen-, tegel- en pannenbakken was van oude datum. Reeds in de 12e eeuw begon de lakenweverij op te komen. Deze eiste schapenteelt en wolinvoer, meest uit Engeland. Pelterijhandel verlangde grondstof voor bont-bewerking, die de konijnenteelt bevorderde. Gouda maakte fijn aardewerk en pijpen. Kleurstoffen werden bereid en ingevoerd. Karel de Grote spreekt van "vele ambachten". Het slijpen van lenzen voor optische instrumenten, het haringhaken, de boekdrukkunst, het microscoop herinneren aan Nederland. Zoutkokerijen verrezen hier en daar. Het bierbrouwen was een winstgevend bedrijf. De zeevaart bevorderde diverse nijverheid. Houtzagerijen, touwslagerijen, zeilmakerijen, scheepstimmerwerven konden zich aanvankelijk handhaven. Zij waren evenwel geen grootbedrijven. Bijna alles was kleinbedrijf in de betrekkelijk veilige steden.

steden.

Invloeden van Vrede en Oorlog.

De historie leert dat eigenlijk eerst in de 19e eeuw de nederlandse nijverheid is aangevangen. Toch had zij bitter weinig economische invloed.

Met de immigratie der Hugenoten kwam hun talent, hun geestkracht, hun geld naar Nederland. Zo dankt de textiel-nijverheid te Amsterdam aan hen haar opkomst. Modewerk, bereiding van fluweel en passement van hoeden, zijdegaas en kantwerk werden inheems. In de 17e eeuw was er een begin van export van papier, olie, glas- en aardewerk. Het juweliersvak begon zich te ontwikkelen. Maar dit alles had de vrede nodig; de handel zelfs wel de oorlog. Beschermende staatsbemoeinis bracht echter, zo als steeds, achteruitgang. In de gehele 17e eeuw werd zij eigenlijk vergeten, voor zover zij niet met het zeewezen in verband stond. Uitrusting van handels- en oorlogsvloten, de dril van telkens weer nodige landtroepen, de bedrijvigheid in de havens, de bestudering der maritieme wetenschappen, de bescherming van zeegaten, reden, havens, de verbetering van waterwegen en waterwerken - dat alles nam de tijd geheel in beslag.

Eerst het opkomend mercantilisme (het sisteem dat edele metalen als de bron van alle rijkdom kent) doet aandacht krijgen voor de nijverheid, die van weinig betekenis werd, en voor de landbouw slechts geringschatting. Het kon niet uitblijven dat de volksarmoede snel overhand nam, de volksenergie versmolt, de schijn gehuldigd, de realiteit verwaarloosd werd, en dat de nijverheid verviel.

Slingerende Staatkunde.

De staatkunde moest zich al dra richten naar de politiek der machtig geworden buren. En eindelijk trad een toenemende verslapping in, als gevolg van de gemakkelijk tot de weinigen toestromende rijkdom uit de plunder in het groot, als de wraak van het lot. Daarbij hield de uitgroeiing der gilden, taai overblijfsel uit een voorkapitalistische tijd, de ontplooiing der nijverheidskrachten tegen.

Spanje, Zweden, Denemarken, Engeland, Frankrijk en de Hansasteden hebben geen gelegenheid verzuimd Nederlands industrie te schaden en ten val te brengen. Zo werd Nederlands vrachthandel, in die dagen bijna geheel in nederlandse handen, tegelijk gehavend en geteisterd. Frankrijk paste een tonnengeld op vreemde schepen/ Het colbertisme eiste hoge invoertarieven, werd als hoogste economische wijsheid gehuldigd en door andere staten nagevolgd. De acte van navigatie werd geleide-

/ Zoe.

lijk

Vrijha
en Non

Verval
Indust

lijk een invoerdwang voor engelse manufacturen. Vaak werd de invoer van nederlandse waren gladweg verboden. De benadeling was natuurlijk voelbaar. Represailles baatten niet, ja werkten op de nederlandse handel zelfs terug; deze was toch vooral vrachtvaart. En in dit verband begint in Nederland de vrijhandel meer adepten te trekken, een gedwongen vrijzinnigheid op economisch gebied.

Vrijhandel en Monopolie.

Vrijhandel toch was in strijd met de geest van de tijd. Waar de nederlandse handel niet bedreigd werd, in Indonesië b.v., bleef een bekrompen monopolie-geest bestaan, zoals andere naties niet vermochten te ontwikkelen. De vrijhandelsleer werd slechts beleden, waar men zich van geen monopolie kon meester maken. Nederland had in Europa de anderen nodig, dezen echter hadden Nederlands handel in tropische producten nodig. Een staatsman van waarlijk groot formaat, Johan de Witt, schreef dat alleen represailles en oorlog helpen konden. Hij zelf heeft daaraan niet geloofd. De illusie, dat met de verheffing van stadhouder Willem III' verandering ten goede zou komen, bleef een illusie. Ook drukte de mededinging der zich steeds verder ontwikkelende nabuurlanden de nederlandse industrie dood. De concurrentie met het buitenland was niet vol te houden als gevolg van de eenzijdige economische ontwikkeling van Nederland. Saksen en Frankrijk dreven het delftse porcelein weldra over Nederlands grenzen terug. In Duitsland, Spanje en Rusland leverde de eigen beetwortel grote hoeveelheden suiker. Zweden werd vermaard om zijn houtindustrie. Rusland volgde. Lijnwaden werden voortgebracht in Polen, Silezië en Hongarije, textielproducten in Engeland.

Verval der Industrie.

Ten slotte had Nederland zelfs geen enkel kantoor in verre landen meer. Zij waren successievelijk in franse en engelse handen gevallen. Nederlands wereldhandel, zo was voorspeld, en de historie heeft deze voorspelling tot werkelijkheid zien uitgroeien, voelde telkens de weerslag van buitenlandse crises. Finantiële of commerciële katastroffen elders brachte telkens weer economische verwarring in Nederland. De bankroeten volgden elkander op in stijgende lijn. De zweedse leningen, windhandel, zwendelgeest, naieve en bedriegelijke praktijken van de Nederlanders zelf veroorzaakten keer op keer finantiële rampen.

In 1781 werd verklaard "dat de industrie niet meer te redden was". Met de voorbloei van de nederlandse industrie omtrent het midden van de 17e eeuw was het gedaan. Toenemende belastingdruk, stijgende arbeidslonen, prijsstijgingen en inflatie van alle waren maakten het de industrie onmogelijk voor export te produceren. De economische voorwaarden van gemakkelijk crediet en lage ren-

tevoet,

Volks

Natuu

tevoet, de natuurlijke voorwaarden van gunstige landsligging, de politieke voorwaarden van vrije nijverheidsuitoefening, aanvankelijk geringe belastingdruk waren toch niet in staat gebleken een industrie van enige betekenis op te bouwen. De noodlottige gevolgen van de onbetrouwbare weerhaan-politiek, noodwendig gericht op gebeurtenissen in het buitenland, die de Nederlanders in het bloed zit, kennen wij in Indonesia maar al te goed. Niet ongestraft laveert een politiek eeuwen lang op zee en in de staatkunde. Evenmin blijft het streven om van elke juist waaiende wind het meest mogelijke voordeel te trekken ongestraft voor het karakter. Aan de handel werd de ondergang der industrie geweten. Maar de handel was "de ziel van het land". De industrie kon alleen geholpen worden "door lage lonen".

Volkskarakter.

De historie leert dat de handel verviel en de industrie dood ging. De economische uitgroei van het in Indonesia "koloniserende" europese volk had geen agricultureel en geen industrieel karakter kunnen vormen.

De industriële onderneming verlangt een reeds voor de kapitalistische productie gewonnen geestesgesteldheid. Toen Indonesiërs en Nederlanders in relatie tot elkander kwamen te staan, was die kapitalistische productie-metode in allereerste aanvang. Zij was nog niet geheel uit de vroeg-kapitalische periode getreden.

Een industriële natie bezit een geheel ander volkskarakter dan een handelsnatie. Deze kent het krachtige, het vermetele, het dadenvreugdige niet. Roem en eer verliezen bij haar elke betekenis tegenover de koele berekening, de tot lafheid gaande omzichtigheid, de winstgierigheid, de stuitende burgerlijkheid, elke geestige heldhaftigheid. Zo ver staat de Nederlander in het algemeen verwijderd van ons, Indonesiërs, in onze huidige sociale en economische ontwikkelings-periode, dat er nog steeds geen uitzicht kan zijn op het zich durend verdragen en verzoenen van zo uiteenlopende volkskarakters.

Hoofdstuk II.

De Invloed van de Natuurlijke en Staatkundige Voorwaarden op Nederlands economische Ontwikkeling.

Natuurlijke

Bodemgesteldheid, klimaatsverhoudingen, geo-

grafische

Gestel

7 als
van

Zee en

ter.

Gesteldheid.
==========

grafische ligging en voortbrengselen beinvloeden uiteraard de economische ontwikkeling; daardoor weer regeervorm en wettelijke instellingen, welke de maatschappelijk-gunstige voorwaarden voor die ontwikkeling trachten te verschaffen.

Nederlands centrale ligging aan een zeeverbinding tussen noord-, west- en zuid-Europa wees van zelf de zeevaart aan/ De beheersing van de monden van het meest bekende stroomgebied van Europa trok van oudsher de handelsweg te water van de Oost-Zee naar de Levant tot zich; de handel dier gebieden was echter passief-handel. Zo werden de nederlandse zeevaarders en vissers tot vrachtvaarders en handelaars. De talloze waterwegen, de vlakke landwegen, het daardoor goedkope vervoer bevorderden een doorvoerhandel. De kleine zeeschepen vonden gemakkelijk bereikbare havens. De bodem was voor de landbouw weinig geschikt. Overstromingen en zeevloeden teisterden die landbouw. Voldoende vleesvoeding was nog moeilijk te verkrijgen. Met meer gemak kwam zeevis, op het dagelijks menu. Zodra de zee door dijken, weringen, kanalen en afvoerwegen betrekkelijk ongevaarlijk was geworden, veranderde strijdlust jegens haar in liefde tot haar als onuitputbare levensbron.

7 als middel van bestaan

Zee en Karakter.
==========

Het nederlandse volk moet een zeevolk worden. De armelijke bodem en de open zee deden een zekere mate van vrijheidszucht ontstaan. Bij toenemende handel waren vele handen nodig. Er was geen tijd voor wijsgerig gedroom, dat tot verkettering van andersdenkenden voert. Nederland heeft geen filosofie voortgebracht. Het moeilijke leven eiste daden, geen bespiegelingen. Spinosa en Cartesius waren vreemdelingen: een Portugees en een Fransman. Ook geen godsdienstige denkers heeft Nederland voortgebracht. Vreemde stelsels werden onbegrepen nagevolgd en voerde tot een bigotte en verdorrende rechtleersheid. Het nederlandse karakter was ondiep en vlak, schorsig en rotsig. Stoer was het, en bonkig en ruw-eerlijk door gebrek aan sluwheid eerst, berekenend-eerlijk uit eigenbaat/ Het was tot op zekere hoogte vrij, uit onverschilligheid voor anderer gezindheid, koppig en weerbarstig uit afkeer van elke band. Maar diep was dat karakter niet, ver-zichtig maakte het niet en hoog opblikken deed het niet. De harde historie maakte het omzichtig, de handel sluw, de rijkdom later nuchter, berekenend, inhalig, hebzuchtig. Kultuur-perspectieven zag het niet. Het leven had het in de aanvang onverschillig en duldzaam gemaakt voor godsdienst-vragen. Dat laatste was zeker een deugd van grote waarde, vooral later toen

later.

onduldzaamheid

onduldzaamheid voor vroomheid en godsvrucht werd gehouden. De negatieve duldzaamheid en de positieve vrijheid van belijdenis brachten de verjaagden van andere oorden in het land. Dat voerde tot voortdurende bloedmenging en deze ontwikkelde karakter-eigenschappen, welker snelheid moet verbazen, en welke de beschouwer een blik moet gunnen op de hoge waarde der bloedmenging, die nieuwe zielsperspectieven opent. Had de religieuze duldzaamheid de energiekste mensen uit de nabuurlanden in het land gebracht, ook de politisch-vaardigen en bekwaamsten vestigden zich in Nederland. Juist zij toch waren uitgestotenen. En eindelijk kwamen naar Nederland de waarachtig religieuzen, die de moed hadden voor hun geloof of overtuiging te lijden. Velerlei bestaansvormen hadden daardoor kunnen ontstaan, indien niet andere faktoren daartegen ingewerkt hadden.

Beginnende Bourgeoisie.

De rijkdom versterkte de neiging tot verburgelijking, deze deed een democratische gezindheid ontstaan. De in bezit en aanzien toenemende bourgeoisie wenste geen macht af te staan aan vorstenwillekeur. Vandaar de wrijvingen met het aanmatigend gezag der stadhouders, tussen oranje-gezinden en "kezen", orangisten en patriotten. Zo werd de opkomst van een derde stand bevorderd, en daardoor een bevrijdende staatsvorm gevonden, een staatkundige voorwaarde voor de commercieel-economische doorgroei.

Nodig werd ook een juridische waarborging van het eigendomsrecht, het erfrecht, de beroepskeuze en het levensonderhoud. Maar tegen de afgunst en de agressie van het buitenland waren andere middelen nodig. De regeervorm hield de bedreiging van het bezit der burgerij door de souverein in toom. Tegen anti-sociale neigingen der medeburgers zelf werd door de politie gewaakt. Voor de bescherming van de handel, vooral in oorlogstijd moest de koopvaardijvloot geschut worden. Er werd een krijgsvloot geleidelijk opgebouwd. Men dorstte niet naar roem, beoogde geen macht ter zee om de macht zelf. Vandaar dat men de alleenhandel in de noordelijke zeeën beschermde tegen de zeerovers. In de zuidelijker vaarwaters werden de koopvaarders door oorlogschepen vergezeld, opdat de vernietiging der piraterij niet ook andere naties tot voordeel zou strekken. Zo zag de nederlandse koopman in de algerijnse, sicilianse, griekse, tripolitaanse en turkse zeerovers eigenlijke bondgenoten, die weliswaar in het oog ken in bedwang gehouden moesten worden.

Die geest is ten slotte dezelfde gebleven tot in onze dagen, maar de ware bedoelingen worden tans versluierd om de schijn. Achter de ~~huidige~~ welbeschaafde staatslieden, diplomaten en regeerders

verschuilen

/ nog

verschuilen zich tans de ruw-baatzuchtige maar toch ook/wel recht door zee gaande zeventiende-eeuwers.

Nog andere faktoren bevorderden de uitgroei van de nederlandse handel. De zee werd getemd door dijken, steeds sterkere, steeds meer in staat om de rampen van boven uit te schakelen.- De zee, in boeien geslagen, kon nu niet meer bij tijd en ontijd afleiden van de arbeid tot rijkworden, die alle zenuwen, spieren en hersens in beweging hield.

Intussen begon een verzekerings-wezen in Nederland op te komen. Het is tekenend dat het een Nederlander in de 17e eeuw was, Johan de Witt, die de verhouding tussen verlieskansen en waarborging daartegen door laagprocentige premiën benutte. Dra werd de zee-assurantie algemeen. De elementen der natuur, de langdurige reizen, de onbekende te bevaren landen, de overal dreigende gevaren van de oosterse volken, de tropische klimaten, weersgesteldheden en onbekende zeeën konden de winstbelovende handel in schadeposten doen verkeren. Die risico's dienden bestreden te worden. In 1629 werd zelfs dwangverzekering voorgesteld en bepleit. Zo begon een uitschakeling van de nadelige gevolgen van nog niet uit te schakelen nadelige oorzaken.

De assurantie betrok zich weer geheel op de handel. Andere bedrijven gaven nagenoeg geen risico. De kapitalistische productie-metode had zich nog lang niet meester gemaakt van de industrie. Concurrentie, crises, trusts waren nog niet bekend bij de geleidelijk uit de manufakturen stammende industrie-pioniers.

Brand en hagelslag, vorst- en waterschade waren welgekende gevaren, maar bij de weinige beduiding van industrie en landbouw zelf hadden die schaden geringe betekenis. De handel zelf echter bracht het crediet in het gemakkelijk bereik van de onderneming. Ook zocht men de winst niet in de rentevoet, maar in het aantal beleningen. Het geld werd goedkoop, crediet op waren gemakkelijk. Zo behoefde men niet op vracht te wachten.

En te midden van al deze bedrijvigheid verburgerlijkte zich het volkskarakter. Geldzucht en spaarzaamheid werden hoofddeugden. Daarnaast leefden de burgerlijke trouw en eerlijkheid, de deugdzaamheid uit hoop op loon. Want duurzame handel eist trouwe nakoming van verplichtingen en eerlijkheid in zaken. Persoonlijke integriteit was een bijzaak, mits moraliteit in zaken onaantastbaar bleef.

Kiemen van Verval.

De voorsprong van Nederland op alle naburige landen, reeds verzekerd door de natuurlijke faktoren van land en bodem, werd in die eerste eeuw der

handelsontwikkeling

Verva

handelsontwikkeling, nog vergroot door de snelle uitgroeiing en ontplooiing. Zo sloeg de handel bij voorkeur daar, aan de monden van Rijn en Maas, zijn tenten op. De economische achterlijkheid der buren kwam de Nederlander ten goede.

Reeds toen de Portugezen het handelsmonopolie der Arabieren, dat meer dan tien eeuwen had standgehouden, doorbraken, en zij de specerijhalers waren geworden, belemmerde de monopoliegeest, de heersende handelsopvatting in geheel West-Europa, Portugals economische volgroeiing. Ook in Nederland begon die noodlottige monopoliegeest zich als een simptoom van langzaam naderend verval te doen onderkennen. De vorsten te Lissabon verboden aan de portugese scheepvaart alle uitvoerhandel. De Spanjaarden maakten zich van Portugal meester onder Filips II in 1580 en sloten de portugese havens voor de uitvoer om de monopolie-handel op het oosterse fabelland voor zich zelf te behouden.

Ook de Oost Indische Compagnie (de O.I.C.) maakte de fatale misrekening omtrent de waarde van de monopolie-handel. Evenals Portugal en Spanje hun handelsbetekenis door het monopolie zagen vervallen, werd dit ook een oorzaak van de handelsondergang der O.I.C.

De voordelen van de vrachtvaart tussen de europese havens vielen dra de nederlandse kooplieden in de schoot. Wegens de kortzichtigheid van de portugese en spaanse heersers "hadden de Nederlanders dus geen reden om de specerijen, die zij gemakkelijk te Lissabon konden bekomen, zelf in het verre oosten te gaan opzoeken". Deze uitlating op zich zelf wijst er wel duidelijk op, hoe elke idee van "Kolonisatie" in Nederland ontbrak. Toen ook dwong het despotisme der spaanse heersers de Nederlanders de weg naar Indonesia op, tegen de eigen wil, maar door het heilige moeten gedreven.

Verval.
======

De achterlijkheid der omliggende landen voerde van zelf tot onbekwaamheid der mededingers in de algemene wedstrijd. Eerst toen de voorsprong van de nederlandse koopvaart door de naburige naties was ingelopen, begon het verval voor het nederlandse volk, dat lange tijd in economischm opzicht aan de spits van Europa heeft gestaan. Nederland raakte steeds verder achteruit. Aanvankelijk schaadde de afwezigheid van een eigen industrie niet verontrustend. Maar de scheepvaart eiste allengs ijzertechniek en stoomvermogen ; de afwezigheid van elke routine om industriëel te denken, en het gebrek aan verwerkbare grondstoffen wreekten zich. De ontwikkeling van de visseri

langs

Oorlog
======

Geen
=====
drang
=====
Relig
=====

langs de franse, engelse, schotse, deense, noorse, amerikaanse kusten knakte Nederlands betekenis in de visvangst en de daarmede verband houdende industrieën. Betere ligging van verscheidene dier landstreken, de afwezigheid van de gevaren van het stormachtige Kanaal en de stormachtige Noord-Zee bleken belangrijke voordelen voor de vreemdeling. Juist door die gevaren waren de Nederlanders als pioniers gehard. Goede havens konden allengs ook aan vreemde kusten gevonden worden. Bij de ontwikkeling van de scheepsbouw bleken juist de nederlandse havens voor de grotere, dieper-gaande bodems niet meer bruikbaar en niet gevaarloos. Wat voordelig was, werd nu tot schade. Geleidelijk verdween de nederlandse vlag uit de Levant. De opkomst van Denemarken en Zweden en de groei der Hansa-steden havenden ook de nederlandse handel in de Oost-Zee. De vaart op de kusten van de kiemende Nieuwe Wereld kwam geheel in de handen van de vermetele boekaniers, flibustiers en piraten.

Daarbij wisten de leerlingen de nederlandse meester te overvleugelen en zijn fouten te vermijden.

Oorlogen.
========

Reeds op het einde der 17e eeuw werd telkens een deel van de handel ingeboet. In 1688 kwam de oorlog met Frankrijk, dat bedoeld had de nederlandse handel afbreuk te doen. De vrede van Rijswijk was niet voorspoedig.

De dan kort later volgende spaanse successieoorlog deed opnieuw een deel van de nederlandse handel verloren gaan. Het volk begon de eerst aangehangen democratische ideeën los te laten. Staatshulp werd begeerd; de betekenis van regerende personen overschat. In de ziekelijke en weifelmoedige stadhouder Willem III zag men de redder van het vaderland. De veel grotere figuur Johan de Witt trok de volkshaat tot zich. Partijtwisten scheurden het nijvere en werkzame volk. Een reeks van onbetekenende heersers werd juist door de verslappende bourgeoisie welkom geheten.

Na de engelse oorlogen als zeemacht gevallen, werd Nederland weldra ook als handelsnatie ter zij gedrongen.

Geen Kultuur-
============
drang uit
=========
Religiositeit
=============

De godsdienstige duldzaamheid van het nederlandse volk vraagt nog enige belichting. Religieuze vervolgingen hebben de Nederlander beslist niet uit zijn land verdreven. Er heeft nooit staatsvervolging van andersdenkenden in Nederland bestaan. Het volk was ~~geluklig~~ nuchter genoeg om de voordelen van een arbeidswillige, nijvere en dichte bevolking hoger te schatten dan de eisen van de godsdienstnaat. In deze gemoedstoestand ligt ook een oorzaak van het uitblijven

van

van hatelijke godsdienstenij in het algemeen bij de "kolonisatie"! De onderlinge strijd tussen verschillende opvattingen omtrent het christendom heeft in het eigen volk nooit tot algemene excessen geleid. Ernstige pogingen tot bekering der Indonesiërs zijn uitgebleven, al kwamen botsingen soms voor. Deze wijze politiek sproot echter niet voort uit innerlijke drang tot mededeling der eigen kultuur. Dat heeft Indonesië gelukkig gedurende twee eeuwen bewaard voor de gruwelen, welke de door godsdienstige waanideeën gefanatiseerde mens weet uit te denken en waaraan bij voorbeeld de Spanjaarden in de beide Nederlanden, de Filipijnen en elders schuldig staan voor het forum der geschiedenis. Mercurius was altijd nummer één en bezette een veel ruimere plaats in het nederlandse hart dan de God van Nederland.

Geen kultuurdrang uit karakter.

Daarom ook konden de Indonesiërs de geleidelijke gezagsuitbreiding der vreemdelingen zolang uit goede trouw en onverschilligheid gadeslaan, tot het te laat was om haar te keren. De godsdienstige duldzaamheid was ook om andere reden een natuurlijk verschijnsel. Het zou tegennatuurlijk zijn b.v. dat de bewoners van een vlak land aan de zee met zijn wijde horizonten in de religieuze verdwazing zouden vervallen, waarin de tussen de bergen levende volkeren, gewend aan het opblikken ten hemel zo vaak uitgemunt hebben. Zwitserland kon een Calvijn, Zuid-Duitsland een Luther, Schotland een Knox bewegings- en groeiruimte geven, maar kolonisatie is het vreemd. De moeilijkheid der levensvoorziening in Nederland liet geen tijd tot stoffelijk-onvruchtbaar gepeins. Zij eiste van de zeevaarder snelberadenheid, vermetelheid, hardnekkige taaiheid in het bejagen van rijkdom. Zo leerde het volk onafhankelijkheid, zelfstandigheid en baatzucht. Het ruime sop en de vrije politieke verhoudingen gaven een welige bodem voor vrijheidszucht, zelfs ontaardend in ongebondenheid. De Nederlanders werden kloeke verdedigers hunner stoffelijke belangen, maar gunden de ontwikkeling in de richting van geestelijke wijsheid nauwelijks enige gelegenheid. De voortdurende noodzakelijkheid om voor het bestaan het bestaan te wagen, de armelijkheid van de bodem, dus van dat bestaan, moest egoïst en hard en rauw maken. De handel kon dan speculatief zijn, maar toch ook alleen ten aanzien van concreet gewin.

/a

"Gewapende Kruideniers".

Het geluk moest voor dit concreet denkende en willende handelsvolk gelegen zijn op het gebied der stof. Zedelijk en dus bevorderbaar werd wat de materiële bloei ten goede kwam, onzedelijk en dus verwerpelijk wat die bloei belette of bedreigde.

dreigde. Godsdienstenij en verkettering van de andersgelovenden in Indonesia beletten en bedreigden de winst-jacht. Dus werden zij gemeden. Wie rijkdom bezat, in welke stoffelijke vorm dan ook, werd de burger van aanzien. Wie geen rijkdom wist te vergaren, werd als pauper dra een last en een schade voor de gemeenschap. Persoonlijke betekenis, en zelfs menselijke waarde, werden afgemeten naar bezit en rijkdom. De verburgelijking van het nederlandse volkskarakter, waardoor later dan ook dit volk doortrokken werd van de kapitalistische geest, kwam dra en was volkomen. De uitspraak dat de Nederlanders "gewapende kruideniers" zijn, is dan ook geen basisloze kwalificatie. Zulken echter missen elke drang tot mededeling van eigen kultuur aan anderen. Integendeel heeft de Nederlander zijn god aan zijn/gelgeld gekoppeld in het randschrift van zijn rijksdaalders. Het "ad majorem Dei gloriam" - tot meerdere glorie Gods - bleef een holle leus. Veel eer gold als deugd al wat burgerlijk was; spaarzaamheid, arbeidzaamheid, vlijt, voorzichtige balansberekening tussen nering en tering, bedachtzaamheid.

Het zaad kiemde. Spaarzaamheid werd gierigheid en inhaligheid; uit de werkzaamheid kwam het sloven voort; de vlijt botte uit tot liefde tot de arbeid om de verdienste daaruit; voorzichtigheid vervormde zich tot angstvalligheid; bedachtzaamheid was te vaak traagheid.

De 17e eeuw had nog geen zeven tienden van haar baan afgelegd, toen zij reeds gestorven was. Met Jan Pieterszoon Coen, de zg. stichter van Djakarta - alsof men steden "stichten" kan, - stierf de laatste Nederlander der 17e eeuw. Dat was in 1629. Geen honderd jaar duurde Nederlands glorietijdperk in Europa, geen twintig in Azië.

De ondergang voltrok zich door overvleugeling van alle zijden. Handel, industrie, landbouw vluchtten elders heen. In Nederland bleef de rijkgeworden parvenu, de geldrente-innende "bourgeois satisfait", de woekerende geldlener. De rijkdom had het volkskarakter bedorven. Van uitzwerming uit kultuur-drang kon geen sprake zijn. Daartoe zou er een Messias nodig zijn om de god Materie te onttronen.

Zo waren de faktoren toen in 1596 Cornelis Houtman het anker wierp op Bantams rede.

HOOFDSTUK III

De Betekenis van de Handel en zijn Invloeden.

Neder
Vracht

Nederlands
==========
Vrachtvaart.
==========

Het economische verval van de Nederlanden enkel uit de omstandigheden van de tijd zelf te willen verklaren, moet tot verkeerde conclusiën leiden. Er zijn namelijk ook faktoren, die eeuwen terug grijpen.

De Nederlanders hadden, reeds in de tijd dat Portugees en Brit de wereld omzeilden, de middelen gevonden om uit de vrachtvaart in de europese wateren voor enkelen een weelderig bestaan te winnen. Zij waren geenszins het eerste oceaanbevarend volk. Buiten de ouden of de aziatische volkeren, - de Maleiers b.v. bevoeren reeds eeuwen derder de Indiën tot Madagaskar toe, - dan nog waren de Portugezen en de Britten de wegbereiders over de wereldzeeën. Maar de vrachtvaart was geleidelijk te grootste dele in nederlandse handen gekomen.

Wat hij betekende wordt uit de volgende cijfers duidelijk. In 1586 gingen ongeveer 800 schepen in één maand naar de Oost-zee. Het jaar daarop vertrokken enkel door het Vlie 500 schepen, uit Zeeland ruim 200. In 1593 lagen te zamen 140 schepen zeilzee voor Texel en het Vlie. Begin April 1599 ankerden 600 schepen met ongeveer 15.000 last lading te Amsterdam. Toen in Zuid-Europa hongersnoden de landen teisterden, maakten de nederlandse reders van "de zegen" een dankbaar gebruik om een grote graanvaart op de Middellandse Zee te beginnen. In 1593 brachten reeds 400 nederlandse schepen graan uit de Oost-Zee enkel voor Italië. Maar nog vroeger, tussen 1570 en 1580 voeren zij zelfs de Atlantische ~~Oceaan~~ over in vrachtvaart op Brazilië, waarheen de weg bekend geworden was door de Portugezen. Kort later woei de nederlandse vlag ook in de West. De Spanjaarden zelf, die gevangen genomen Nederlanders gebruikten op de vaarten daarheen, verrieden de weg naar hun goud- en zilvermijnen.

Welke omvang de handelsvaart verkreeg door de grote vaart op Indonesia blijkt uit enige cijfers, van 1612. Men berekende toen reeds dat Noord Nederland 180 grote koopvaardij schepen bezat, bemand met 87.000 koppen.

Grote uitbreiding kreeg de handel gedurende de zg. tachtig-jarige oorlog en de worsteling met de Spanjaarden zou wel eerder geëindigd zijn, indien zij niet zo voordelig was geweest, ook door een vermetele smokkelhandel en door de ontwikkeling der nederlandse stapelmarkten. De Amsterdamse regeerders verklaarden snorkerig, "dat op het stuk van koopvaardij en van de menigte van schepen deze landen de koninkrijken Frankrijk en Engeland te zamen zo verre te boven gingen, dat daaromtrent

nauwelijks enige vergelijking mocht worden gemaakt". Ook de bedachtzame Hugo Grotius vond men in het koor der lofzingers. Het zoeken van emploi voor onderdanen, het "verov ren van landen", het brengen van beschaving, godsdienst en handel werd toegeschreven aan het persoonlijk werk der heersers. Daarom heette het billijk dat de vorst een goede beloning werd gegeven, ter vermeerdering van zijn inkomsten als vrucht van de gebrachte "civiliteit, religie en negotie".

Opbloei.

Elders heet het dat "alle havens, bochten en zeeboezems met schepen bevolkt, alle kanalen met vaartuigen bedekt waren". Tweehonderd grote, 3.000 middelsoortige schepen hadden hun voornaamste station bij Amsterdam. In 1610 telde deze koopstad reeds 50.000 inwoners een sterke bevolking in die tijden. "et werd een gewone zaak naar Indonesia te zeilen. Elk huis werd een zeevaartschool. Er was er geen zonder zeekaart.

Nu houde men in het oog dat de nederlandse kooplieden dier dagen een globaal inzicht meenden te hebben in de overrijkheid van de indonesische bronnen en dat zij daarom "naar de Indiën zeilden". Het tegendeel is waar. Zij voeren in de laatste plaats naar Indonesia. Sluik- en smokkelhandel, met waging van schip en manschap, door tussenvaart, geslepen, listig en sluw, trachtten zij de vrachtvaart op de door Filips van Spanje gesloten portugese havens te behouden. Toen eindelijk hierop weinig of geen kans meer was, werd het inzicht wakker welk een rijke bron de vaart op de Oost was. De mening, dat ~~de Nederlanders~~ Nederlanders de drang om uit te zeilen en het oosters wonderland te bezoeken hen dreef, is volkomen onjuist. Ook was er nog geen zucht tot vestiging van eigen stapelmarkten. En allerminst kenden zij de begeerte, koloniën te vormen. De economie richt zich naar het minste verbruik van arbeidskracht. Te vaak wordt in chauvinistische leerboekjes verzekerd dat de Nederlanders gevangen waren door uitzichten van kultuur en beschaving. Te vaak ook wordt geleerd dat historie of voorzienigheid hun een heilige taak heeft opgelegd tot redding van de verdoolde heidenen. Dat is moedwillige of onnozele vervalsing der geschiedenis. Er lag geen andere taak te vervullen dan een hogere kultuur te vernietigen, hetgeen zowel de Nederlanders als de Britten en Spanjaarden elders maar al te zeer gelukt is.

Kapitalistische wortels.

Het in de ban van het kapitalisme ten dele reeds gevangen Europa had nieuwe werelden nodig, nieuwe grondstoffen, nieuwe producten. Onmeedogende uitbuiting moest volgen. De ijzeren wetten

van

Imper
=====
Paupe
=====

van het leven hebben de volkeren tot elkander gebracht in de economische verhoudingen van eter en gegetene. De economisch verder voortgeschredenen hebben meestal de rol der eters voor zich opgeëist. Geen nobeler kultuur, geen hogere zedelijkheid, geen intensievere beschaving werd daarbij gepaard.

Overigens moetxx de betekenis van de handel en de scheepvaart op het oosten, al was zij groot, niet overschat worden. De Nederlanders konden weldra niet meer buiten die handel. Maar ook hij had een einde. In de 17e eeuw was de betekenis van Indonesia als producten-leverancier en als kapitaalbron nog overwegend. Maar na een halve eeuw werden de kiemen van verval reeds waargenomen. Er was geen sprake van nationale eer. Er was geen nederlands hart, geen nederlands gevoel, geen nederlandse trots aan Indonesia verpand.

Winstgevend was de handel; bron van krachtsontwikkeling de zeevaart. Het kleine volk van Nederland was daardoor in staat, ondanks zijn verval, de strijd tot diep in de achttiende eeuw vol te houden. Er is echter geen sprake van, dat men tot behoud van de oosterse handel, ook wanneer hij niets hadde opgebracht, wanneer hij geen bron van welvaart ware geweest, wanneer anderen de voordelen van de nederlandse gezagsvestiging hadden gecogst, zich enig offer zou hebben getroost. De Historie van Nederlands "kolonisatie" heeft telkens weer aangetoond hoe ijverig men zich ontdeed van die gebieden, welke geen rijkdommen voortbrachten.

Imperialisme en Pauperisatie.

Het kapitalisme heeft echter de neiging tot gelijkmatige, onvermijdelijke uitputting, tot verdorring en vernietiging. In de 17e eeuw bestond nog geen imperialisme bij de zeevaarders, reders, kooplieden, aandeelhouders, bewindhebbers, gouverneurs generaal en andere beambten. Aan het imperialisme kan nog een ideaal van nationale roem gekoppeld worden, nooit echter aan het internationale kapitalisme. En dit nu heerste alleen, oppermachtig. Het drukt onherroepelijk dood wie of wat zich er niet aan weet te ontworstelen.

De verarming van ons volk zette reeds in de 17e eeuw in . De finantiële drainage door onttrekking aan Indonesia van geld en kapitaal in de vorm van producten, belastingen en loondrukking veroorzaakte een geleidelijk toenemende en algemene pauperisatie. Na twee eeuwen was ons volk al zo verarmd, dat de historie geen tweede voorbeeld ten aanzien van zo'n uitgebreid gebied kent. Dat de Nederlanders voor "de gevaarlijkste rovers op het aangezicht der aarde" gehouden worden is een welverdiende reputatie. De handel op Indonesia was dr

"de

"de moeder van alle nederlandse rijkdom",

Afstand als winstbron.

Het geheim van die rijkdom lag nog in de primitieve dadigheid van goedkoop inkopen en duur verkopen. De nog feodale verhoudingen in Indonesia waren oorzaak dat de waardestandaard der arbeidskracht en dus ook der waren en producten nog geringe betekenis had. Daarentegen veroorzaakte de schaarste der indonesische producten in Europa een abnormaal hoge waardestandaard. De meerwaarde werd aldus gewonnen niet door het waardevermeerderend scheppende verbruik van arbeidskracht maar door de grote afstand tussen voortbrenging en verkoopmarkt.

Inbaai

Zo verkocht de Hudson-Compagnie in het begin der 18e eeuw aan de inboorlingen met 2.000 % winst. De Portugezen verdienden op hun exporten "gewoonlijk" 400 %. De Oost Indische Compagnie kocht de peper gemeenlijk tegen 1½ tot 2 stoters het pond en verkocht haar in Nederland tegen 17 stoters. In 1663 brachten 5 schepen een lading naar Nederland, welker inkoop op 600.000 gulden kwam te staan en welke verkocht werd voor 2 millioen gulden. De winst op nederlandse exportwaren, behaald op Ceylon(Selam), kon in 1764 uitgedrukt worden met gemiddeld 142%; in 1783 met gemiddeld 176 1/8%. In Malakka werd voor 1784 nog altijd 40% winst geboekt.

Deze winstberekeningen werden eerst mogelijk toen de handel als georganiseerd bedrijf gedreven werd, de dwaze onderlinge mededinging geëindigd, en de eerste trustvorming van wereldbetekenis, de O.I.C., tot stand gekomen was. Het varen op hoop van zegen, op avontuur, half op roof hield op; de later algemene uitzuiging van Indonesia zette in. Bovendien kon men moeilijk winstberekeningen opstellen zo lang de onnatuurlijke beperkingen van het productiegebied door octrooien, monopoliën, prijsbepalingen en een sterk gildewezen zijn invloeden op de productie deed gelden. Men bedenke dat b.v. alle bedrijfskosten, reserven, kosten van gezagsvestiging, bezoldigingen, legertoerustingen, forten- en kantorenbouw mede uit de inkomsten uit de handel op Indonesia bestreden werden. Veel méér ging uit ons vaderland weg dan de O.I.C. als winst boekte.

Loss

Markten voor tropische producten.

Wij zullen de vraag voelen opkomen: Wie verbruikte zulke hoeveelheden specerijen? Een levendige transito-handel in koloniale waren leefde op. Indonesia bediende de wereldmarkt. Zo slokte de zg. "Frankfurter Mis" heel wat koloniale waren. Ook het gehele achterland van Amsterdam en Rotterdam, welke steden zijn natuurlijke havens waren breidde zijn handel voortdurend uit. Zo lang de handel der O.I.C. enkel de afstand tussen produc-

tie-plaats en verkoopmarkt beheerste, kon Indonesia onbezorgd zijn bij de verkoop van zijn waren. Anders werd het toen de Nederlanders gezag verkregen; en meer bij voortduring. Toen werden de natuurlijke voorwaarden ruw verstoord, eindelijk als gevolg daarvan, de productie door verslaving van arbeidskrachten de enig mogelijke. Zo voerde in de beginne deze tipische roofhandel in Indonesia tot aanzwelling van de rijkdom in Nederland. Natuurlijk ging dit ten koste van het nederlandse volkskarakter en zijn geestelijke verslapping. Men was bovendien in die tijd stevig in het mercantilisme, gevangen.

voerde het tot

Cok in het buitenland begon Nederlands rijkdom de aandacht te trekken. Geforceerde oorlogen waren het gevolg, ten einde de indonesische rijkdoms-bron, met name "Batavia te vernietigen". De rijkdom die Nederland binnenstroomde, vormde wel de grootste betekenis van de koloniale handel, want zo werd in Nederland door het komen van fortuinen in enkele handen een voorwaarde geschapen voor de opkomst van het kapitalisme. Inderdaad is het kapitalisme juist in Nederland voor de eerste maal tot volle ontplooiing gekomen. Nederland werd onbestreden het voorbeeldland van het kapitalisme, de hogeschool van alle koopmannen, de broedplaats van alle burgerlijke [illegible] en eindelijk het middelpunt van het internationale beursverkeer. Het behoud van de handel [illegible] levenskwestie geworden. Spanje dat er [illegible] die handel te fnuiken en te vernietigen, wel tot het inzicht komen, dat het [illegible] daarvan dit doel te bereiken, veel [illegible] tegendeel in de hand gewerkt [illegible] van die handel zou niet alleen [illegible] eigen ondergang positief betekenen [illegible] vens de afgunstige mededingers van

Voorbeeldland
==========
van het kapitalisme.
=====

L hebben

De [illegible] bevestiging. Tijdens de engelse oorlogen [illegible] voor en na Nederlands oosterse bezittingen in britse handen. Toen dan de nederlandse handel vernield was, smeekten de Nederlanders, zich vernederend, Frankrijk om hulp. Het eind was dat de Lage Landen van de wereldkaart werden weggewist, ingelijfd als zij werden bij het franse keizerrijk. Zonder de handel op Indonesia, zonder de gewetenloze uitbuiting der Indonesiërs, kon Nederland niet bestaan. Bekend is de uitlating van de amsterdamse koopman Van Beylant, die kruit leverde aan Antwerpen, dat door Frederik Hendrik belegerd werd (1638) : "De handel moet vrij zijn en mag door geen kapodaden onderdrukken worden. De Amsterdammer mag al handelen. Wanneer ik, om in de handel te winnen, door de hel moest varen, zou ik er het. Het branden van mijn zeilen aan wagen". Inderdaad [illegible] natie Nationaal hebben

Nationale eer, krijgsmacht, vaderlandsliefde, roem en achting, - alles was vergevaagd. Dat waren maar bijzaken! Ook voor de nederlandse maatschappij, die toch een ruwe verachting voor "landverraad" koesterde. Ook op geestelijk gebied had de handel het volkskarakter zo gehavend, zo vergood, dat het misdaden toejuichte, als er slechts winst gemaakt werd.

L groofd

Hoe waren de denkbeelden omtrent het vrije zeerecht en het vrije handelsrecht?

De Vrije Zee

In de 17e eeuw was de vrije zee hoogstens nog maar een illusie. Spanje wilde ook de zee beheersen, waar het uitgestrekte rijk in Amerika, Afrika en Azië zijn uitbuit-gebieden moest beschermen. Paus Alexander, die zich de stadhouder Gods over de gehele wereld noemde, had deze in tweeën gespleten: de ene helft toegewezen aan de Portugezen, de andere helft aan de Spanjaarden. Het vaticaan betrok zijn voornaamste inkomsten uit Iberië. Dus moest Iberië bij kas gehouden worden. Daar nu de nog niet ontdekte wereld, - d.w.z. de nog niet door Europeanen ontdekte wereld! - het eigendom behoorde te zijn van het vaticaan, kon dit er mee doen wat het nuttig achtte. Oceanen en landen werden aldus verdeeld tussen de trouwe zonen van de kerk. Als de ketterse wereld daarbuiten zich van de pauselijke aanmatiging en de pauselijke bul niets aantrok, welaan dan werd er oorlog gemaakt door Filips, "de allerchristelijkste majesteit", of door andere heilige heersers.

Spanje eiste het "mare clausum", de gesloten zee, het monopolie op het zeewater. De anderen moesten dus ten strijde gaan voor de open zee, het "mare liberum". Zij vertonen zich daar-door in het simpatieke licht van de voorstrijders van de vooruitgang, in het stralende licht van de vrijheid... omdat deze voordeliger was. Van enige ideologische drang was ook hierbij geen sprake.

Spanje was dus wel verplicht de zeewegen te versperren, met oorlogsgevaarten, de buren te bedreigen met landlegers, de overtreders te straffen met galei en galg; Nederland was verontwaardigd over de achterlijkheid van Spanje, over zijn bekrompenheid, zijn gebrek aan vrijzinnigheid, zijn brutaliteit. Teoretisch en praktisch bepleitte men de vrije zee. Maar onder de pleiters was er vermoedelijk geen, die niet dacht: "als wij maar eerst de sterksten zijn, zullen wij het zeewmonopolie nog eens zo krachtig handhaven [illegible]. De onoprechtheid verloochende alle beginsel; [illegible]schiep geprivilegieerde handelsmaatschappij, [illegible]joeg alle concurrenten uit de eigen wate[illegible] dreef zelfs tal van misdaden ter beh[illegible]. Het delige monopoliën. Voor de vrijheid [illegible]t zuchten [illegible]t. Cooperatie [illegible] niet hebben

Zeere

nog lang niet gekomen. De zee werd eindelijk vrij op de afstand van kanonreiking, in drie mijlen later vastgelegd. De zee is ook tans nog niet vrij. En in oorlogstijd worden zelfs neutrale handelsschepen overvallen op "de open zee". Zo diep als zij was en zo breed, was de zee eigendom van de sterkste, predikte de 17e eeuw. En het is nog zo. Gelijk altijd werd het liberalisme, dat op een gouden stoel wenste te zitten, leugenachtig. Gebrek aan stromend water, overvloed van stilstaand water dwongen de Nederlanders om de wind te gebruiken. De windmolens, een duitse ontdekking, deed strijd ontstaan tussen adel, geestelijkheid en keizer over de vraag "aan wie de wind behoorde". God, zeide men, had verordineerd dat de zee vrij zou zijn. Men begreep nog niet welk een zissende profanatie door zulke marskramers in vroomheid het eigen godsbegrip werd aangedaan, nu ook de eigen god aan de handel werd geketend. In deze tijd werd b.v. de slavernij verdedigd, het handelsbedrog juridisch goedgepraat. Het volkerenrecht is nog steeds rechtsgeldig zolang de behoefte van het ogenblik verdraaiing eist. Hugo Grotius' naam is aan de onoprechte strijd om de vrije zee verbonden. Toch billijkt hij de gilden, Nederland prijzend als de herberg der vrijheid, maar aan slavernij en loonarbeid kon zelfs hij niet ontkomen.

Zeerecht.
==========

Pieter de la Court was zijn tijd twee eeuwen vooruit, toen hij zich schrap stelde tegen elke monopolie, elke protectie, elk privilege. Hij veroordeelt uit zuiver kapitalistische motieven de gilden omdat zij schadelijk zijn voor de productie. Voor hun betekenis als in de tijd passend weermiddel van de arbeid voelt hij niets. De handel telt ook bij hem als nummer één. Niet de handel van deze of gene bevoorrechte compagnie, maar de algemene handel binnen ieders bereik. Daarom valt hij heftig de O.I.C. aan, welker monopolie de nederlandse industrie schaadde. Zijn geschriften hebben in de gehele 17e eeuw niet de minste invloed gehad; de 18e eeuw vergat hem helemaal. Eerst in de tweede helft van de 19e eeuw werd hij uit het graf opgeroepen als een te vroeg gekomen apostel van het alleen-zaligmakend geloof aan de liberalen god Winst. Om naast vrije zee en vrije handel ook vrije arbeid te baar en dus de allerwege bestaande slavenarbeid, daaraan occasioneel gekoppelde mensenroof, monopoordelen, - wie dacht daaraan? Slavenarbeid immers nog voordelig!

Wat zeerecht! Nederland had geen [illegible]. Het En toen Nederland de sterkste was [illegible] elk beginsel van vrije zee en [illegible] niet het-

ten. Aan die principen werd eerst weder stem verleend toen de rijkgeworden burgers verslapt waren en men smeekte om hulp van buiten. En nochtans wilde men in Indonesia geen afval dulden van het toen reeds afgeleefde geloof, dat het monopolie gehandhaafd moest worden.

In Frankrijk was het koloniale experiment mislukt. Maar het huis Oostenrijk stichtte de Indische Compagnie van Ostende.

De vrije zee! Zeker, de Nederlander heeft zich aangegord om het algemeen recht op de zee te verdedigen..... als het voordeel beloofde. Hij was een paladijn van het monopolie-recht, ... toen het voordeel beloofde.

Dit is tekenend voor de heersende ideologie in het nederlandse volk.

Spinoza.
=======

Spinoza, inderdaad, verwerpt als wijsgeer elke dwang. Dus werd hij als "een dwaze dromer" links gelaten. En Spinoza was een vreemdeling. Uit de nederlandse natie is nooit een door-gedachte principiële vrijzinnigheid opgekomen. In de 17e eeuw waren slechts geslepen, listige en nuchtere burgers in aanzien. Bij de vreemdelingen in Nederland was dat schipperende karakter nog niet aan te treffen. Ricard, de la Court (als deze naam geen nom de plume was), Spinoza, en zelfs Usselinx, een Belg, en rasecht maar consequent monopolist, steken uit boven de De Groten, de Voets, de Vins, de Ponts, e.t.q. zoals deze derdestanders heetten, als men hen van hun latijnse staarten ontdaan heeft. De economische ontwikkeling der toenmalige nederlandse maatschappij had haar invloed op het volkskarakter. Vrijheidsbeginselen pasten niet in de tijd. Het is humbug te verhalen dat de Nederlander zo vrijheidlievend is. Al de liefde, die hij had en heeft is bij al te velen en zeker in de "koloniën" aan de monopolie-geest verpand. De vrijheidsgeest bleef een lege galm. De geestelijke en practische slavernij werd in stand gehouden uit vrees voor moord, roof en bedelarij waartoe de verslaafden zouden vervallen, en nog in 1941 horen wij uit de mond en de pen van een procureur generaal de zelfde klanken, waar het gevangen gezette andersdenkenden betrof. En dan komt, evenals elders ter wereld, onze Revolutie van 17 Aug. 1945, met de geweldenarij waartegen inzichtrijken bij voortduring hadden gewaarschuwd, ...ke theorie toch gaf grijsheid, de praktijk betaar dukaten. De "patricische", nl. rijk geworden ...gergeslachten en de uit het zuiden bijs...gekopo- vreemdrassige immigranten, die hu... ...ten- verheid het noordelijk handelstaftroeig... welk een nog niet doofbare geconcon to... ...ien. ...t. ...' in ... ...ben

gelijksoortig geval ...heid is ...einde.

Vroom

Geen

smeulde tussen hen; welk een wel sluimerende maar nooit geheel gestorven haat vlamde tussen hen op.

Vroomheid

Later begint een geloofsijver te werken. De aardse schatten zijn veilig gesteld. Men kan gaan denken aan de veiligheid van het na-aardse. Voor geestelijke schoonheid blijft men nog altijd blind. De godsvrucht bleef vlak, grof, plat. Elk zintuig voor de goede smaak bleef uit. Het gebrek aan diepe zin was een kenmerk van een verkerkt-christendom, die innerlijke drang in vormenkultus doet verkeren. Gomaristen en Arminianen, Remonstranten en Contraremonstranten, Doopsgezinden en Dortsgezinden, - hoe verketteren zij elkaar! Provincie haat provincie, stad haat stad en staat, de koopman de fabrikant en de koopman, de fabrikant de fabrikant.

Vrijheid vraagt duldzaamheid en binding aan offers. Zij vond bekrompenheid en baatzucht, afgunst en nijd. Bij dat alles past het monopolie. Daarom kon het zich zo lang handhaven, tot eigen val, een ramp voor het nederlandse volk, en Indonesia ten vloek.

Geen Idealisme

Het op Indonesia losgelaten kapitalisme begon zijn historische levensloop. Het maakte zich meester van de arbeid, kreeg later macht over het productieproces, het verwrong de natuurlijke voorwaarden van de productie en van de productiewetten, het wekt de schijn van etische overtuigingen. Het sprak van kolonisatiedrang en bedoelde een nieuw middel tot uitbuiting der "kolonie". Ook West Indië, ook Nieuw Nederland zien hun geschiedenis parallel-lopende wegen gaan. De zogenaamde "kolonisten" werden door de Compagnie te gronde gericht door opgedreven kosten van scheepsuitrusting, door nodeloos verzwaarde belastingen op alle verbruiks-middelen, door diefstal van Compagnies gelden. Dat reeds in 1650 zo. Kolonisatie eist andere middelen, luidde een remonstrantie van die tijd. Scholen en weeshuizen moesten gebouwd, door voorrechten en vrijdom van belastingen moesten de kolonisten worden aangetrokken en zij moesten gratis worden overgebracht. Maar het tegendeel van dat alles trof het oog. "Na ons de zondvloed", is de leus van de jonge kapitalisten-natie. Elke poging om werkelijke volk[illegible]plantingen tot stand te brengen om haar zelfs wil, of uit expansie-drang der kultu[illegible] in Nederland gefaald. Daarvoor toch is [illegible] idealisme nodig.

Integendeel werd zelfs het uitroei[illegible] cerijbonen geprezen. Daardoor kon to[illegible]. Het ling der prijzen voorkomen worden. [illegible] praktijk van de "zwarte handel" in [illegible] niet net-

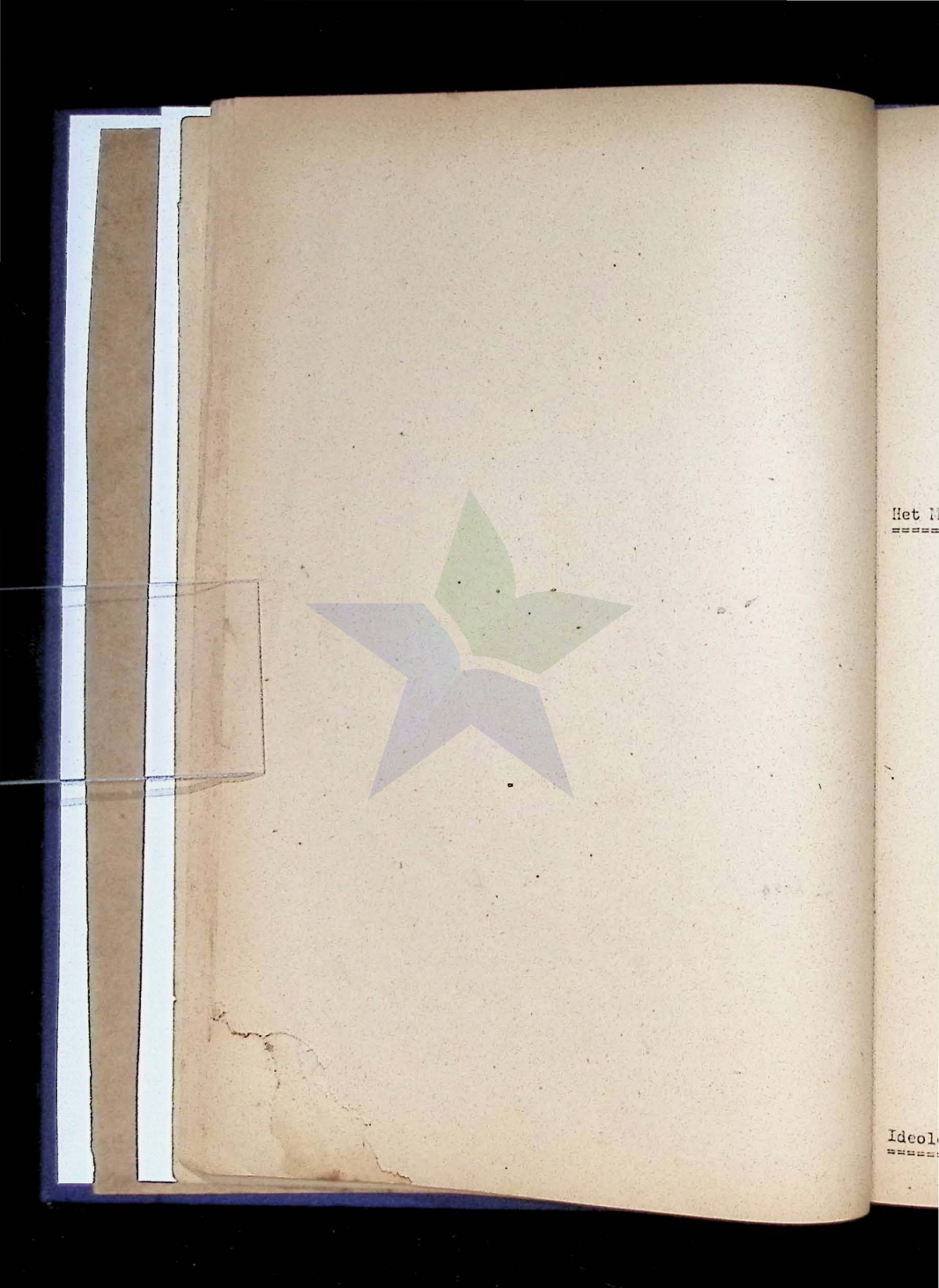

drijf

lichte 20e eeuw. Een praktijk die tans als misdaad wordt gestigmatiseerd en gestraft. Zulke handel is vermomde roof. Maar toen Banten stoffelijk bloeide door de vrijhandel zonder tol- en schutrechten, en de economische ontwikkeling van de bantense heersers, die de monopolistische Nederlanders verre achter zich liet, besloten de bewindhebbers, ten einde raad, tot de misdadige vernietiging van de concurrenten door het middel der botten: geweld. Te zelfder tijd verhief zich verontwaardiging over de toepassing van dat zelfde laffe middel door Spanje op de concurrerende Nederlanders.

Dit was de "gedistingeerde handel in gepreviligieerde artikelen als amfioen (opium) enz" die de gouverneur generaal Mossel gehandhaafd wenste.

Het Monopolie.

Het monopolie is het feodalisme in de historie van het kapitaal. Het vindt dwangdiensten voor de arbeider uit, heren- en boerendiensten, desa- en pantjèndiensten. Het werd een levensbeschouwing. Haar leus, dat de scheepvaart en de handel wèl nodig waren, maar het leven niet, werd een daadzaak. De handel van de enkeling mocht dan de staat niet zijn, de handel van het geheel was weldra de staat wèl. In Indonesia kwamen verstening en verstijving van de productie-wijze; aanvankelijk afkeer van elke industrialisatie, onmeedogende pauperisatie van heel ons volk, niet als onvermijdelijk gevolg van de kapitalistische triomftocht, maar vaak als bewust doel van het producerend arbeidsproces. De politiek-feodale verhoudingen in Indonesia vormden een vruchtbare bodem om deze giftigste loten van het nog onsterke kapitalistische plantje welig te doen woekeren. Alleen de economische levenssterkte onzer voorouders heeft belet dat ons volk werd uitgeroeid, hetgeen het kapitalisme elders maar al te zeer gelukt is.

Wij zien in de aanvang een vereenzelviging tussen staat en compagnie; dan, later, een algehele opgang van de staat in de kapitalistische samenleving. Eerste fase was het bestuur door de staat; dan volgde speculatieve deelneming van de staatshoofden aan het bedrijf: Prins Maurits eerst, later ook Koning Willem I. De aanstelling der stadhouders tot opperbewindhebbers der O.I.C. (Willem IV en V) werd eindelijk door overname der O.I.C. gevolgd en voortzetting van haar bedrijf op dezelfde voet, zonder prijsbeheersing bij hongersnood, maar met eventuele "dwangemigratie" [illegible] den van nood, gelijk door meerderen werd [illegible] Van de wetten der prijsregeling had de [illegible] flauwe notie, de staat al evenmin.

Ideologieën

De ideologieën, ook op het gebied [illegible]t. Het [illegible]zucht- [illegible]operatie niet het- [illegible]ben

en levensvoering, moesten de invloed van handel en staatkunde natuurlijk ondergaan. De immer waakzame intuitie van het kapitalisme bracht een toenemende inhaligheid, een algemeen egoïsme te voorschijn, en wijsheid werd de verwijdering van alle uit de arbeid voortspruitende beletselen. Partijstrijd, vroomheidsbetogingen, politieke woelingen, de naijver tussen staat, stad en provincie ontwikkelden zich met de kapitalistische rijpwording. Afwezigheid van elk zedelijk inzicht in de aard van zulke handel schakelde critiek uit; zelfs een pogen tot rechtvaardiging van het zedelijk-kromme bleef uit. Zo werden handelsmoraal, liberalisme van het slechtste soort, en burgerlijkheid in levensbeschouwing tot <u>adat</u> in Nederland, tot misdaad in Indonesia.

Men werd eenzijdig concreet en had weldra een ingeboren weerzin tegen abstracties. Historische zin ging geheel verloren, ook bij de beste historiografen als Grotius, Hooft, Aitzema, Boxhorn, van Meeteren, Bor, Reydt, Brand, Stijl, De Clerce, Wagenaar enz., alle 17e eeuwers. Nuchterheid en baarheid kleurden algemene beginselen en critisch-wetenschappelijke zin was natuurlijk niet te verwachten. Dit laatste verklaart ook de vele tegenstrijdige uitingen van Nederlands staatkunde. Het is nauwelijks te begrijpen, dat tijdens de oorlog met Spanje een oorlogspartij voor de voortzetting daarvan ijverde om redenen van handel. Niemand minder dan Prins Maurits van Nassau stond aan het hoofd dezer strijdzuchtige partij.

De geschiedenis van de oorlog blijkt dan ook een heel andere te zijn, dan ons uit de geschiedboeken wordt opgedist. Veel van de lichtschijn van het aureool verbleekt: de oorlog werd een middel meer tot uitbuiting, winst, en rijkwording. Zonder Indonesia kon Nederland nauwelijks nog bestaan. Eerst in de 19e eeuw bij de opkomst van het industriële groot-kapitaal, versmolt de betekenis der "kolonie" tot die van één van de overzeese warenmarkten. Merkreeg de tropische grondstoffen ook elders. Maar in 1609, voor en bij de totstandkoming van het "twaalfjarig bestand", waren waardeloze handelscontracten afgesloten met indonesische vorsten en vorstjes om te doen dienen als aanspraken op het behoud van de "vrije zee". Want nergens kon men die aanspraken doen gelden met een verwijs naar veroverd gebied. De staatkunde schreef gekonkel en geknoei met bedowlijke indonesische potentaten voor als goedkoopmoogroem. Wel werden dergelijke contracten mij[illegible] afgedwongen, met geweld, dwang, bedreiging[illegible] misdaad. Spanje wenste zulke aanspraak[illegible] erkennen. Gevolg was: vrede in Europa[illegible]. Het log in de Indiën. Nog in de 19e eeuw[illegible]. [illegible]-zucht-[illegible]operatie [illegible] niet hebben

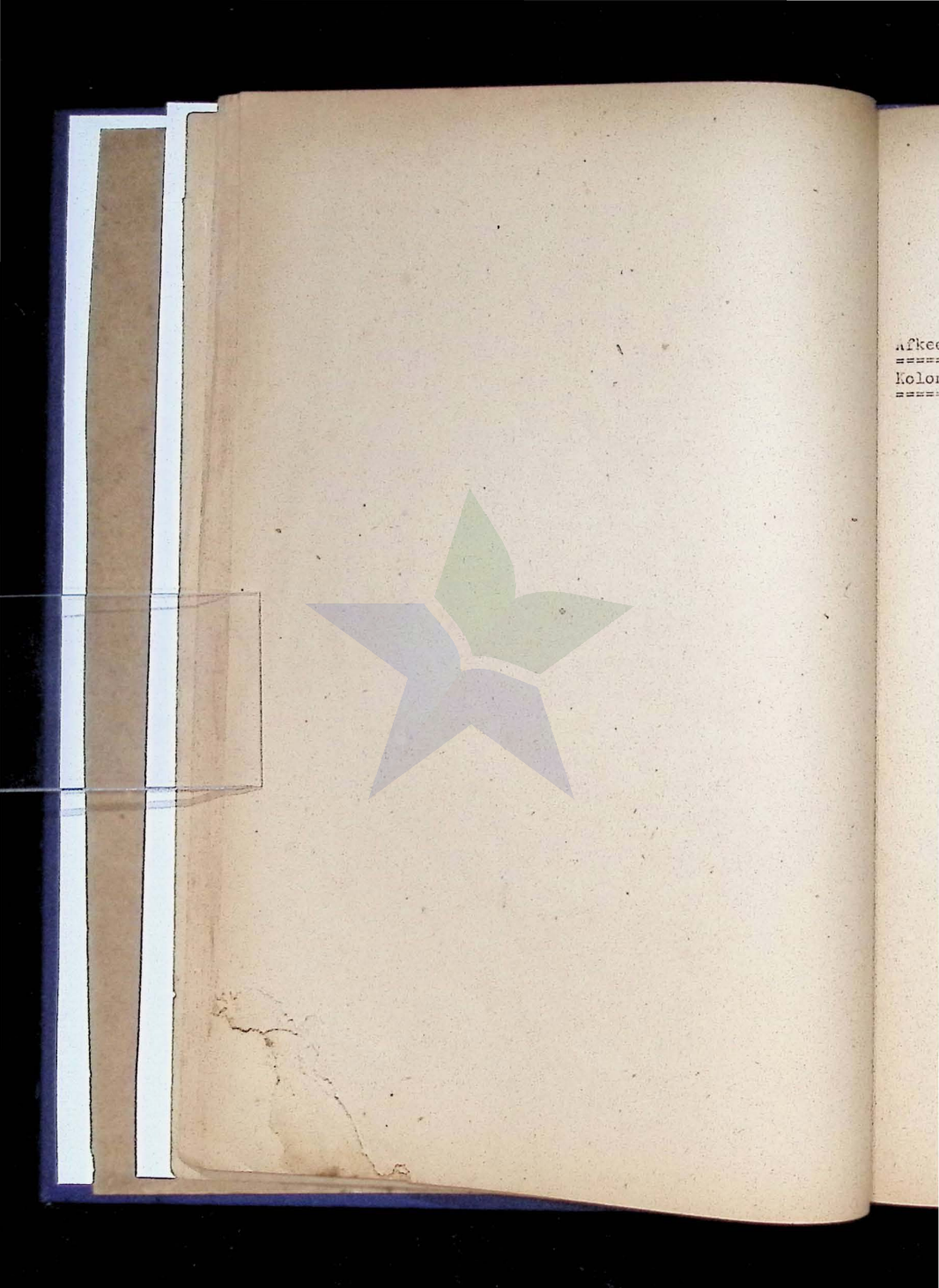

de zelfde scabreuse politiek met haar ruwe en bedriegelijke practijken te Buitenzorg gehuldigd door de onvoldoende ontwikkelde maar warm toegejuichte gouverneur generaal. Van Heutsz om diens geweldenarijen op Sumatera, Kalimantan (Borneo) en Sulawesi (Celebes).

Afkeer van Kolonisatie

Weering van concurrenten als middel tot behoud van een vaak misdadige beheersing van het productie-proces en dus afkeer van "kolonisatie" bleven de leus. De Nederlander wil nog steeds niet koloniseren, omdat dit op den duur het heersen belet. Men gaat ook nu nog naar de vreemde uitsluitend om, liefst zo spoedig mogelijk, rijk te worden. Niet eigen arbeid is daartoe het middel, maar toezicht op arbeid van slaven of onvrijgemaakten, die met geweld of door dreiging met geweld in toom gehouden konden worden. Alles moest weggedrukt worden wat de uitgroei van het kapitalisme belemmeren kon, en derhalve zeker de industrialisatie van "koloniën". De ter Ronde-Tafel-Conferentie van 1949 in den Haag clandestien gevormde monster-Unie is er het jongste voorbeeld van, dat Indonesia's eindelijk tot uitbarsting gekomen volkskrachten aan de zg. "kolonisatie" een einde hebben gemaakt. De nederlandse "kolonisatie" was economisch een euvel, zedelijk een kwaad. Maar economisch kent men in Nederland nog steeds geen ander middel om economisch een hier en daar nog te zeer in een feodale maatschappij levende indonesische kleinboer te dwingen de helft tot drie vierden van zijn arbeidstijd aan zijn heer te offeren.

Het heeft meer dan twee eeuwen geduurd na de eerste relaties van Nederland met Indonesia dat de kapitaalsbehoefte in Europa drong tot steeds intensievere grondstoffen-productie, tot industrialisatie derhalve, naast een toenemend streven tot kapitaals-belegging in Indonesia. De eerste periode der "kolonisatie" werd gekenmerkt door kapitaals-onttrekking aan de koloniën". De niet consequent doordachte politiek van Nederland heeft eindelijk de ogen geopend voor haar fouten. Na de amerikaanse vrijheidsoorlog, horen wij verklaren (1781) dat Nederland "het minst van alle landen uit zich zelf bestaan kon". De laatste engelse oorlog bracht de bevestiging. Alle "koloniën" gingen verloren; schepen werden bij tientallen genomen, de handel hield stil; Nederland was in minder dan geen tijd in armoede gedompeld. Alles snakte naar vrede. Toen hij eindelijk was Nederland in enkele jaren tijds in het [illegible] verval geraakt.

[illegible] art. [illegible] niet hebben

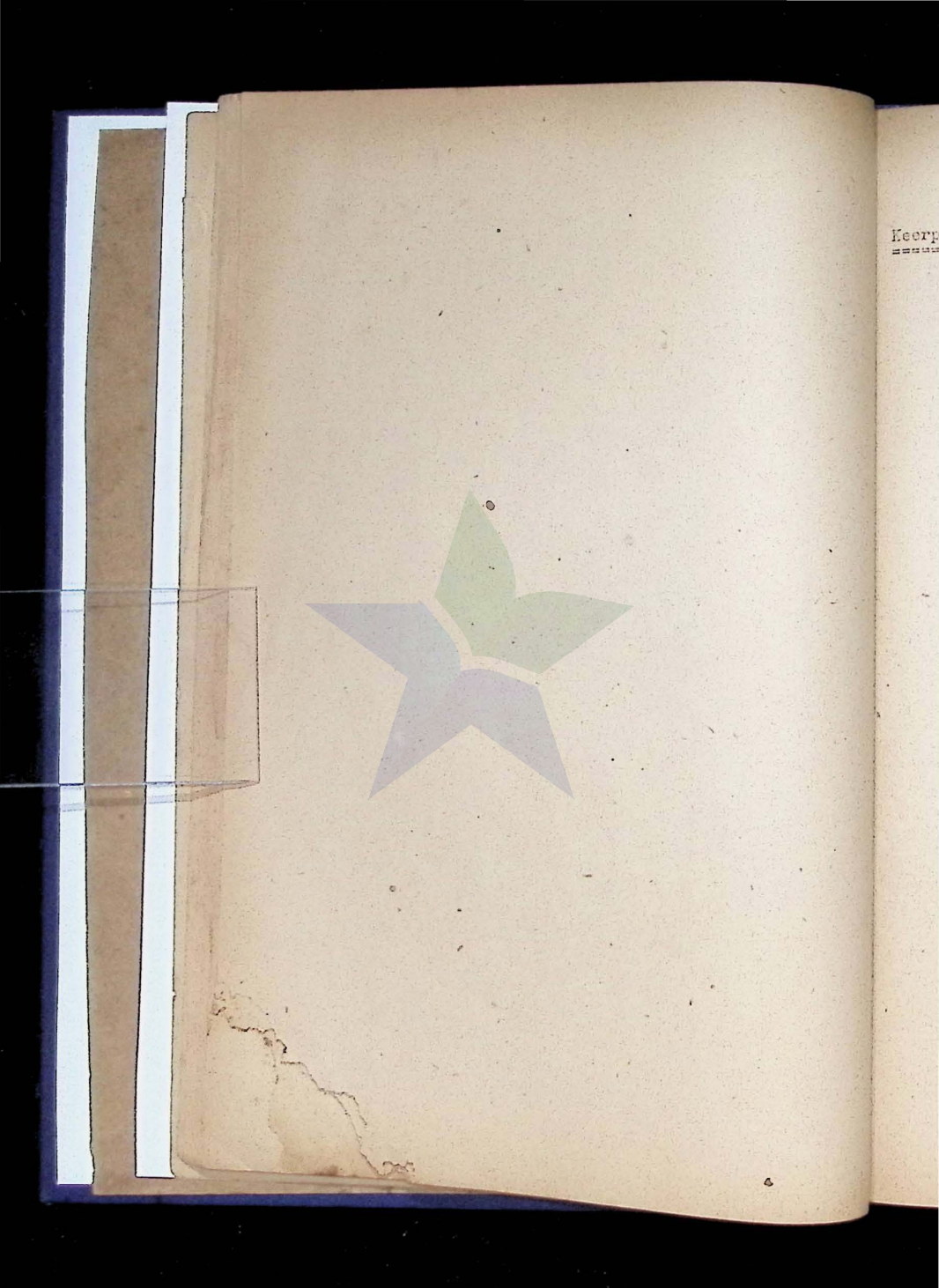

Keerpunt

Dit wordt voor Indonesia het ware keerpunt in onze vaderlandse geschiedenis. Van enkel uitbuitgebied werd Indonesia uitbuit voortbrengings-gebied. Enige tijd later wordt deze politiek de "etische" genoemd. Het kultuurstelsel (1830) bereidde haar voor. In de 60-er en 70er jaren wordt zij schuchter toegepast. Zij volgde op het ruwe verval van de bekrompen Handelsstaatkunde, welke in Indonesia een chaos van bedrog, zwendel en diefstal gebracht had. Het gebouw, bijeengemetseld door de toch vaak vermetele nederlandse piraten der 17e eeuw, was geleidelijk verbrokkeld, verweerd, uiteengevallen, even roemloos als zijn begin getuigenis had afgelegd van een vaak stalen energie. Telkens rolden er stenen weg, scheurden er voegen open, en liet het cement los; Kwade trouw en misleiding, roof- en hebzucht, schrielheid en krachteloosheid, karakterzwakte en karakterbederf, burgerlijke ideaalloosheid en indolentie waren de slopende krachten geweest.

Ook elders was het vaak zo gegaan.

Venetië kwam in bloei door de Handel en ging er door te gronde. Portugals glorietijd zette in en eindigde in verval. Van Nederland vluchtte de handel weg naar Engeland toen de machinale industrie begon op te komen op de basis van een soliede nijverheids-ontplooiing (1785).

De Hansasteden hadden de handel aan Nederland moeten afstaan. Van Nederland dreigde hij over te gaan naar Zweden.

Verkeerde handelspolitiek had Antwerpen en Brugge gerufneerd. Embden, Bremen en Hamburg hadden ontdekt dat het voordeliger was direct handel te drijven op de industrie-landen en versmaadden de nederlandse tussenvaart.

Mededinging en naijver van het buitenland, de ontwikkeling der nabuurlanden, teruggang en inzinking van handel, industrie en landbouw, gepaard aan de hardnekkig gehandhaafde monopolie-geest, een burgerlijk verstard karakter, hebzucht, zwendel, windhandel - dat alles openbaarde zich in zware periodieke handelscrises. Reeksen bankroeten waren weer daarvan de gevolgen. Grote nederlandse fortuinen gingen in crisis-jaren te niet (1763, 1772, 1773 e.a.) Politieke gebeurtenissen elders, dalingen van de geldswaarde, staatsinvloeden en slecht gewaarborgde buitenlandse leningen deden al evenzeer kapitalen verdwijnen. Het buiten, eigen schuld regende het bankroet was "de bankiers der gehele wereld". In alle deze nederlandse staatsschulden waren de Nederlanders betrokken. Van elke crisis werd de weerslag in Nederland gevoeld. Oneerlijke middelen werden aangegrepen om het verlorene terug te vinden. Het gehechtheid aan de Oost-Indische Compagnie operatie niet hebben

Overb

drog en misleiding, spitsvondige verklaringen van de morele beginselen, een vermerpelijke beursmoraliteit werden gedulde middelen. Adellijke en patricische namen dekten de zwendel als de schone vlag en weldra was ook de vlag bezoedeld.

Ook in Indonesia werd maar raak geld uitgeleend met plantages als onderpand. Roofbouw was er op berekend de grond slechts uit te putten en tot een failliet te drijven uit rechtstreeks misdadige bedoeling van de kopers op schuld. Ook werd geld geleend met product als onderpand. De voorschotten, ~~verden dan tot failliet~~, met bedrieglijk ~~gunstig voorwaarden~~ Beoogd werd landzwendel in de grofste vorm. Op alle wijzen werd aldus met Indonesia's grond gespeculeerd en gezwendeld.

Gedalde voorwaarden leend, verden dan ailliet.

Demoralisatie

Maar bij het nederlandse volk kwam toenemende armoede. Het demoraliseerde, werd onwillig en weldra ook onbekwaam tot arbeid. De industrie, hoe zwak ook nog, worstelde voortdurend met gebrek aan arbeidskracht. Er was gebrek aan zeelieden, stads arbeiders, fabriekspersoneel en landwerkers.

Zo was op het eind der 18e eeuw Nederlands zeehandel weg, Nederlands industrie dood, Nederlands reputatie in rotting. Van handelspolitiek werd niets meer bespeurd. Er was nog slechts de indolentie, de krachtuitputting, het sterfbed van Nederland. Dra bestond het land niet meer (begin van de 19e eeuw). De "koloniën" hadden als een gif gewerkt, dat de bezitters doodde. Nog geen vijftig jaar na de zg. "tachtigjarige oorlog" was de krijgszin van het volk verdoofd. In de 18e eeuw was de ondernemingsgeest reeds uitgeblust, en van de burgerdeugden waren enkel overgebleven de berekening, de nuchterheid en de schraapzucht. De eerste gouverneurs generaal zagen er niet uit "als handelaars in wol" maar als vermetele soldaten. Coen was laf en wreed, maar hij bezat organisatie-vermogen. Hoe anders waren deze vroeg 17e eeuwers. Zij kwamen uit het volk en vertegenwoordigden het volkskarakter. De gouverneurs generaal van de verburgerlijkte 18e eeuw waren witgekraagde, zwartgejaste, hooggehoede, rijkgeworden of rijkwordende kruideniers. In de laatste vijftig jaar dier eeuw waren zij ook dieven.

De tijd was moe, de armoe in de steden ontzettend, kinderverwaarlozing algemeen, wees- en armenhuizen nimmer genoeg.

Met de amorele meesters en leerlingen werd het Schijn koning in het land. In Frankrijk was het de kroon, die aan het hoofd van de zwendel stapo. In Engeland kreeg hij een "demokratie" en [illegible]. In Nederland "moest men met schaamteloozen [illegible] ren het lieden met klinkende namen [illegible] vaders, aristocraten, vertegenwoordigers [illegible] art. [illegible] operatie niet hebben

Overl[illegible]

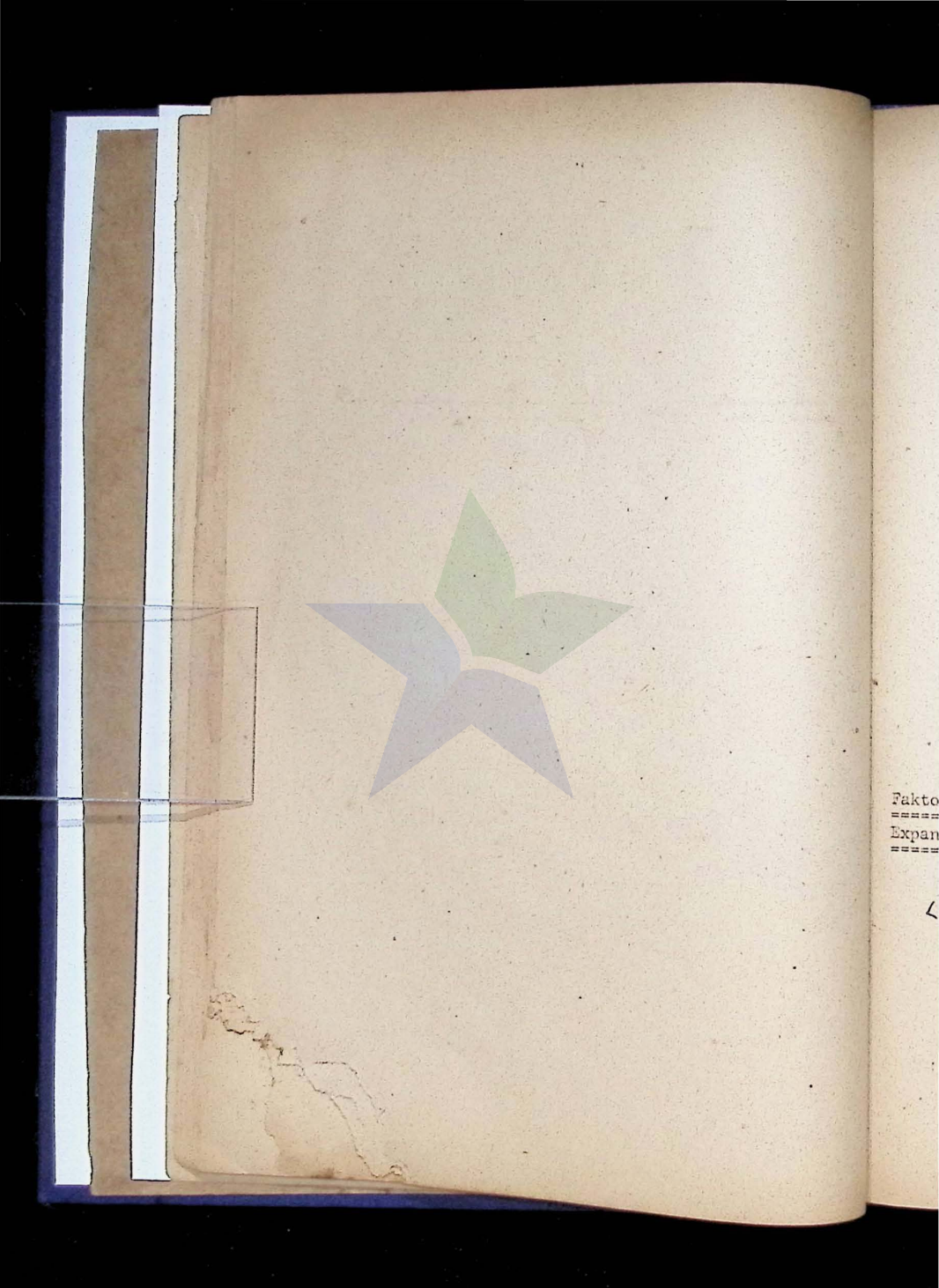

tricische geslachten. Het was de algemene corruptie der "hogere standen", de overal heersende Mammon-geest. Handelssoliditeit en voorzichtigheid vroeger zo geroemd, waren heen. De klinkende namen, de schrijvers in dienst der schurken, het misplaatste vertrouwen in de eer der aristocratie sloegen volk en burgerij diepe wonden. Toen de windhandel elders uitgewoed had, streek hij als een zengende brand over Nederland.

Het uit Indonesia gestolen geld had niet gedijd. De algemene verrotting in Europa werd natuurlijk gevolgd door verrotting in Indonesia. Gouverneur generaal van Imhoff en de bewindhebber Van der Oudermeulen verklaarden in en om de 18e eeuw dat "nagenoeg alle beambten der O.I.C. lui, trouweloos, onbetrouwbaar, dievend, onbekwaam en ijdel waren".

Ziedaar dan de betekenis van de nederlandse handel op Indonesia en de invloeden daarvan in staatsbestel, burgerij en volk.

HOOFDSTUK IV

Geen Economische Noodzaak voor Nederlandse Expansie.-

Faktoren van Expansie.

Landruiming uit economische noodzaak of wenselijkheid kan in een viertal gevallen voorkomen. Zo kan het verlaten van het moederland (emigratie) leiden tot duurzame vestiging elders, tot volkplanting (kolonie), tot vorming van een dochterstaat, en dus tot nationale expansie. De geschiedenis kent er de voorbeelden van. De antieke ~~heeft~~ heeft in de ganse wereld van volkplantingen te verhalen! Zelfs voordat de geschiedenis van het mensdom dit aantoonde, heeft men teoretisch wel moeten vaststellen dat de verspreiding der mensen over de aardbol voor een groot deel gevolg geweest moet zijn van uitzwerming, meestal op zoek naar nieuwe voedselgebieden. Later krijgen wij horen van volkerentrek, en volkeren-nederzetting rond de Middellandse zee (de Foeniciërs en Hellenen, de Grieken, de Adriatici, de Iberiërs, Neopolo-Kelten, de Franken, Longobarden, Goten enz.), over-oceanen over (in Noord-Amerika en Zuid-Afrika e.t.q. Ja, zelfs bij de kruistochten [illegible]. Het bedoeling tot vestiging buiten het [illegible]art. [illegible]ooperatie

Overi[illegible] niet hebben

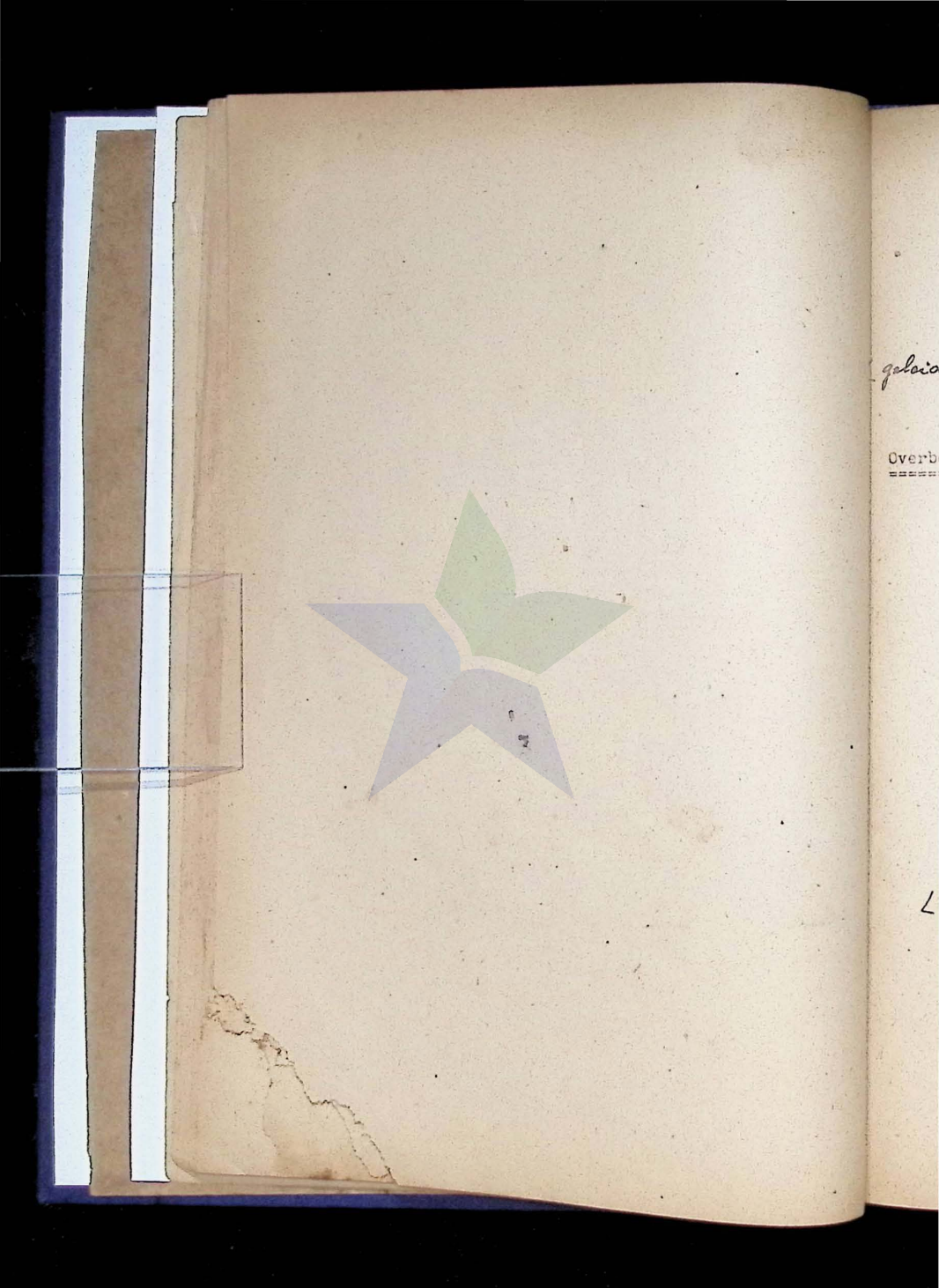

over het hoofd zien.

De vier economische oorzaken tot expansie zijn:
(1) Overbevolking
(2) Algemene volksarmoede
(3) Economische bedrukking
(4) Godsdienstig onduldzaamheid die levensgemak en zelfs het bestaan kan bedreigen.

Hebben nu in Nederland deze factoren, of zelfs ook maar één daarvan tot expansie of altans tot een poging van expansie geleid? dan blijkbaar?

Dit dienen wij na te gaan voor een historische fundering van ons oordeel.

Overbevolking.

Kautsky ziet in het opdringen der Turken in het oosten van Europa één van de factoren, welke tot het tijdperk der ontdekkingen en daardoor tot het begin der koloniale politiek voerden. In de 15e eeuw werd de weg naar het oosten door de Turken voor Europa afgesloten. Zij dreven de christenen uit Azië weg en zelfs uit het oostelijk bekken der Middellandse Zee. Tegelijkertijd werden de landwegen naar India en overig Zuid- en Oost Azië versperd. Het bevolkings-teveel in Oost Europa kon gebruikt worden voor de strijd tegen de Turken. In Midden Europa leverde het de rekruten in de godsdienst-oorlogen. In de kustlanden, voornamelijk Portugal, Spanje en Engeland, vormde het een der drijfveren tot overzeese ontdekkingen en veroveringspolitiek.

Nederland heeft er weinig rechtstreekse invloed van ondervonden. Nederlands opkomst dateert van honderd en vijftig jaar later.

Een andere oorzaak van het zoeken van overzeese gebieden is geweest de ter zelfde tijd komende "overbevolking". Zij was het gevolg van de ondergang van het feodalisme in de 15e eeuw. Dit toch scheidde talloze boeren, maar ook niet weinige leden van de kleine adel, van hun bestaansmiddelen. Deze "overbevolking" heeft geen invloed gehad op Nederland. Eerst honderd jaar nadat Columbus zijn standaard op San Salvador had ontplooid, werd de nederlandse vlag in de Indiën gezien. Veel meer dan een eeuw later werd eerst in alle ernst in Nederlandx uitgesproken, dat men zich van de arme landgenoten door dwangemigratie naar Amerika zou ontdoen.

Dit was geen simptoom van overbevolking. De armoe werd de toen rijkgeworden derde stand te zwaar lastig. Integendeel, Nederland kon immigranten gebruiken. Men verlangde dat van staatswege emigratie zou worden aangemoedigd en bevorderd. Zelfs nog in de 18e eeuw werd ontkend dat overbevolking in Nederland was. Vaak werd ook bepleit dat de emigratie bemoeilijkt diende te worden ten bate van 's lands welvaart.

Overbevolking niet hebben

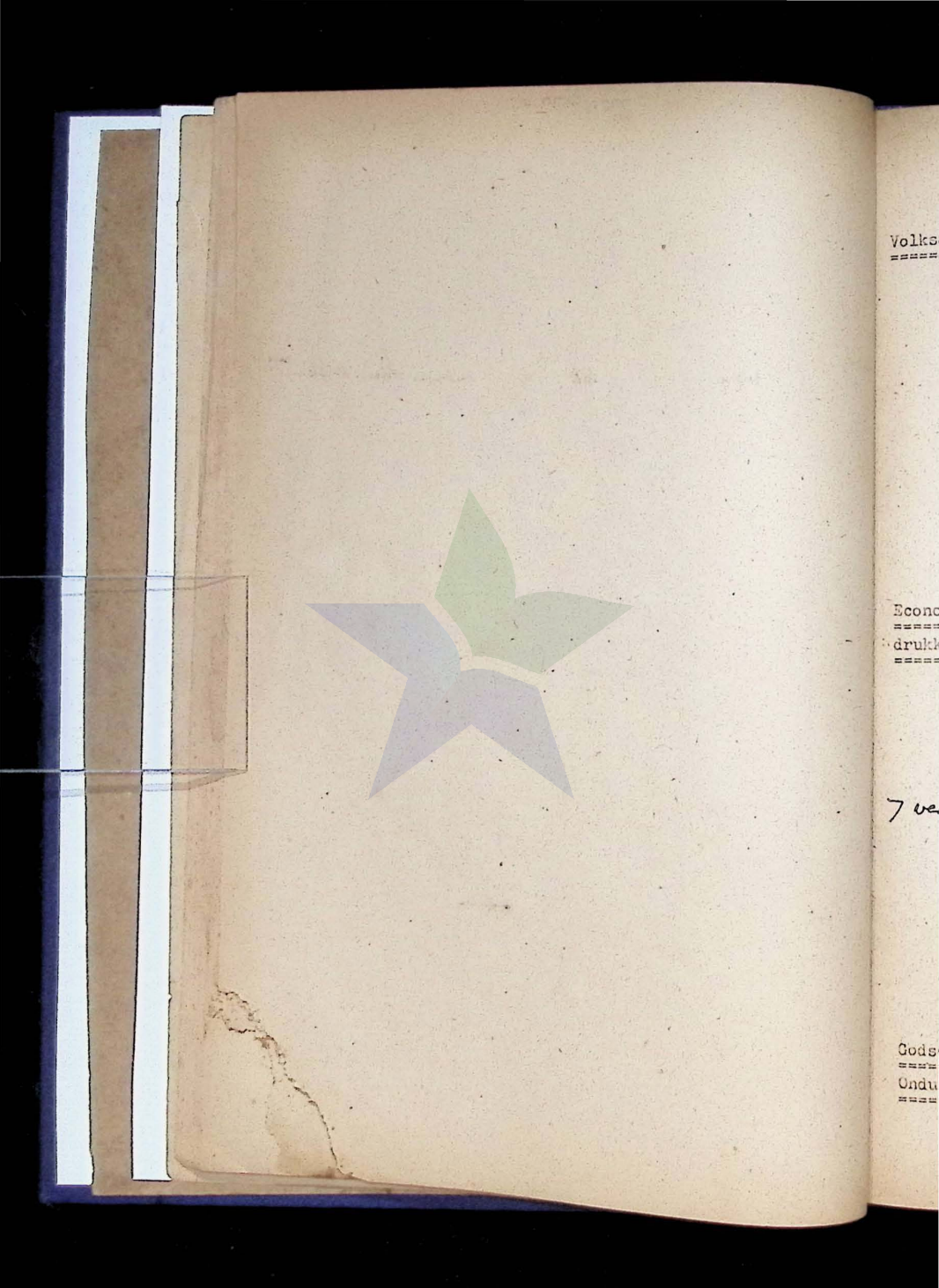

Volksarmoede

Overbevolking als oorzaak van tropische kolonisatie was dus uitgesloten. Zou dan een algemene volksarmoede zulk een oorzaak geweest zijn?

In het laatste vierde gedeelte van de 18e eeuw tijdens de amerikaanse vrijheids-oorlog, wenste men in Nederland nieuwe industrieën te scheppen om aan de "angstwekkend aanzwellende massa's der armen" werk te verschaffen. Voór die tijd hoorde men nauwelijks over volksarmoede klagen.

Tot dusver was de armoede in Nederland, vergeleken met de buurlanden, gering geweest. En nog in de zestiger jaren der 19e eeuw heeft armoe niet tot volkplaten in Indonesia gedreven. Zelfs een op te richten emigratie-bureau op grote schaal betoogde dat men de emigratie diende te beletten.

Had emigratie al plaats, dan richtte zij zich naar Amerika, niet naar de oost. Van een kolonisatie uit algemene volksarmoede kon in Indonesia in de eerste twee eeuwen van Nederlands opkomst in ieder geval geen sprake zijn.

Economische Bedrukking.

De geschiedenis leert dat in Nederland economische bedrukking nooit tot landruiming aanleiding heeft gegeven. Zelfs niet de benadeling van de handel door Spanje in de 16e eeuw kon daartoe ~~niet~~ leiden. Toch dreef deze benadeling zelf ten slotte de Nederlanders de weg naar Indonesia uit. Tijdelijk mag dan, in 1672, een drang waargenomen worden om het land te verlaten waarbij de O.I.C. bemiddeling zou verlenen.

Ernstig was deze poging echter niet bedoeld ten blijke waarvan vermeld zij dat de a.s. "kolonisten" niet meer dan F.6000.- per persoon ~~vergund~~ werd mede te nemen. Dit was reeds bewuste tegenwerking. Van enige ernstig bedoelde emigratie bleek dan ook niets.

Kort na de instelling van de engelse Acte van Navigatie werd "kolonisatie" in Indonesia aangeraden. Er is niets van terechtgekomen.

Bovendien dienen wij steeds in het oog te houden dat deze falende pogingen tot landruiming niet "kolonisatie" golden maar handel, niet emigratie en landwinning waar geen machtige vijand het economisch bestaan zou kunnen bedreigen, maar zee- en koopvaart naar de eigen gebieden van die vijand.

Godsdienstige Onduldzaamheid

Wel verre daarvan dat onduldzaamheid op religieus gebied tot landruiming dreef, trok de godsdienstige vrijzinnigheid vreemdelingen naar Nederland.

De cijfers van de statistiek (sedert [illegible] uiteraard global en onnauwkeurig m[illegible] zijn op het tegendeel van enige drang [illegible] emigratie [illegible] niet hebben

Result

Geen
satie

satie".

Resultaten

Voor 1880 en 1894 gingen naar Indonesia, de West en andere "koloniën" rond 20.000 zielen, voor een goed deel ambtenaren, kooplieden, industriëlen, beoefenaars van de liberale beroepen. Naar het buitenland gingen in die jaren rond 85.000 personen. Bovendien kwamen er in die tijd rond 97.000 immigranten Nederland binnen. In de jaren 1887 - 1894 zijn de cijfers omtrent het getal emigranten naar de "koloniën" en naar het buitenland samengetrokken. Het totaal bedroeg rond 164.000; hiertegenover stonden rond 114.000 immigranten. De meeste "kolonisten" van 1891 - 1895 telden rond 800 naar Afrika, 130.000 naar N.Amerika, naar Azië geen. Voor 1906 zijn de cijfers: naar Afrika 10, naar N.Amerika 2.500, naar Zuid Amerika 30, naar Azië geen.

Voorts zie men ook naar het resultaat der emigratie. In 1857 leefden er 14.000 Europeanen - gemengdbloedigen inbegrepen - in Indonesia. Rekent men met rond 10.000 westerlingen, dan kan men zulk resultaat van twee en een halve eeuw relaties met Indonesia niet bepaald met fierheid een volkplanting noemen.

Het koude feit staat daar dat er in waarheid geen nederlandse "kolonisatie" in Azië bestaat. De nederlandse grondwet weet er ook niet van. Niet op de macht van een overgeplante rasidee, maar op de fictieve positie van een prestige, dat in de onbewustheid der volkslagen haar krachtsbron vindt, steunde in de nu afgelopen nederlandse periode de zg. "volkplanting". Indonesia werd een middel tot kapitaalsbelegging, verdedigd door versterkingen, ambtenaren en bestuur.

Van een economische oorzaak tot kolonisatie was dus wederom geen sprake. Bij elk conflict moest de "kolonie" voor de markt wijken.

Geen Kolonisatie.

Het spraakgebruik heeft lange tijd "koloniën" gekend, de nederlandse grondwet en ook de geschiedenis kennen ze niet. In het midden van deze 20e eeuw spreekt de wet naar waarheid van "overzeese gebiedsdelen". De "kolonisatie" der O.I.C. in Banten was een stapelmagazijn voor peper; in Oost-Java voor rijst, in Midden-Java, later en kort voor korte tijd, voor katoen; elders voor kruid[illegible] nagel, foelie, zwavel, huiden, suiker, indi[illegible]nopa-verfhout, koffie.

In zoverre met de gelijkklimatige lande[illegible]eren-treft, gelijk Canada, N.Amerika, Australië, Het het vormen van stapelmarkten indirect e[illegible]ch-planting ten goede. Het voortdurend ove[illegible]ooperatie niet heb-

maken van arbeidskracht in de industrielanden van Europa bevorderde later ook de landverhuizing op grote schaal. De koloniën zelf werden op deze wijze stapelplaatsen van grondstoffen voor het moederland.

In tropische, voldoend bevolkte gebieden faalde elke poging, om zich aldus van stapelmarkten te verzekeren. De politieke machtspositie is daarvoor nodig tot beheersing van de productiviteit. Ons vaderland heeft onder de dwangstelsels van het kapitalisme, zodra dit zich voldoende politieke macht had verzekerd, d.w.z. zodra het imperialistisch kon optreden, de voor de handelshongér geëiste agrarische producten, als het ware van bloed en tranen doordrenkt, geleverd in ongelooflijke hoeveelheden.

Reeds bij de verlening van het octrooi aan de O.I.C. (20 Maart 1602) werd de wenselijkheid geopperd dat de handel "gestabiliseerd" zou worden, door hier en daar kantoren en magazijnen te bouwen, zomede vestingen indien nodig. In Engeland was toch twee jaar eerder de londense Oost-Indische Compagnie opgericht. Zo vreesde de O.I.C. voor het verlies van de producten-markt, dat vaak met misdadige middelen het vertod der O.I.C. ter zake van de particuliere handel van Nederlanders gehandhaafd werd, zelfs daar, waar de compagnie geen handel dreef. Veel later wordt de O.I.C. in heftige woorden "een ramp voor Nederland" genoemd om haar belemmering van de werkzaamheid van de vrije burger, terwijl ook de west-indische zuster wordt betiteld als "een uitzuiging van allen ten gunste van enkelen".

Reeds in de vijftiger jaren van de 17e eeuw werd een officiëel advies aan de bewindhebbers der O.I.C. gegeven om alle kolonisatie in Indonesia tegen te gaan, omdat zij schadelijk was voor de willekeurige regeling van de prijzen der producten.

Onze conclusie is duidelijk: er is nooit een kolonisatie van Nederlanders in Indonesia geweest. Alle economische oorzaken hebben de strekking gehad kolonisatie te belemmeren en tegen te gaan.

Het kapitalisme, dat geen menselijke vinding is, maar een natuurnoodwendigheid, heeft nooit getracht blanke kolonisatie in equator-gebieden tot stand te brengen. Ook het resultaat van het ondoordachte streven om tans (in 1949 en 1950) een "kolonisatie" in Irian, het meest onge[illegible] territoor daarvoor, te beginnen van Indo[illegible]nopohen, zal de bevestiging brengen van deze [illegible]

[illegible]st. Het
[illegible]tzuch-
[illegible]operatie
[illegible] niet heb-
ben

HOOFDSTUK V

Geen Ideologische en Psichologische Drang tot Nederlandse Expansie.

Ideologische onoorspronkelijkheid.

Nederlands bevrijdingsstrijd beheerste zijn glorietijd. De losworsteling van een volk uit de greep van een ander volk eist de ontwikkeling van alle nationale krachten. Een oorlogvoerend volk is ook geestelijk een sterk organisme. De geest scherpt zich op de benutting van alle natuurlijke hulpbronnen en maakt vindingrijk. In Nederland waren het de geografische en zeevaartkundige wetenschappen, met enkele nevengebieden, die de sterkste bekoring uitoefenden. Astronomische instrumenten werden bedacht en verbeterd; kennis van wat er betrekking had op de wetenswaardigheden van de zeevaart werd noodzakelijk als brood; de industrie van werktuigen en kaarten voor de zeevaart beloofde een nationale nijverheid te zullen worden. Leeuwenhoek vindt het microscoop uit. Huygens verbetert het uurwerk. De vervaardiging van lenzen en verrekijkers bereikt een technische hoogte die bewondering wekt. De optiek dankt Nederland in deze tijd menige nuttige aanwijzing. Zeekaarten werden spoedig in menige woning gevonden. Kennis van de zee en van meteorologische invloeden in andere wereldstreken werd algemeen goed.

Deze ontwikkeling van de scheepvaart-techniek werd een factor voor de inleiding in de koloniale politiek in het evolutie-proces van het westerse kapitaal. En nu begon door de Portugezen in het oosten, door de Spanjaarden in de beide Amerika's, door de Nederlanders in Indonesia een erbarmingsloze plundering der vreemde en te goed vertrouwende volkeren. Aan de kapitalistische gouddorst alleen is het te danken dat de dubbelschroeven van vijftig, zestig duizend tons oceaankastelen tans de golven ploegen.

Nabootsing

Het voorbeeld van andere natie's tot nut op het eigenst gebied van het volksbestaan helfs, ~~verloochenden zich~~ het notoire gebrek aan oorspronkelijk en de karakter-traagheid ~~niet~~. Geen enkele zeeweg werd door de Nederlanders gevonden. Indonesiërs vonden de zeewegen naar Noord-Azië, N.W. dagaskar en Zuid Afrika. Barentz en Heemskerk hopoogden vergeefs een noord-oostelijke doorgang te ontdekken om de handel te dienen. Zij de opdracht hadden een noord-westelijke vaart. Het te zoeken binnen de poolcirkel kregen de Zuid-Amerika forten of "koloniën" te vestigen. Cooperatie uitsluitend ten bate van de handel. Ook niet hebben

Fransen hadden ook hiertoe voorafgegane pogingen aangewend. De Nederlanders keken de kat liever eerst uit de boom. Zij waren opgevoed in de leer dat bedachtzaamheid een volksdeugd was, maar dit berekenende doodt ondernemings-geest, initiatief en de fantasie van de waagmoed.

Drake en Cavendisch hadden de beide Indiën bezeild. De Nederlanders volgden. Portugezen en Spanjaarden gingen voor in Amerika, in Indonesia, in de West, in China, Japan, Brazilië. De Nederlanders volgden. - Engelsen gingen voor in de vaart op Guinea, Oost- en West Indonesia, op Zweden, Noorwegen en Noord Rusland. De Nederlanders volgden. De Italianen gingen voor in de handel op Turkije, Griekenland en de Levat. De Nederlanders volgden. Moedig zeilden de Engelsen de wereld om. De Nederlanders volgden. Onze sumateraanse voorouders gingen voor in de vaart op de Filipijnen, Siam, Kambodja, Ceylon, de Molukken en Madagaskar. De Nederlanders volgden. Portugezen vonden de weg naar Indonesia om de Kaap, dadelijk gevolgd door de Brit. Later volgden de Nederlander De Engelsman bereisde de Witte Zee. De Nederlander volgde.

De Portugezen hadden goede zeekaarten die geheim gehouden werden. Door omkoping kregen de Nederlanders die in handen.

De Arabieren hadden ontdekt dat Sumatera, Sulawesi en Solor goudeilanden waren. De Portugezen kregen er aldus ook weet van. De uitbuiting van de Indonesiërs zette ook daar nu in. In enkele tientallen van jaren was die uitbuiting even uitputtend voor ons vaderland als die der Arabieren in eeuwen. Toen volgden de Nederlanders en de plundering, uitbuiting en uitputting stegen tot misdadige hoogte.

Duizend jaar hadden de Arabieren handel gedreven ook op Indonesië. Dit werd de draagtalk van hun materiële en geestelijke beschaving, die ook de west-europese kultuur en wetenschap bevruchtte. De verdrijving van de Arabieren door de Portugezen begon uit Ceuta in Marokko in 1451 en eindigde met de verovering van Malakka in 1511.

gewreed was.

Ideologie en Karakter-aanleg

Een krachtige, nu en dan zelfs heroische geest bracht de spaanse onderdrukking. Hiertegen brengt elke omwenteling als het ware de wedergeboorte van de volksgeest. Een revolutionaire wil verdrijft de hotheid van het volk.

Dit zijn de motoren tot regeneratie van het demoraliseerde, van het door de overheersing verdorven karakter. Dat is de zegen van de strijd. Het de zwakke!

Er komt een zucht naar avontuur, naar roem, naar glorie, naar vrijheid. De geest slaat [illegible] operatie ken uit. Onze revolutie en bevrijding [illegible] niet hebben

Negot
=====
doel
====

gustus 1945 zij ten voorbeeld gesteld.

Natuurlijk zal elk volk zich uiten naar zijn karakter-aanleg. Deze is bij het nederlandse volk verre van heroïsch. Het is geen heldenvolk, maar een ingeboren burgerlijk volk. Zelfs Coen, de koenste der gouverneurs generaal van de gehele 17e eeuw, ging geheel vervuld van het bezinnen der middelen tot verhoging van handels- en roverswinst. Hij gelastte bij voorbeeld om op de rede van Banten zeeroof te plegen van de chinese jonken die met lading uitvoeren. De bemanningen werden verdronken en daarna hevelden de rovers de lading over in hun eigen schepen.

Zelfs wanneer het expansie door oorlog gold, poogden de Nederlanders deze zo goedkoop mogelijk te houden.

Het gaat niet aan tegenover de feiten, door de historie gestaafd in overvloedigheid, het oordeel hierboven als onjuist te verwerpen.

Negotie Levens-doel

Niemand minder dan Hugo Grotius, de zo uiterst bedachtzame waarnemer, sprak eeuwen geleden zijn vonnis uit over het nederlandse volkskarakter, dat slechts "neerstigh was om goedt te winnen". En op 7 Januari 1914 in de Tweede Kamer der Staten Generaal te 's Hage hekelt Dr. Abraham Kuyper, tot dusver een der bekwaamste volksleiders in deze 20e eeuw, "de kapitalistische geest die van gans het volk der Verenigde Provinciën bezit genomen had".

De Nederlander is nog steeds het volkomen tipe van de bourgeois. Hij exelleert in waarachtige middelmatigheid. Nederland is het vaderland van alle burgerdeugden en ondeugden. Terwijl elders de groeiende kapitalische geest nog worstelde met de laatste resten van een vroegere economische periode, die, seigneuriaal, geweld, roof, diefstal als bestaansmiddelen aanvaardde, terwijl hij elders het bestaan trachtte te winnen door toverij schatgraving, ontdekkingen, uitvinderij, had men in Nederland reeds bevonden dat geldbezit het beste bestaansmiddel was. Woeker, rentekweek, bank- en assurantie-wezen, warenhandel werden sedert die tijd aangehangen, gehuldigd of goedgepraat. Een landroverdom heeft Nederland nauwelijks gekend. De lijfeigenschap was namelijk voordeliger gebleken. De zeeroof begon tot de onderneming te veranderen.

Burgergeest komt echter voort uit een complex van karakterhoedanigheden, waarvan de voornaamste zijn: bedachtzaamheid, verstandigheid, berekening, spaarzaamheid. De ondernemingsgeest ontwikkelt zich door de geldbegeerte. Burgerlijke deugden had op de seigneuriale levensvoering de voorrang gedragen. Economische macht was de vorst zelf. Het afhandig gemaakt. De ambtenaren-loopbaan, tuchtuiterst voordelig bestaans-middel, rijke operatie niet het-

ben

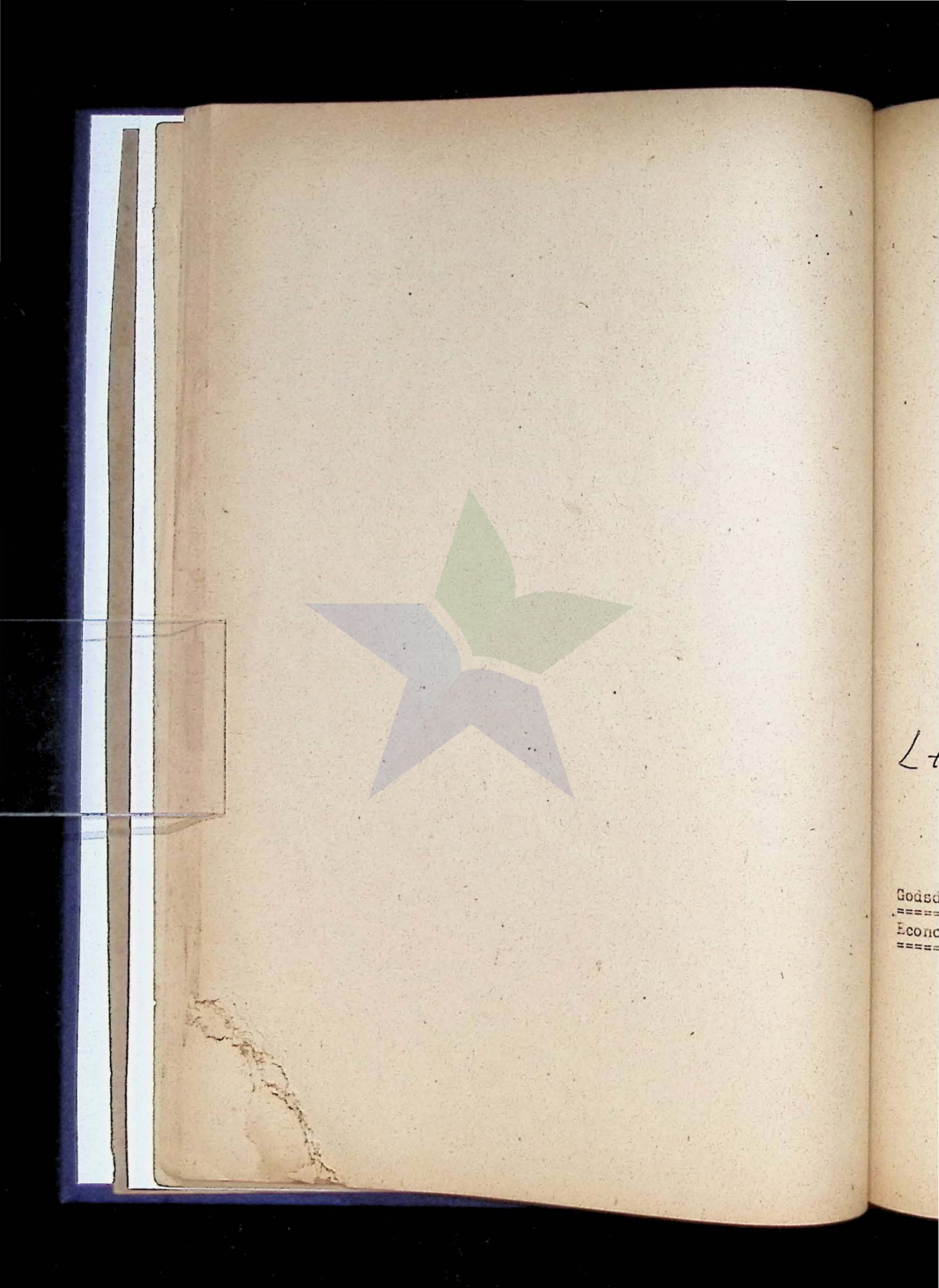

lumenten, winstgevend door omkoop, overvloedig door verduistering. Andere middelen waren ambtenverkoop, familie-regering, neefjesbegunstiging, vriendjesbestuur, staatrenteniersdom. De bourgeois wordt een parasiet op het staatslichaam en dus moet met dat alles gepaard gaan een lakeiengeest. De seigneur wordt dienaar en knecht. Wij, Indonesiërs, hebben uit de praktijk van eeuwen, onze eigen karakteraanleg zien bederven onder de blanke "voogdij". Traditie verliest zich in behoudzucht, die geneen-middelmatig blijft. De staatkundige dood van Nederland werd overleefd door de bourgeois, die deze hem veroorzaakt ~~had~~ geweden. Een trotse, zij het bekrompen grondadel heeft Nederland nooit gekend. Zeeroof werd een bron van rijkdom: de W.I.C. rustte van 1623 tot 1636 voor 4,5 millioen lires 300 schepen uit. Zij roofde in die tijd 540 schepen met meer dan 9 millioen buit.

In Engeland kwamen vooral uit de adel de grote zeerovers naar voren: Sir Walter Raleigh, Sir Martin Frobisher, Sir Richard Grenville, Cavendish, Drake.

In Frankrijk legde de kroon zich toe op zeeroof en schreef kaperbrieven uit aan de "capitains corsaires".

In Nederland was het de burgerij, die de zeerovers leverde. Van Noort was een herbergier. Piet Hein, de enige aan wie een volkslied gewijd is, en de admiraal Van Gaerden waren zoons van eerzame burgerlui. Coen kwam uit geringe familie. Bontekoe (Willem Ijsbrantszoon Decker) was de zoon van een kroeghouder te Medemblik.

De kapitalistische onderneming eist heel wat andere karakter-aanleg, dan in Nederland te vinden was. Een weinig te bewonderen ideologie heeft de Nederlanders weggeschoven naar de achterste rijen, toen Brit en Amerikaan, ja zelfs de Duitser, zich opwerkten tot wereldbeheersende paladijnen van het kapitalisme. ~~daar~~ ook

Godsdienst en Economie

Wat was de betekenis van de godsdienst in Nederland? Godsdienstige stelsels paseen bij de economie en de politiek van de tijd. De Hervorming werd eerst mogelijk toen het kapitalisme met het katolicisme moest breken om ruimte voor groei en beweging te bekomen. Het katolicisme toch is in zijn etische strekking sterk antikapitalistisch. Zo ook kon in ons vaderland de islam eerst gewerkt worden, toen de economische voortontwikkeling de doorbreking eiste van de religieus-g[illegible] tendenzen van het te filosofisch geworden b[illegible] nisme en het buddisme, dat ook onze ideolog[illegible] vrucht had.

De kerk bindt altijd de strijd met de tie aan. De uitslag is zege of nederlaag openbaart zich in de geestelijke en ec[illegible] ve[illegible] niet heb-

Ik toch nog 1 alinea bij uitzondering

Geen

verkwijning van het volk, dat onder de zedelijke kultuur-macht der kerk leeft. De nederlaag neemt men waar in de pogingen om ketterij zelfs met het leven te doen boeten, in het compromis van de kerk met de nieuwe economische maatschappij-orde. Zulk compromis verslaaft haar en laat haar niet meer dan psichologische macht in schijn.

Het protestantisme heeft overal de nederlaag geleden en een compromis gesloten met elke nieuwe maatschappij; Daarmee heeft het zijn rol uitgespeeld.

Het katolicisme triomfeerde tijdelijk daar waar het kapitalisme in het volk een weinig vruchtbare bodem vond. In alle sterk-kapitalische landen heeft het zijn vlag moeten strijken. Het compromis tussen kerk en kapitaal is monsterachtig waar de kerk elders de vijand in Mammon ziet. Het is nihilistisch daar zulk verbond de laatste rest van haar etische macht moet inboeten.

In de 15e eeuw was het katolieke christendom de grondslag geworden van alle avondlandse kultuur. Wie "God" niet vreesde, en in zijn ziel de godsdienst gesmoord had, moest men in alle dingen voor slecht houden. Voor Nederland was het calvinisme van betekenis. Luther had weinig invloed in de kapitalistische landen Engeland en Nederland. Nog lang na de 17e eeuw werd schijn geboren, het vroomheids-gehuichel uit vrees, een motief dat religiositeit doodt. Op het nederlandse volkskarakter, toch reeds van aard en aanleg onzichtig en gesloten, weinig mededeelzaam en met slechts zwakke gemeenschapszin, had de schijn-religiositeit een noodlottige invloed. Reeds in de 16e eeuw was er een weerzinwekkende godsdienstige huichelarij tot stand gebracht. De rationalisering van het leven komt de kapitalistische geest dadelijk ten goede. Zo worden de menslijke driften teruggedamd, daar b.v. kuisheid economische matigheid betekent en de niet-verkwistende een beter huishouder is. De matige alleen kan de daadkrachtige, hardnekkige ondernemer zijn. De wereld in het noord-westen van Europa werd sterker dan de kerk. De winstmakerij wordt werkzame spaarzaamheid, en dus een deugd. Verkwistende edelen, slappe pappotskinderen, lediggaande doorbrengers zijn Code een gruwel. Het katolicisme capituleert en wordt dan door het protestantisme geheel gesloppt.

Geen Verovering

Het is zonder meer duidelijk dat in Nederland de kunst nog steeds geen volksbehoefte is en de kunstenaars in armoede verkommeren. Het bijtende sarcasme van Frans Hals is even begrijpelijk als het lot van Nederlands grootste dichter Joost den Vondel, die zijn leven eindigde als kastelein in een pandjeshuis. De denkkunst van de katholiek Spinoza was in stille verachting. De [illegible] coöperatie [illegible] niet hebben

nog nooit nederlands geweest.

Geheel bevrijd worden het kapitalisme en de bourgeoisie eindelijk van alle nog restende zedelijke machten in de "koloniale" gebieden. Wanneer de nederlandse beoordelaars ons, oosterlingen verwijten dat wij niet spaarzaam zijn, niet vlijtig, niet ordelievend, sensatielustig, niet kuis, trots enz. dan hoort men de afkeer van de bourgeois voor de nog seigneuriale levenswijze van de Indonesiërs.

De handel werd een leerschool voor algemeen karakter-bederf. Dirk van Hogendorp, tot op zekere hoogte paladijn voor de vrijheid, een man van hoge kring, viel in 1800 uit: "dat men om slechts handel te drijven, eerroof en vernedering duldde".

Mr. P. Brooshooft, een van de bekwaamste koloniale schrijvers, constateert (1878) "bedriegelijke benadeling van de bevolking", "misleiding en onbeschaamdste diefstal", als "eens luidend met al wat bedriegelijk en verachtelijk is".

Dit inzicht werd in 1830 door de gouverneur-generaal Van den Bosch onderkend. Hij schreef aan de Directeur van Koloniën dat de zogenaamde edelmoedigheid, jegens de revolutie-leider Dipa Negara vertoond, nadat men hem met woordbreuk had verraden, enkel berekende metode was geweest ter verkrijging van nieuw voordeel. "Het is niet zozeer toegevendheid voor Dipa Negara", schrijft deze gouverneur-generaal, "welke mij aanspoort, om in deze met enige circonspectie te werk te gaan, als wel het oogmerk om de rust op Java duurzaam te verzekeren en een groot gedeelte der Vorstenlanden, overeenkomstig 's Konings verlangen, onder het onmiddellijk beheer van het gouvernement te brengen".

Ziedaar!

Grotius, Coen, Oudemeulen, van Imhoff, Usselinx, Luzac en tevele anderen, schrijvers en staatslieden, hebben betoogd "dat de Nederlander te inhalig was, dan dat hij ooit in staat zou zijn tot het stichten van koloniën". Leroy-Baulieu, "ganz geen vijand van Nederlands werk in Azië, acht het "onmogelijk te overdrijven de noodlottige gevolgen, die het nederlandse koloniale sisteem heeft gehad voor de welvaart der koloniën en voor het lot van haar bewoners". (1891)

Lafheid, hebzucht, vrees voor stoffelijk verlies hebben in het begin der 19e eeuw de "kolonien" verloren doen gaan. Niet aan enige eigen kracht van het nationale karakter, is de herovering te danken geweest.

De "koloniën" werden niet door de Ned. veroverd. Zij zijn geleidelijk in de hand gekomen. Het vreemde indringers gekomen door misleiding, door trouwbreuk, door overlist, door corruptie, door

L gedeeld

matie, Op Djakarta (Batavia) en Banten na - en dan nog zacht beoordeeld - werden in Indonesia geen veroveringen gemaakt. De Jonge, een historiograaf van naam, en lofzanger van het nederlandse gezag in Indonesia, verhoelt niet "dat verlammende instructies van het Bewind, volslagen gebrek aan krijgshaftige zin, vrees, lafheid en kleinmoedigheid de oorzaken waren van Nederlands val in Azië".

Lafheid en Ondergang

Daarom werd Ambon in 1810 zonder slag of stoot aan de Engelsen overgegeven, hoewel de bezetting sterker was dan de aanvallers. Daarom moest de bevelhebber Fels wegens lafhartigheid worden gefusileerd. Daarom werd Selan aan de Engelsen "schandelijk overgegeven door de oude eerloze Engelbeek, die, na schatten te samen geroofd en geplunderd te hebben, uit vreze deze te verliezen", elke strijd met de vijand vermeed. Daarom wist men zich niet te handhaven in Bengalen "door de onkunde en lafhartigheid, zo der bataviase regering als haar dienaren in Bengalen", waardoor Nederlands naam "met schande overdekt" werd. Daarom kwamen deze algemene lafheid , zelfs van Jan Pieterszoon Coen, die voor de Engelsen vluchtte, "de weerzin wekkende lafheid van de commandant van Djakarta Van den Broek," die voor een weinig opium de nederlandse zaak aan Sultan Agung verried, niet op het eind maar in het allereerste begin van de compagnieseeuwen. Daarom was het Dirk van Hogendorp zo smartelijk te moeten vermelden, hoe de val van de meeste der nederlandse bezittingen in Indonesia te wijten was "aan de lafhartigheid en schande der nederlandse bevelhebbers", waartegenover met vreugde gewezen kon worden op de heldhaftige dapperheid"van de commandanten Sudach en Fornbauer, - vreemdelingen. Daarom geraakte de nederlandse naam "door het lafhartig gedrag van de meesten der nederlandse bevelhebbers bijna in algemene verachting". Daarom werd Banda overgegeven aan de veel minder sterke Engelsen, "Banda, dat zo schadelijk, zo eerloos aan de vijand werd gelaten door de lafhartige Van Boekholz". Daarom ging Malakka verloren door de "domme, laffe en onbedreven gouverneurs".

Wij begrijpen dat het burgerlijke karakter gelijk heiden kàn voortbrengen. Handelsvolke[illegible] hebben in geen enkele sociale laag ooit heg[illegible] guren voortgebracht, enkele eervolle op zic[illegible] staande uitzonderingen daargelaten!

Een handelsvolk als het nederlandse [illegible] imperialisme in zijn staatkunde dulden[illegible] de laatste gouverneur generaal, de cura[illegible] bertus van Mook, nog in deze onze tijd [illegible] imperialisme is heldendom nodig. In d[illegible] niet heb-

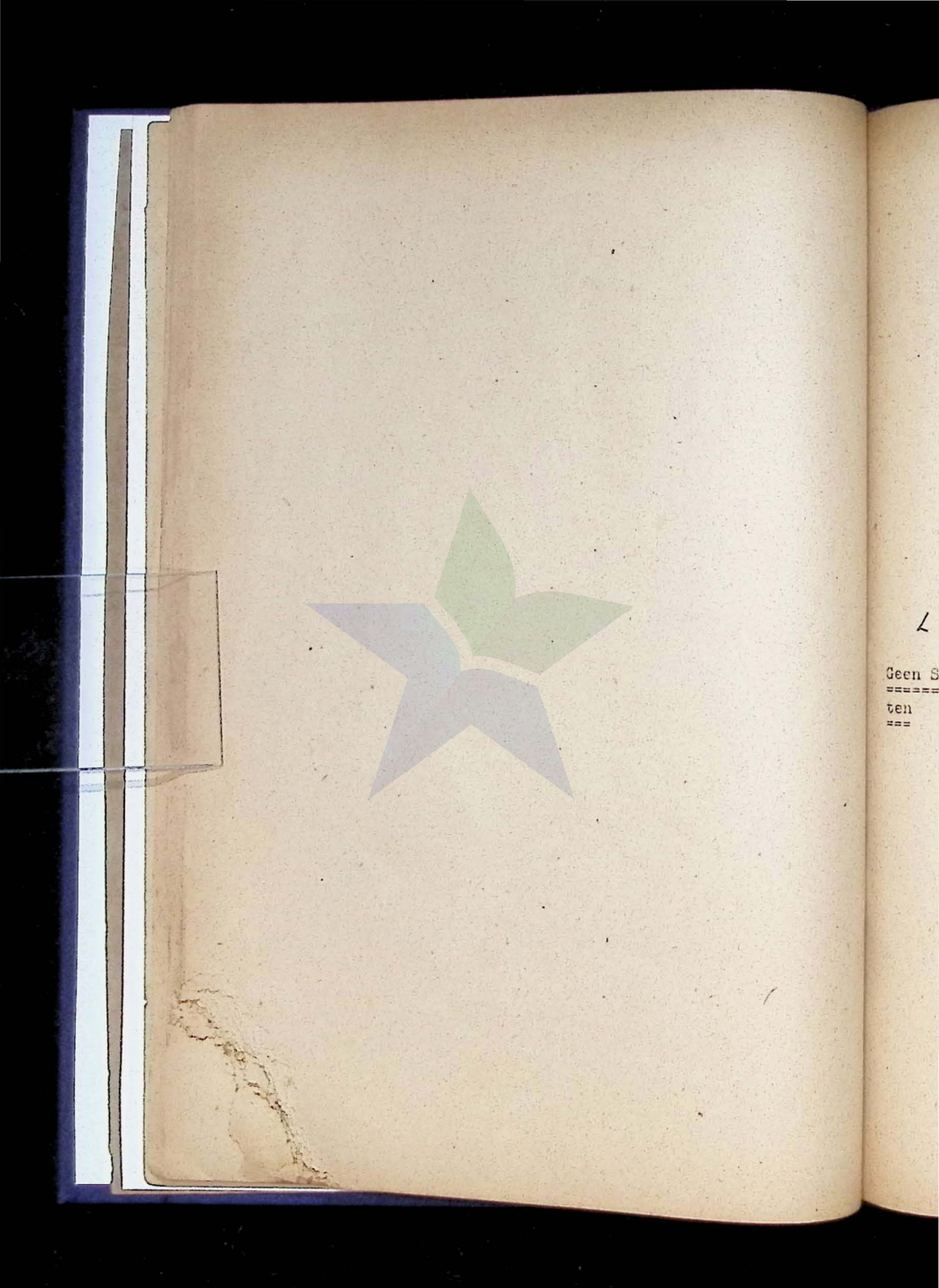

sferen zien wij sluwheid en morele ongrijpbaarheid, olieachtigheid, geestelijke glibberigheid als practische zin en handigheid lof oogsten.

Het zou ook dwaasheid zijn te menen dat de Nederlander in de tropen een slechter soort Nederlander zou zijn. Klimaat verandert geen karakter. De eerste gouverneur van de Kaap, Johan van Riebeek, schreef aan de tewindhebbers, "dat hij van boven de muren van het fort de kudden der inboorlingen beschouwde, vol verbazing over de wegen der Voorzienigheid die aan deze heidenen zulke rijke gaven had geschonken". Hij was wel in staat om hun tien duizend stuks vee weg te stelen. En dit zou nog gemakkelijker zijn "wijl de inboorlingen vertrouwen in de Hollanders hadden gekregen". Wie zo schrijven en denken kan, is een geboren dief. Van Riebeek was één van Nederlands grote mannen uit de 17e eeuw. Dit echter, onverschillig in welke eeuw, is "de geest van de bedrieger". En door de zelfde oorzaken van bedrog en diefstal, moedwillige en voorbedachtelijke misleiding ging de O.I.C. / even roemloos, even veracht als haar leven was geweest.

/ ten onder,

Geen Sentimenten

Met sentimenten bouwt men geen spoorwegen. Sentimenten schaden de handel. Vooral het nationale sentiment, de zg. etica, is schadelijk, omdat het markten sluit. Veelmeer zijn despotisme, dwingelandij en tirannie de middelen tot winstvergroting. Zo is het duidelijk dat het kapitalisme anti-nationaal moet zijn.

Hel verre daarvan, dat de nederlandse arbeid gericht zou zijn geweest op de vorming van een kolonie, had hij, gedurende al de eeuwen, welke hij in ons vaderland valt na te speuren, nooit van een ander doel blijk gegeven dan elk volksinitiatief in deze richting aan banden te leggen. Zo despotisch werd de overheersing bij wijlen dat zij opstanden veroorzaakte. Tropenkoller is ten slotte niet meer dan een psichose, die onmogelijk zal kunnen voorkomen bij iemand die niet van huis uit, innerlijk, maar getemd, een wreedaardige sadistische aanleg bezit. Zo is ook de stuitend materialistische levensopvatting en levensvoering van v. Europeaan in het algemeen in de tropen niet verklaarbaar dan door vast te stellen, hoezeer ook te huis dit materialisme huldigt. Terwijl hij te huis een edel wezen, in de tropen [illegible] dadiger is, treft door onredelijkheid. [illegible] geeft de historie ons een beeld te aanschouwen van een grootse conceptie, van een ruime [illegible] heven gedachte, van een nederlands [illegible] welke het de moeite waard is ten st[illegible] [illegible]operatie [illegible] niet hebben

Telkens weer ontmoeten wij "het sisteem van trouweloosheid, van moedwillige misleiding, van misdaad". Is het dan een wonder, dat ons volk, in elk opzicht andersdenkend, andersvoelend, anders-handelend dan deze overheersers, onmogelijk geloven kan in een duurzaam samengaan met hem? Is het een wonder dat het lid van de "Raad van Indië" Van der Wijck zijn hart luchtte, toen hij neerschreef: "De Javaan, die enig gevoel van nationaliteit en onrecht heeft, moet, wanneer hij onze geschriften leest, al ras tot de overtuiging komen, dat wij zelf de grootste hinderpaal zijn, die zijn geluk in de weg staan, en dat hij niet beter kan doen dan ons het land uit te jagen". Niet alleen de Javaan denkt zo. Tans is dit gezegde van toepassing op elke Indonesiër. De reälisering daarvan werd een van de oorzaken voor de Indonesische Revolutie van 1945.

De nederlandse ideologie heeft nooit de bron mogen zijn van een kolonisatie over zee. Zij heeft dit ook nooit gewenst.

HOOFDSTUK VI

Vormen van Ondernemingen van Overzeehandel.

De O.I.C. als Trust.

Ten aanzien van de kapitalistische ontwikkeling van Nederland is het van belang na te gaan of de psichologische krachten in het volk, - altans van de bezittende klassen - in de kapitalistische richtlijnen gegaan zijn. Een meetinstrument vindt men natuurlijk in alle uitingen en handelingen; geen echter voor de tijd duidelijker dan de vormen, welke de O.I.C. als groot-onderneming kenmerkten. Ook daaruit toch is op te maken of de kapitalistische tendenzen vóór dan wel tegen nationale expansie aan het werk geweest zijn t.a.v. het vestigen en bevorderen van koloniën.

De O.I.C. was een sindikaat van "kamers": Amsterdam, Zeeland, Delft, Rotterdam, Hoorn en [illegible] huizen, gesteld onder de leiding van 17 direc[illegible] poren. Het kapitaal bij de opzet der maatsch[illegible] bedroeg in 1602, het jaar van oprichting 6[illegible] ponden Sterling, een enorm bedrag voor de[illegible] tijd. Reeds hierin openbaarde zich een k[illegible] tische trek. Dit aanvangsbedrag toch gi[illegible] pitaalmaximum dier dagen ver te boven, [illegible] te

1dd

Monopo-

Cooperatie

niet heb-

ben

de nieuwe ontwikkelingstrap van de kapitalistische voortbrenging weldra nog veel grotere kapitaalsconcentratie. De technische voorwaarden voor het bedrijf, i.v.m. de uitgebreidheid daarvan en de eisen van het privilege, verlangden beslist dat met de voorafgegane vormen voor de vèr-vaart gebroken werd.

Voor de uitrusting der schepen, de inkoop van uitgaande lading, de aanmonstering van duizenden zeelieden was een begin-kapitaal nodig, dat geen verband meer hield met de oudere bedrijfsvormen. Echter waren sulke kapitalen in de handen van enkele personen nog niet aanwezig. Zo dwong de O.I.C. tot een financiële coöperatie, een belangrijke stap voorwaarts in de evolutie van het kapitalisme. Bovendien werd het dra noodzakelijk de particuliere onderneming te beschutten, door de staat in vorme van toelagen en subsidiën. Ook nog in deze 20e eeuw is staatshulp in de vorm van wettelijk gewaarborgde monopoliën, bepaalde industriën of takken van handel nodig geweest. Zo ontstonden de voorlopers der naamloze vennootschappen.

Aanvankelijk scheen deze vorm van steun te voldoen. Tot 1648 kon gemiddeld 20 tot 24% 's jaars in dividend uitgekeerd worden. Vóór de totstandkoming van de O.I.C. waren de verliezen der particuliere rederijen vaak omvangrijk. De onderlinge vijandige concurrentie, elk op zich zelf op de Indiën varende, slokte niet zelden de winst op. Van 1595 tot 1602 gingen 15 vloten, tellende 65 schepen het zeegat uit. Hiervan gingen 11 schepen verloren door brand, schipbreuk, piraterij en op andere wijzen. Verschillende handelshuizen gingen er door te niet. Dat daarbij ook vele mensenlevens verloren gingen, was van weinig betekenis. De zeebevolking was toch nog overvloedig genoeg.

Om nu deze verliezen minder te doen gevoelen, moesten zij over groter kapitaal omgeslagen worden. Een aanzienlijk kapitaal moest steeds dadelijk beschikbaar zijn voor de handel, die tot de ontwikkeling van de technische beschaving en de stoffelijke rijkdom van Europa ongetwijfeld bijgedragen heeft.

Het nog beschroomde groot-kapitaal waagde zich nog niet geheel aan de onderneming over zee te wijden. De O.I.C. gaf dan ook kleine aandelen uit. Maar mocht dit alede bevoeling hebben gehad het kleine kapitaal aan te moedigen, lang is zij niet hiermee tevreden geweest. Zij groeide uit tot trust, ook geheel passend immers bij haar monopolie-karakter, in zeker opzicht zelfs het tegendeel van haar oorsprong.

In haar nationale vorm was zij een trust. Het kapitaal, onmededeelzaam, hebzuchtig, baatzuchtig in het excessieve, zou de algemene coöperatie ten bate van een grote gemeenschap ook niet hebben

ben geduld. Gelijk ook elders heeft Het kleine kapitaal gediend tot Het doen geboren worden van de grote kapitalist. Dan echter heeft deze de kleinere, geringere weerstand hebbende concurrenten van de ruif gedrongen.

Meerdere Aanwijzingen.

Ook in de fusie van bestaande groot-ondernemingen, waaruit de O.I.C. bestond, verraadt zij haar trust-karakter. Zelfs het meest volkomen tipe daarvan. Een sterke kapitaalsconcentratie toch werd nu mogelijk. Het geëigende middel daartoe is het aandeel. Daarvoor alleen echter kan men de O.I.C. niet stempelen als proto-tipe van de naamloze vennootschap. Immers, bij staatsprivilegiën en octrooien, was het kenmerkende karakter der O.I.C., dat zij reeds de uit de naamloze vennootschap uitgegroeide trust-vorm was.

Een andere opvallende karakter-trek der O.I.C. was de kliek-regering op geld- en warenmarkt. Een gering aantal directeuren, commissarissen en grootaandeelhouders beheerste een aanzienlijk deel van het nationale vermogen. De staat zelf werkte deze misstand in de hand door de bepalingen van het octrooi. Beperking van de deelname van het kapitaal binnen de eigen nationale grenzen was uitdrukkelijk in het octrooi vastgelegd. Dit werd dan ook met goed gevolg nagestreefd. Deze trek van het algemene trustkarakter was reeds kenbaar, bij de maatschappijen, die op Indonesia handel dreven vóór de oprichting der O.I.C.

Zo hadden de staten generaal in 1597 bepaald dat "zekerheid gedaan moest worden, dat de uitgaande goederen elders niet zouden worden gebracht dan in Oost Indië en dat de goederen die weder ingeladen werden nergens anders dan in de Verenigde Provinciën zouden worden gebracht en gelost". De bedoeling was het, Nederland tot de uitsluitende markt voor de indonesische waren te maken. Dit inzicht heerste nog, toen aan de Nederlandse Handelsmaatschappij octrooi werd verleend door Koning Willem I. Zonder privilege en monopolie was zelfs in die tijd het niet mogelijk voor de nederlandse koopman om handel te drijven. Zelfs in de slavenhandel wilde de O.I.C. monppolie hebben. Bovendien moest de industrie in de "koloniën" beperkt worden tot de takken van bedrijf, welke producten voortbrachten, die in Nederland zelf niet konden worden geproduceerd. Aldus werden niet enkel vreemdelingen, maar ook landgenoten geschaad, die van het arbeidsveld werden uitgesloten. Het kapitaal toch kent geen landgenoten. Regeringen zijn nog maar al te zeer geneigd de zaakwaarnemers te zijn van de nationale geldkaste. Het excuus dat al deze maatregelen voortsproten uit de vrees voor een dreigende franse mededinging, verloor dan

toch

toch zijn geldigheid, toen die vrees niet meer werkte. En zeker had het octrooi niet verlengd behoeven te worden.

De staatkunde was nog tamelijk simplistisch. Haar richtlijnen waren: van de "koloniale" producten niet meer te behouden dan nodig was voor de geregelde zendingen naar Europa en voor de leveringen in Indonesia zelf. Te grote zendingen zouden de prijzen drukken. Alle krachten aanwenden om te beletten dat anderen de producten zouden verkrijgen.

Wie zich onder de beheersing van de O.I.C. bevonden, maakten zich schuldig aan een halsmisdaad, als zij het waagden in nagelen te handelen. In 167 stelden de bewindhebbers vast "dat het belang der O.I.C. alléén daarin bestond" - en dus in geen geval koloniën te stichten! - "de negotie te vergroten, waarom dan ook de binnenlandse handel alleen voor de Compagnie moest worden gereserveerd". Zulke politiek van commerciële onduldzaamheid tot in haar allerlaatste exces: het vernietigen van alle concurrenten door geweld of door list, is de misdadige staatkunden van elke trust.

Zo werd de O.I.C. het volkomen tipe van de geprivilegieerde trust, vrij van elke nationale gedachte, als b.v. het opbouwen ener "kolonie", een anti-nationale onderneming.

Concurrentie.

Met de Binnenlandse concurrenten was het van aanvang af een kruis, oorzaak van menige mislukking en menig verlies. De eerste tocht naar Indonesia was een failure. Verdeeldheid aan boord der schepen, wangedrag van de schepelingen, slecht bestuur, onvermogen tot organisatie, ruw optreden jegens de vreedzame Indonesiërs, deden de uitslag van de reis eer betreuren dan toejuichen.

Er was concurrentie van elke soort. Te Amsterdam was opgericht "de Compagnie voor de Vaart naar Oost-Indië langs de Kaap om". Een dergelijke maatschappij bestond ook in Zeeland. Dan was er een "Compagnie om Indië te bezeilen langs de weg bij Zuid-West om". (de weg van Magelhaes) - Een "Oost-Indische Compagnie" was in het leven geroepen te Delft. In het geheel waren er acht elkanders vijandige en beoorlogende ondernemingen. Er was concurrentie bij de burgerij en bij de stadhouder, m.n. Prins Maurits. Jacob van Heemskerck vond in 1602 zoveel nederlandse schepen voor Banten, dat zijn handel onvoordelig was. Diverse malen moesten de schepen maanden lang op lading wachten, omdat de concurrenten alle lading reeds eer hadden weggehaald. Van Noort vond in 1600 Chinezen en Japanners handel drijven te Boeroeneï. (waaruit de naam Borneo

neo ontstaan is). Van Neck kon in 1601 te Banten noch ook in de Molukken enige lading inslaan. De concurrenten waren ditmaal Portugezen en Spanjaarden. Door een aanval op het portugese fort te Tidore trachtte hij daaren deze mededingers te vernietigen. De aanval mislukte. Zelfs in de eigen zaak was concurrentie door een te groot aantal schepen. Door de te vele waren werden de reizen onvoordelig, doordat de prijzen daalden.

En eindelijk moest in Nederland zelf nog de rede overwonnen worden, die toch octrooi en monopolie, zo mee de daarop steunende staatkunde op het stuk van handel afkeurde. De hoogste vertegenwoordiger van het verstand en het zich ontplooiend economisch inzicht was Johan van Oldenbarnevelt, raadspensionaris, advokaat en raadgever der Staten, een man van grote invloed. Rustig, in de beginne met de moed zijner overtuiging, verzette hij zich tegen de trust, waarvan hij de wortels reeds ontdekt had in de O.I.C. Dies werd de hoogste in de lande, Prins Maurits, die zich voorstelde aan de O.I.C. groot te zullen "verdienen", van een weerzinwekkende haat jegens de bedilzer en criticus vervuld. Het einde was smartelijk. Zelfs van Oldenbarnevelt bezweek ten slotte voor de schijn van het goud, dat men zou gaan winnen. Hij week, te grootste dele wel uit vrees voor Maurits' overmachtige wrok. Het mocht niet meer baten: van Oldenbarnevelt werd gevonnist en eindigde zijn bestaan op het schavot. De schijn werd gered dat dit geschiedde om redenen van staat. De grijze veroordeelde, wien te voren zijn beide zoons waren ontnomen, die zich inderdaad hadden schuldig gemaakt aan een poging tot aanslag op de stadhouder, werd onoprechtelijk voor medeplichtig gehouden.

Staatsverantwoordelijkheid.

De O.I.C. kwam tot stand. De historie toont haar ons in haar handelsterrein, in de vernietiging van alles wat tegen de belangen van de handel indruiste, in haar afkeer van elke waarachtige volkplanting, in haar steeds weer herhaalde verboden, particuliere handel te drijven, haar moedwillig vernietigen van indonesische industriën in haar kapitalistische exploitatie van menselijke arbeidskrachten, in haar misdadigheid, die onzeewaardige schepen uitrustte, en dit wel met gevaar van eigen winst te verliezen. Dit was het ware karakter van de O.I.C., het karakter van de grote, uitsluitend bevoorrechte en volkomen monopoliserende handelstrust. Zo verlang zij als trust, dat het haar gelukte, tot een staatsonderneming uit te groeien, en daarmee haar publiek-rechtelijk karakter vertond aan de volkrechtelijke staatsverant-

antwoordelijkheid van Nederland. Reeds uit het plakkaat tot instelling van de gouverneur generaal en van de raad van Indië in 1609, blijkt dat de staat de souvereiniteit over de besittingen in Oost Indië aan zich getrokken had. Immers werd de gouverneur generaal als ambtenaar der Staten aangesteld ten beheer van het aan de Staten behorende gebied in de Oost".

Dit is een punt van grote belangrijkheid.

Door die staatsverantwoordelijkheid verviel reeds toen de toekomstig vaak gehoorde uitvlucht dat eerst ná de ondergang van de O.I.C., de eigenlijke "kolonisatie" in Indonesia door staat en volk van Nederland zich inzette.

Integendeel: reeds bij de aanstelling van de eerste gouverneur generaal van staatswege "voor het behoud en de vermeerdering van het door de staat bezeten gebied" in Indonesia stond de verantwoordelijkheid van de nederlandse staat vast.

Het octrooi werd telkens en in de hoofdzaak onveranderd verlengd. Niet lang reeds na het ontstaan van de O.I.C. werd zij beheerd door onafzetbare en zelf onverantwoordelijke bestuurders. Van haar aandeelhouders hadden die bestuurders niets te vrezen. Van enige invloed van hen op de gang van zaken was geen sprake.

De Compagnie was geheel tot trust geworden door de medeplichtigheid van de staat. De winsten maakte ook de regering stil. De O.I.C. werd oppermachtig. Natuurlijk werd de staat allengs in de positie gedrongen van halve onderdanigheid en ongekochte overheid. Venetiaanse en arabische slachtoffers van nederlandse zeeroverij richtten dan ook terecht hun aanspraken op schadevergoeding tot de nederlandse staat. Tijdgenoot en nakomeling hebben weliswaar onderbroken getracht de staat schoon te wassen, - de historie laat zich daardoor echter niet van de wijs brengen. De nederlandse staat vaardigde het verbod uit van de vaart op Indonesia in vreemde dienst. De nederlandse staat heeft zich nooit het recht op invloed in de organisatie van de O.I.C. laten ontnemen. Kwam de O.I.C. in moeilijkheden met vreemde tegenstanders, dan trad de nederlandse staat beschermend op, des nodig door zijn oorlogsschepen. Staatshulp werd de O.I.C. door de nederlandse staat nooit onthouden.

De gevolgen van dit alles zijn voor de geschiedenis natuurlijk duidelijk. Het kapitalisme gaat met het imperialisme hand aan hand.

Zo nu was de Oost-Indische Compagnie. Reeds eer werd betoogd, dat men in haar karakter de trekken van het volkskarakter herkent. Er is nog slechts weinig aan toe te voegen. Het zou wel dwaas zijn,

O.I.C. en Volkskarakter.

van

van de O.I.C. te verwachten dat haar karakter niet zou manifesteren het klein-burgerlijke, het onvermogen tot grootse organisatie, tot vèr-zichtige conceptie, het schriele en gierige, het egoïsme en de hebzucht. Zouden haar wegen tot het snelle verkrijgen van bezit en rijkdom, wel andere geweest kunnen zijn, dan die welke voerden naar een bekrompen en hatelijk despotisme, naar onderdrukking van de geest in het onderdrukte, zowel als in het eigen volk, naar weerzin tegen elk, immers onvruchtbaar idealisme, dus ook tegen "kolonisatie", die een sterk idealisme tot basis verlangt? Vooral in haar periode van verval, toen de winstmakerij ophield mogelijk te zijn, kwamen de psychologische en ideologische oorzaken van haar ondergang tot uiting. Het waren vooral de onedele trekken van het volkskarakter, die door teleurstelling en ontnuchtering gewekt werden. Ook deze stelling is zonder meer juist.

Het monopolie-stelsel bleek een twee-eeuwige mislukking te zijn geweest. Geen misdaad werd geschuwd als middel tot behoud van hetgeen verloren ging. Zonder rechtsverkrachting kòn ten slotte het monopolie niet gehandhaafd worden. Hèbben moest men! Indien slechts mogelijk: alléén hebben. Rijk worden moest'men! En zo mogelijk alléén rijk worden. Grenzeloos egoïsme en misdadige baatzucht kwamen, toen de remmen werden losgegooid. Zo was het psichologisch voorkomen, het karakter, van het aangebeden monopolie-stelsel. Reeds in 1675 schreef de hoog geplaatste Compagnies ambtenaar Pieter van Hoorn aan de gouverneur-generaal, dat "de kolonisatie mislukt was door de vuile en al te grote begeerlijkheid, de winzucht en de gierigheid". Raetsuycker wees op het genie van "het volk van Banten, dat door vrije handel bloeide". Aan de ene kant was het productie-vermogen van Indonesia moedwillig en gewelddadig onderdrukt, aan de andere zijde werden de kosten van handhaving van het op onnatuur berustende stèlsel steeds hoger. Maar op deze wijze kòn geen volkplanting ontstaan, gesteld dat men dit gewenst hadde.

Bij de vaak ontstellende hebzucht vergezelden traagheid in het staatsleven, bureaucratische gedaardheid en het daaruit geboren organisatorisch onvermogen de ondergang der O.I.C. De transporthandel ging te niet door beperkende sleurbepalingen en bureaucratische reglementen. De gestolen eilanden had men niet kunnen cultiveren. De landshulpbronnen had men moedwillig verstopt. Nergens was een kolonie gesticht. De kultuur van Indonesia was opgeofferd. Ons eigen volkskarakter was gehavend en bedorven. Resultaten waren uiteindelijk: corruptie, sleur, onrecht.

In een politieke haat jegens vreemdelingen

niet

ziet de historie een van de oorzaken, die ook de staatkundige ondergang van Nederland zelf voltrok. Een gesloten familie-regering oefende onbeperkte dwingelandij uit. Een rademerk van intriges maakte de misbruiken zo veelvuldig, dat zij tot regel werden. Het bederf was zo algemeen geworden, dat zelfs zij, de commissarissen generaal, uitgezonden om die misbruiken op te sporen en weg te nemen, er aan ten onder gingen.

Reeds Coen schreef in 1619 verbitterd: "Ik zweer u bij de Allerhoogste dat de Compagnie geen vijanden heeft, die haar meer schade doen dan de onwetendheid en onbedachtzaamheid".

Bewijzen van alle Kanten

In 1705 klaagde de Hoge Regering er bij de bewindhebbers over dat de regeertaak haar te zwaar werd. Zij kon het tegen het organiserend vermogen en het vermetel ondernemen van Engelsen, Portugezen, Fransen, Moren en Armeniërs niet volhouden.

In 1799 verklaarde zij onmachtig te zijn Indonesia te behouden, of zelfs maar te besturen.

Van 1799 dagtekent de ~~gehele~~ ondergang van de particuliere vaart en van de handel op Indonesia.

In 1803 rapporteert de nadenkende commissaris generaal Nederburgh "een algehele hopeloosheid van de zaken der Compagnie, de onverdedigbare positie van Indonesia, de staat van uitputting, de uiterste wanorde, de onherstelbare misbruiken van de regering."

In 1806 riep Van Polanen, de rechterhand van de gouverneur-generaal Wiese uit: "Wij wisten dat slechtheid en onbekwaamheid een hoofdrol in het bestuur van Indonesia speelden, maar de partijgeest onder ons-zelf belette ons daarin te voorzien!"

In 1795 toen de engelse oorlog begon, was geen enkel stuk van defensie in orde; de kanonnen raakten onbruikbaar bij het afschieten; zo luidt het uit de pen van de commissarissen-generaal.

Heel uit het begin van de 19e eeuw vernemen wij Van Hogendorps snerpende filippica tegen de staatsvoortzetting van de bestuursmetoden der toen reeds gestorven O.I.C. Hier is een brokje, dat ze hel verlicht: "Waar de landman geen eigendom van land bezit, waar hij niet zeker is, dat hij het tocko-mende jaar dezelfde akker zal mogen beploegen, waar hij niet weet hoeveel hij van de vrucht zal moeten afgeven, en waar hij alleen één zaak met zekerheid weet, namelijk dat hem niet meer gelaten zal worden, dan wat hij tot voedsel voor zich en de zijnen nodig heeft, ja, waar hij zelfs dit als een groot, een buitengewoon geluk moet beschouwen, - kan men daar verwachten, om zoveel voordeel uit

zijn

zijn grond te trekken als deszelfs vruchtbaarheid zoude toelaten? Dan, gesteld de Javaan bleef meester van de vrucht van zijn arbeid, wat konde het hem nog helpen onder de eigendunkelijke, onredelijke en domme bepalingen en wetten der Bataviase regering nopens de uitvoer van rijst? Geen jaar gaat voorbij, zonder dat om allerlei voorwendsels de rijst-uitvoer verboden wordt. Als de administrateurs van de graanmagazijnen de pakhuizen ledig gestolen hebben, als de Chinesen, door de een of andere commissaris of andere groten begunstigd en beschermd, alle rijst hebben weten op te kopen en op prijs te houden, dan wordt de uitvoer verboden. Dat moet de handel natuurlijk vernietigen!"

En werden in 1919 Hadji Hasan te Tjimareme en enkelen der zijnen niet lafhartig vermoord door militair geweld, omdat hij meester wilde blijven over de vrucht van zijn vlijt en zijn arbeid? Wat was daar dan eigenlijk veranderd sedert de 17e eeuw, die getuige is geweest van het compagnieregime, dat zelfs het monopolie in de slavenhandel voor zich opeiste?

Dan, op het eind van de 19e eeuw, nadat verklaard was dat een zogenaamd redelijke "kolonisatie" had aangevangen, noteert de historie de nog altijd volgehouden desorganisatie van onze volkshuishouding.

En eindelijk heeft, tegen het midden der 20e eeuw, een koninklijke mond het gewaagd de leugen te bevestigen, dat nu waarlijk een koloniale etica de uitbuiting en de plundering en de algemene pauperisatie vervangen had. Toen echter dreigde onze eigen volkskracht, aan het nederlandse gezag voor goed een einde te maken, hetgeen dan ook kort later gelukkig geschied is.

Bij haar ontbinding had de O.I.C. het weten te brengen tot een passief van 160 millioen gulden.

Van de gouverneur generaal Van Goens is (in 1679) tot ons gekomen een voorstel tot redding van de Compagnie, het allerlaatste middel tot herstelling: "Het verval van de handel der Compagnie is nergens uit ontstaan, dan uit de grof gedreven vrije handel en de grote vaart der Boren en andere particulieren". "et allernodigdte was dus tans "het vernietigen en uitrocien van Banten, welke zaak, door Gods zegen verricht, en Banten verdelgd zijnde, zal alles welgaan".

Eerst moest Banda worden uitgeroeid en uitgemoord, waaraan Coen ten dele zijn twijfelachtige roem dankt. Nu moest Banten worden uitgeroeid en uitgemoord; "omdat de O.I.C. de mededinging tegen de sultan van Banten niet kon volhouden".

Maar niet alleen de Bantenders toonden een be-

ter commerciëel inzicht te hebben dan de Nederlanders, die zich vergaapten aan de zich zelf geschonken reputatie, een handelszin te hebben, boven elke ander volk.

In 1705 immers klaagde de Hoge Regering te Amsterdam reeds over het feit dat zij niet opgewassen was tegen Bantens handels-inzicht. Het antwoord uit Djakarta was veelbetekenend en een bewijs te meer van de nederlandse handelsminderwaardigheid. Het luidde dat inmiddels "de tijd geleerd had en dat men nog dagelijks ondervond, van wat sober effect voor 's Compagnies handel vele geforceerde exclusieve contracten en woelingen tegen de vaart op Soematera's Westkust, Selan, Malabar, Siam, Makassar, Malakka en elders geweest waren, behalve de haat en het nadeel, hetwelk de Compagnie daar en op andere plaatsen moest lijden."

Waar de Compagnie kwam, stierf de handel, bewijs hoe zelfs op "het eigen gebied" de vreemdelingen de spot dreven met de bluf, dat de Nederlanders de beste kooplieden ter wereld waren.

Karakter en Ondergang

Resumerend vinden wij als de psichologische oorzaken van 's Compagnie's ondergang zomede van elke poging, zo die al bestond, tot het stichten van een waarlijke volkplanting: onbeteugelde hebzucht, absolute roof voor zich alleen, daardoor toenemende ontevredenheid en verbittering jegens haar, dwingelandij van goden en godjes, onvoldoende bezoldiging van haar ambtenaren, waardoor oneerlijkheid en corruptie, omkoop en diefstal algemeen tot zede werden die als een desem het volkskarakter doortrok, afwezigheid van roembejag en eerzucht, afwezigheid van nationale zin, organisatie-onmacht, door Daendels als een maxime aangenomen, en waarvan het herstel naar geweld en misdaad voerde.

In 1655 schilderde van Goens, de latere gouverneur generaal, met sombere tinten de toestand: "Batavia" was in verval. Alle kantoren waren met zwarigheden belast. In Ambon werd oorlog gevoerd. De Maluku en Banda liepen gevaar. Solor en Malaka gaven lasten zonder winst, Mocha en Bassora negotie zonder profijt. In Soeratte, Perzië, aan de Koromandel-kust en in Bengalen was de handel van bekommering wegens de moorse vaart. Tongking was door de Chinezen bedorven. Formosa werd van Gods hand gedrukt. De handel op Japan had gebrek aan kapitaal. Batavia smoorde in eigen kosten en onder de lasten van alle kantoren. Grote verliezen werden op zee geleden. Niemand vervolgde van Goens is er in Indië, die de Compagnie iets goeds gunt, ja, de Nederlanders worden van alle natiën dodelijk gehaat. Zelfs de geveinsde liefde was ver-

dwenen.

dwenen. Vroeg of laat zou de oorlog scheidsman moeten zijn. Van enig ideaal tot expansie van het eigen volk door "kolonisatie", door kultuur-arbeid, viel nergens een spoor te vinden.

Reeds onder Reiniersz en onder Van der Lijn was een slip opgelicht van de sluier, die de wonden dekte. Na Speelmans dood was het kwaad in al zijn naaktheid blootgekomen. Onder Camphuis hield het gezag zich slechts wankelend staande. Zwaerdecroon had vruchteloos geijverd. Van Cloon was onder het gewicht bezweken. De gruwelen op Selan, door een schurk als de te Djakarta onthoofde gouverneur Vuyst bedreven (1730), het schandelijk bestuur op dat eiland, de verwijdering van Durven en zovele andere hoge regenten, hadden ten laatste de diepte der wonden doen bespeuren en bloot gelegd.

Zo waren de woorden, niet van een verbitterd tegenstander, maar van de opperste lofzanger van het nederlands gezag in de Indiën.

Wij moeten van de indruk los komen, dat dit verval, deze rotheid van moraal en volkskarakter; slechts aan een bepaalde periode gebonden waren.

In de 18e eeuw, schrijft De Jonge, was overmatige weelde hoger dan ooit gekomen. Reeksen van intriges vergiftigden de samenleving in de tropen, door bedrog, misdaad en karakter-vervuiling. Oneerlijkheid, diefstal en onrecht bleven niet alleen straffeloos, maar werden verontschuldigd en beloond. Er was wantrouwen in Nederland jegens al wat uit Indonesia kwam, er was onderling wantrouwen in de Indiën zelf. Goede trouw scheen wel uit alle handelingen der Hoge Regering verdwenen te zijn. Er was bedrog in de geldelijke administratie, bij de banken, er waren tekorten in de specerij-pakhuizen, de ijzermagazijnen, de graan-goedangs, bij het beheer en de verscheping van koopwaar; men stal en bedroog door overwichten, minwichten, spillages, contributies, stille winsten en openlijke afpersingen "en waar niet al", wanneer zelfs de predikanten zich door diefstal verrijkten. De meest-dievenden werden door mooie betrekkingen de monden gesnoerd. Onder de gouverneurs-generaal Alting en Sieberg ging alle handel en scheepvaart te niet, "omdat zij een concurrentie waren voor de ambtenaren".(!) Patricische namen van tans zijn tot hun eeuwige smaad "gekoppeld aan een historie van schande en diefstal".

Zo zeer werden de samenleving en de Hoge Regering té Djakarta door de bewindhebbers gewantrouwd dat zij een spionnenstelsel bedachten. Nu werd ook een boosaardige geest van beschuldiging, een lafhartige ontlopen van elke verantwoordelijkheid

vaardig. Afpersing van ambtsgelden was een officiële instelling geworden. De weinige eerlijke Compagnies-dienaren werden uit de weg geruimd. Men vond ze "lastig". En dit is zo gebleven tot op het laatste einde van het nederlandse gezag in Indonesia en de nederlandse furie over ons vaderland door onze revolutie in 1945 voor goed werd vernietigd.
En toch, de nakomelingen van zulke adelsmensen zien hun illustere namen de plechten van 20e eeuwse nederlandse scheepen sieren, als hulde van een dankbaar nageslacht. Wat hoge hulde komt wel zulk volkskarakter zelf toe!

Geen Kolonie bestond.

Maar waren dan in al die eeuwen door geen remedien te vinden geweest?
Ad. advokaat der O.I.C. in Nederland, van Dam, schreef in 1702, indirect ook over het nederlandse volkskarakter: "Indien men trouwe of bekwame lieden in de Hoge Regering had of kon krijgen, - (men had zulken dus niet, noch ook kon men zulken vinden!) - zouden dezen zelf de nodige verbeteringen kunnen bevelen en invoeren. Maar zo lang als het daaraan ontbreekt (!) is het naar mijn oordeel te vergeefs over andere middelen zijn gedachten te laten gaan". "Van de beginnen van de Compagnie af(!) tot nu toe heeft men de remediën (tot herstel van de algemene oneerlijkheid nl.) nog niet kunnen vinden. Aan het monopolie-stelsel werd door deze en gene schrijver de schuld van het algemene karakterbederf gegeven. Maar het monopolie-sisteem was een uiting van de O.I.C., ook van het volkskarakter en niet de O.I.C. een voortbrengsel ván het monopolie.

De nederlandse samenleving kon onmogelijk de krachten leveren, met welke zij een volkplanting kon kunnen tot stand brengen. Integendeel, - die samenleving moest veeleer reeds elk begin van kolonisatie verijdelen. De O.I.C. heeft inderdaad het koloniseren met alle krachten belet.
Met welke haat zij ons, Indonesiërs, vervulde voor het nederlandse volk, zal wel blijken.

HOOFDSTUK VII

Geen Commerciële Behoefte aan Nederlandse Expansie.

Het Vonnis

Wij zagen uit de hoofdstukken hiervoor dat Neder-
land

land in zijn relaties tot Indonesia slechts vrachtvaarders, commissionairs en matrozen had.

Een frans schrijver van goede naam op koloniaal gebied, oordeelt: "Geen godsdienstijver bezielde de Nederlanders, gelijk Spanje en Portugal naast hun geldzucht toch ook gekend hebben. Geen eerzuchtige gedachte, geen overheersing, geen roemzucht,. Dat alles was afwezig in hun plannen. Ook de behoefte om vèr-weg volkplantingen te vestigen, koloniën, bevolkt met landgenoten, dienende als lozing van het teveel der eigen bevolking en weergevend het beeld van het moederland onder een verre hemel, wordt in de geschiedenis van Nederland niet aangetroffen. De Nederlanders emigreerden niet om zich elders te vestigen en land te ontginnen. Zij verlieten hun vaderland slechts met het doel er weer terug te keren. Zij gaven zich aan handelsberoepen. Nederland heeft geen zendelingen gehad in de tropen, geen avonturiers, geen waarlijke kolonisten met uitzondering dan van die in een onbetekenende nederzetting aan de Kaap die de Brit is toegevallen, of in Suriname, die te niet gegaan is, en meest nog het werk van vreemdelingen was, "Hugenoten".

De Vreemdeling
==========
Leroy-Beaulieu
==========

Ziedaar het oordeel van een burgerlijk schrijver. Had Nederland onder zijn zonen heroïsche figuren in voldoend aantal gehad, welk een kans zou het, met zijn politieke en economische voorsprong op zijn concurrenten van veel later, niet gehad hebben tot een grote mogendheid als Engeland b.v. uit te groeien. Maar het is ondanks die voorsprong een onbetekenend volk geworden in het noordwesten van Europa, speelbal van de politieke evolutiën van de wel geniale buurlanden, gelijk het angelsaksische imperium, het kasiliaanse wereldrijk, de gallische bakermat van Europa's kultuur, de noordamerikaanse hogeschool der wereldbedwingende techniek, of zelfs maar de telaat gekomen germaanse macht, het japanse genie tot verovering van de aardbol.

Maar de Nederlanders konden dan ook nooit en nergens kultuurdragers worden. Geen enkele nederlandse gedachte heeft in ons vaderland kunnen postvatten. Natuurlijk heeft het nederlandse volkskarakter steeds in de weg gestaan, indien al enkele Nederlanders bezield hebben mogen zijn van Coens toekomstblik, die aan de schepping van iets groots geloofde, waar het er om ging kultuur te brengen aan een aristokratisch volk, hoger in kultuur stond staand, dan het nederlandse zelf. Dat was voor de nederlandse bourgeois niet weggelegd.

De Landgenoot
==========
De Jonge
==========

Zelfs De Jonge, schrijver van het klassieke werk over "de Opkomst van het Nederlandse Gezag", heeft geen ander oordeel uit te spreken. Hij

vraagt

Geen
=====
Gewen
=====

vraagt: "Heeft Nederland, door de O.I.C. vertegenwoordigd, aan de roeping voldaan, die het werd opgelegd" - een frase! - "toen zo vele volken aan zijn handen waren toevertrouwd?" - Nen frase nederom! - "Of heeft het gemeend dat het bovenal daarom met die indische volken in aanraking kwam, om voordeel uit hen te trekken, zonder dat het tot het bewustzijn is opgeklommen, om aan het drijven van een voordelige handel ook een meer verheven doel te verbinden? Heeft Nederland medegedeeld van hetgeen het bezat in ruil voor hetgeen het verkreeg? Heeft de Compagnie, toen zij oppermachtig was geworden, onderwijs bevorderd, beschaving en ontwikkeling aangebracht; heeft zij de zwakken verdedigd en de sterken gebreideld; heeft zij welvaart verspreid; Heeft zij de verheven plichten van het christendom, reinheid van zeden, liefde tot den naaste, streven naar volmaakter toekomst door voorbeelden aan de Indonesiers getoond of door woorden gepredikt? Of heeft Nederland, in het oosten door de Compagnie vertegenwoordigd, slechts winst gezocht en geen ander christendom verkondigd dan het officiële christendom, voorgedragen door een geestelijkheid, vastgetonden in de stijve banden ener sinodale teologie, die de oosterling als een ongerijmdheid in de oren klonk en hem met schrik of met verveling vervulde? Nog eens: heeft Nederland aan zijn roeping in het oosten beantwoord, als het een staatkunde volgde, welker behendigheid men dikwerf moet bewonderen" - een frase, - "maar welker grondslag geen andere was dan die van een kwalijk begrepen en onzalig egoïsme?"

De Jonge beantwoord de vragen niet. Zijn uitgebreid werk is zelf het beschamende antwoord.

Geen Verovering
Gewenst

Zo bitter weinig liet Nederland zich gelegen liggen aan het opbouwen van volkplantingen, dat het zelfs priesters, - die men dan toch in Nederland moest beschouwen als kultuurdragers, - uit de Indiën verbande, wanneer hun beschavingsarbeid de negotie bemoeilijkte. De praktische zin in het spiesburgerlijke volkskarakter had aan de schijnvroomheid genoeg. Als het nodig ware geweest zou het Jezus Christus opnieuw gekruisigd hebben indien de handel dat verlangd had. En zeker ongst Petrus als handige apostel, die buiten schot bleef, meer bewonderingdan de Man aan het Kruis zelf, die weigerde het offer van zijn ideaal te brengen aan de zucht tot lijfsbehoud. Het verraderlijk verloochenen zou aan de zg. "eerste paus,hoeksteen en rotsbasis van het christendom" door de Nederlanders gewis gemakkelijk vergeven zijn.

Ook verovering werd niet gewenst en daarop was de Nederlander ook niet bedacht. Aanvankelijk werd

zelfs elk voorstel daartoe vlakweg verworpen. Zo b.v. toen de Engelsman Butz in 1581 de Staten aanbood de peruaanse "goudeilanden" te veroveren. De Staten verklaarden dat dit een oorlogsdaad tegen Spanje zou zijn, en geen handelsondernemingen. Let wel, dat de vervalste geschiedenis der Lage Landen verhaalt hoe de Staten in die tijd in oorlog met Spanje wären!

In 1599, nog steeds in volle oorlogstijd, toonde zich die afkeer van verovering opnieuw gedemonstreerd in een instructie van de admiraliteit aan de commandanten der schepen dat "niemand van welke natie, kwaliteit of conditie ook" vijandelijk door hen zou mogen worden aangetast. De oorlog was voordelig en bracht geld in het laadje. Met oorlogsroem kon men de zak niet spekken; die zou een debetpost zijn.

Verovering geen Commercieel Belang.

De rederijen zelf wilden van verovering niets weten. De doorlopende instructies voor de uitvarende scheepsbevelhebbers en commiezen geboden telkens weer dat men slechts "met alle mogelijke oerlijke ijver" lading zou moeten bekomen. En "wat men nabij zou kunnen bekomen, daar moest men niet verre om reizen".

Van geweld wilden de reders niets weten. De handel, bepaalden zij, moest geschieden "zonder bloedvergieten",. "Vreedzame handel!" was het steeds weer herhaald parool. Zelfs Coen, die vervuld was van het ideaal, de nederlandse naam in de wereld te vestigen, kon, ondanks zijn bezielend woord geen succes oogsten bij de diepgewortelde overtuiging, dat de handel geen behoefte had aan volkplantingen. Men wenste geen vestiging, men wilde geen territoor. Men wilde slechts de winsten uit de handel, niet de kosten van vestiging. Tegen de betogingen in om op die grond het octrooi niet te verlenen, bleef de opvatting leven dat Nederland handel geen behoefte had aan koloniën. Het octrooi werd verleend.

Meerdere schrijvers betoogden dat toch wel degelijk het vestigen van "koloniën", desnodig met geweld, in overweging diende te worden genomen. En inderdaad werd door de O.I.C. in 1608 aan Admiraal Verhoeff de instructie meegegeven om "vooral de Molukken te bezetten". Maar zelfs hierbij diende dit als middel "ten einde goede handelsvoorwaarden af te dwingen van Spanje" bij de weer in uitzicht staande vrede. Ook toen werd geen volkplantingen als doel beoogd.

Ook de Brit schuimde de zeeën af op zoek naar rijkdom door de handel. Toch toog de Brit ook uit om roem, uit eerzucht, en van aanvang af trok hij

uit

uit op verovering van gebied tot bezit en, kon het, tot volkplanting. Hij was zeker niet enkel koopman, maar ook avonturier en patriot, bezield door nationale zin en volkstrots. Ook Portugees en Spanjaard waren méér dan koopman. Alleen de Nederlander-koopman had geen ander ideaal dan de volle buidel.

In het verzoekschrift van de tweede Compagnie te Amsterdam werd enkel gevraagd "om Indië te bezeilen".

In de resolutie der Staten Generaal van 28 Aug. 1599 op de verzoekschriften der eerste drie compagnieën, werd uitsluitend gehandeld over het uitzenden van enkele schepen "voor enkele reizen naar den Oost".

Ook uit paragraaf XIII van de zg. artikelbrief, door Prins Maurits aan Cornelis Houtman meegegeven en voorts bij elke reis gehandhaafd, blijkt dat er geen commerciële behoefte was aan nederlandse expansie. Het heet: "dat niemand enige koopmanschappen zal mogen medenemen, noch ook geld om koopmanschappen te kopen, welke alleen aan de Compagnie behoorden, op verbeurte van deze koopmanschappen en van het maandgeld", terwijl "een ieder na de volbrachte reis zou moeten gedogen behoorlijk onderzoek, eer dat hij aan land zou mogen gaan".

Het octrooi zelf bepaalde: dat aan de O.I.C. verloofd was "forten en versterkingen te bouwen en aldaar gouverneurs, officieren van justitie en krijgsvolk aan te stellen". Van volkplantinga was geen sprake. Er was geen handelsbehoefte aan "koloniëen", enkel een beveiliging van de handel. Veel eer is duidelijk dat de forten en kantoren der O.I.C. de bastions waren van het monopoliebeginsel. Het waren de omstandigheden in Indië zelf, welke de forten deden strekken tot beheersing van het gebied, ~~dat~~ het monopoliebeginsel zonder gebiedsbeheersing, wat nog wel iets anders is dan koloniën - stichten, niet meer te handhaven was. Zo weinig behoefte had de handel aan volkplantingen, dat de O.I.C. zelfs weigerde de handel te "Batavia" te stabiliseren.

In 1630 verlangde Spanje, zoals gezegd, wederom naar de vrede. Maar de nederlandse handel bloeide op in die oorlogstijden. Er was allerminst behoefte aan trefbare koloniën, die de handel zouden kunnen schaden.

Zelfs Tegenwerking van kolonisatie

Talloos waren de klachten van de West Indische Compagnie over zelfs rechtstreekse tegenwerking van elk pogen tot kolonisatie.

Ten slotte groeide de strijd tussen voor en tegen kolonisatie uit tot de gevestigde handelsstaatkunde. De afwezigheid van behoefte aan volkplantingen in de overzeese producten-markten had het politieke pleit gewonnen. Men wenste slechts voordelige han-

delsverdragen

delsverdragen met indonesische vorsten en volkeren te sluiten, zelfs met geweld en listigheid, gefingeerd of afgedwongen onder bedreiging.

Inzichtrijke, niet door chauvinisme bevangen, historici oordelen niet anders.

Alle gebiedsverkrijging door verdragen werden door de O.I.C. slechts dan aanvaard of gebillijkt, wanneer daarvoor vermeerdering van handelswinst gebookt werd, schrijft sir Thomas Stamford Raffles, de geniale luitenant gouverneur-generaal over het aan de Britten verloren Indonesia (1830)

De Jonge ziet dat de O.I.C. in de eerste plaats en tot elke prijs het bezit en het monopolie van de handel beoogde.

Lunac de vergevingsgezinde imperialist, oordeelt (1801) dat "de O.I.C. van regeren en koloniseren niets begreep".

Jhr.Jr. van Alphen, de langjarige koloniale specialiteit in de Tweede Kamer der Staten Generaal, verklaart (1857) dat de O.I.C. "geen oervolle staatkunde volgde, en zelfs in haar karakter van souverein haar handelsgeest deed domineren".

De economist Sebald de Weert deelt mee "dat de Nederlanders in tegenstelling tot de Portugezen, geen grondhonger kenden".

Van Warwijks handelscontract met de adipatih van Gresik, een der eerste van die aard, en voorbeeld voor vele andere contracten, verwerpt nadrukkelijk elke poging om zich met de zaken des lands in te laten.

Pieter van Hoorn, het vermetele lid van de Raad van Indië, vonnist "de winst-hartstocht", waardoor de O.I.C. verzuimde "voortreffelijke koloniën te maken".

Mr. P. Mijer beoordeelt de O.I.C. niet anders, niet als minister van koloniën, niet als gouverneur-generaal: "de handel was haar enige bezigheid, de handelswinst haar enig doel".

Vervalsing der Geschiedenis

En dan komt de nederlandse dwaasheid om te trachten de Engelsman na te apen.

Daarvoor echter is vervalsing der historie nodig, hetgeen niet terugschrikt. Aan de nederlandse scholen, ook in Indonesia, en ook aan onze eigen kinderen wordt nog steeds gedoceerd, "dat Hollands kolonisatie ten doel had het lot der indonesische bevolking te verbeteren". Deze taak zou de Nederlanders dan door de Voorzienigheid zijn opgelegd, waardoor zij dan danig gecompromitteerd is geworden dan danig gecompromitteerd is geworden.

Met het aannemen van andere vormen toonde het kapitalisme zelf nieuwere vormen in verband met de wijziging in de productie-metode. Wanneer de relatie tussen Nederland en Indonesia gedurende meer dan twee eeuwen dezelfde bleef, dan lag de oorzaak

daarvan

daarvan in het feit, dat het kapitalisme in Nederland weinig belangrijke veranderingen onderging, van wege een stabiliteit van de volkseconomie en een naar traagheid dringend volkskarakter. Eerst op het einde van de 18e eeuw en voor Nederland eerst diep in de 19e revolutioneerde de snelle uitbreiding van het machinale bedrijf/handwerk en manufactuur. Toen luidde de doodsklok voor het monopoliebeginsel en na een excessieve apoteose van kapitalistische misdadigheid, - het kultuurstelsel! - begon de periode van de liberale uitbuiting van ons vaderland door het nederlandse kapitalisme onder een schijn-kolonisatie. Tot dan had de "kolonisatie" de Nederlanders geen ander karakter gehad dan de doorbreking van een monopolisatie van een productiegebied en de vervanging van het heersende monopolie door een ander. De zg. kolonisatie in Indonesia door de Portugezen, Spanjaarden, Britten had voor Europa een geheel andere en grotere betekenis.

Het wordt Licht

Eindelijk, in het midden van deze 20e eeuw gloort het licht van de waarheid. Het begrip "ingewest" week, - er was geen ingewest. Het begrip "kolonie" week, - er was geen kolonie, en ook geen handelsbehoefte daaraan. Het begrip "buitenbezittingen" week, - buiten Java was er geen eigenlijk nederlands "bezit" in Indonesia. Het begrip "buitengewesten" week, - het was een leegheid, inhoudsloos. Het begrip "overzeese gebiedsdelen" week, - er was geen nederlands gebied meer in ons nu souvereine Vaderland, onze eigen staat. Het begrip "Unieverband", de laatste politieke poging tot vervalsing, zal ook wijken, want de toekomst bergt in haar schoot dat ook deze laatste band zal breken.

Het monopolie der Arabieren werd door de Portugezen, doorbroken. De economische betekenis was, dat de landweg, waarlangs, slechts met grote bezwaren de oriëntale producten naar Europa konden komen, vervangen was door de directe zeeweg, met als gevolg de afnemende betekenis van de handelshavens aan de kusten, van de Middellandse Zee, en opkomst van die aan de kusten van de Atlantiek.

De portugese ontdekking van de zeeweg naar Indonesia stelde voor het kapitalisme plotseling nieuwe en wijde gebieden ter uitbuiting open. Lissabon moest zijn plaats ruimen voor Antwerpen, Amsterdam en Londen als stapelmarkten voor de producten uit het oosten. Maar een revolutionerende werking door de vergemakkelijking van het handelsverkeer had de verdrijving van de Portugezen door de Nederlanders niet. En ten aanzien van ons vaderland was de vestiging van het nederlandse gezag, van hoe enorme betekenis ook, toch van geen beduiden ten opzichte van een "kolonisatie".

Doch

Noch Arabieren, noch Portugezen, noch Nederlanders hebben in Indonesia gekoloniseerd. Er was geen commerciële behoefte aan nationale expansie.

Een woord van cinische koudhartigheid belicht de tegenzin in "kolonisatie". Er was in 1675 gebrek aan rijst te Djakarta en op Selan, en hongersnood dreigde. Gouverneur generaal en Rade hadden schepen van de Compagnie gedurende enige tijd gebruikt om rijst aan te voeren. Onbeschaamd berispte te dezer zake het nederlandse opperbestuur te Amsterdam de dienaren in Indonesia wegens het gebruiken van schepen "tot spijsiging van mensen, die haar niet raakten".

Dat was Nederlands "koloniseren"!

HOOFDSTUK VIII

Geen Industrie-Belangen bij Nederlandse Expansie.-

Geen Drang tot Expansie

De O.I.C. heeft nooit ernstige pogingen gedaan om in Indonesia markten te vinden voor nederlandse of algemener : europese industrie-producten. De nederlandse industrie produceerde om te beginnen enkel voor eigen gebruik en behoefte. Zelfs in het midden der 19e eeuw bevredigde die industrie de binnenlandse behoeften.

Een tweede reden was het economische inzicht dat men de industrie in de overzeese gebieden moest tegenwerken, omdat zulke industrie schadelijk zou zijn voor de handel. Velen, bij de handel betrokken wensten een rigoureus verbod in de "Koloniën" van alle industrie, in de eerste plaats die der manufacturen, welke producten zou voortbrengen, die Nederland zelf leveren kon. Dat daardoor ook aan verscheidene industrieën het zo gewenste afzetgebied zou worden ontnomen, drong nog niet door. Het verband tussen de ontwikkeling van de overzeese gebieden en de ontwikkeling van de nederlandse industrie daardoor werd nog niet doorzien. De industrie had uitvoer en afzetmarkten buiten het eigen land nodig om zich omhoog te werken. Het moedwil-

lig sluiten van markten om een gemonopoliseerde handel te kunnen ophouden, werd een ban voor de industrie in Nederland zelf.

Levensmiddelen kwamen in grote hoeveelheden over Duitsland naar de west. De assurantie voor nederlandse schepen, die tweemaal door het stormgeteisterde Kanaal moesten zeilen was uiteraard hoog. De zg. kolonisatie van Brazilië eiste een voortdurende toestroming van europese immigranten met hun kennis en hun arbeidskracht. Een dichte bevolking zou zich zelf kunnen verdedigen. De tabaksbouw in Brazilië moest krachtig bevorderd worden. De tabaksoogst in de provincie Christobal bracht reeds meer op dan de totale specerij-handel in de oost. Door de tabak alleen kon Brazilië de bron van onmetelijke rijkdommen worden.

Inzichtrijken betoogden dat alle handwerk, alle ambacht aan de koloniën moesten worden gelaten. Hoe goedkoper men de waren maken zou, hoe meer er verbruikt zou worden. Het streven moest er op gericht zijn, aldus zulke beoordelaars, de waren duurder in te kopen in de "koloniën", en de europese waren goedkoper te leveren.

Geen Markt voor Europese Import

Zulke remonstranties bleven zonder invloed. De vaderlandse industrie en de vaderlandse economische ontwikkeling hadden voor geen stuiver belangstelling bij de kapitalistische machthebbers. Daar kwam bovendien nog bij de malle mercantilistische vrees voor het uitvoeren van edel metaal dan door aanschaf van grondstoffen. De leer werd verkondigd dat de handel, in de Malookoe b.v., juist zo voordelig was, omdat men foelie, notemuskaat en kruidnagelen goedkoop kon inruilen tegen levensmiddelen en lijnwaden. Dat heette dan dubbele winst omdat er geen zilver het land uitging!

Meer een andere oorzaak van geringe export schuilde in de afwezigheid van een industriële drang in Nederland zelf.

Een voorname oorzaak was dat de indonesische bevolking de producten van de nederlandse industrie niet behoefde, niet gebruiken kon, en deze industrie zich niet vermocht te richten op de productie van waren, die in Indonesia wel een markt zouden vinden, dan wel dat de indonesische industrie zulke waren zelf goedkoper leveren kon. Noch lijnwaden, noch levensmiddelen uit Europa konden in Indonesia lonende markten vinden. Levensmiddelen bracht Indonesia zelf in overvloedigheid voort. In de behoefte aan lijnwaden werd tot op het einde der 18e eeuw door de indonesische industrie ruim of deels voorzien, en Bengalen leverde bovendien genoegzame hoeveelheden kledingstukken en katoenen stoffen.

Ook de uitvoer van nederlandse producten naar

de

de west liep op niets uit. De geïmporteerde goederen waren te duur om een markt te kunnen vinden. Deels wilden de Compagnie niet goedkoper leveren, deels kón zij dit ook niet.

Doorlopend betekenisloos.

Strijk en met rapporteerden de opkopers in Indonesia, en reeds van 1600 af, dat er geen markt was voor nederlandse producten en dat de Indonesiërs de waren niet wensten.

De uitvoer uit Nederland naar Indonesia is altijd onbeduidend geweest. Vaak was de vraag naar europese goederen zo gering, dat de schepen vertrokken zonder lading. Voor 1670 werd opgegeven dat de meeste schepen zelfs leeg naar Indonesia gingen. In de aanvang der 19e eeuw was de invoer van nederlandse industrie-producten nog altijd onbeduidend, rapporteerde de directeur-generaal van de handel, Wiese, later gouverneur-generaal.

In een overzicht van de 18e eeuw gaf de commissaris generaal Van der Oudermeulen, de uitvoer van Nederland naar Indonesia aan als nog geen 27 ton gouds per jaar te bedragen, van welke goederen een aanzienlijk deel naar China ging.

De statistieken, zelfs in de 19e eeuw waren bovendien in hoge mate onbetrouwbaar. Vreemde fabrikaten werden daar als nederlandse genoteerd wanneer zij over Nederland met nederlandse schepen werden uitgevoerd. Men krijgt uit die statistiek slechts een globale en dan nog onbetrouwbare indruk.

Van Kol, de kamerspecialiteit, gaf voor de aanvang der 20e eeuw aan de "koloniën" als afzetgebied een geringe betekenis. Hij kwam op tegen de overschatting van Indonesia als markt voor nederlandse industrie-producten. Aan Indonesia waren heel weinig nederlandse industrieën te danken. De voornaamste nederlandse export naar Indonesia omvatte oorlogs- en spoorweg-materiaal, voor een gering deel nog in het buitenland vervaardigd, verder wat dranken en eetwaren, klederen, glas- en aardewerk, papier, verfwaren en meststoffen, ijzer, staal en kramerijen, zadels, rijtuigen en machines, waarbij een zware concurrentie met Engeland en Duitsland moest worden aangegaan. Hoch de waarde van al deze nederlandse industrie-producten mocht op niet meer dan 30 millioen worden geschat, d.i. nauwelijks 1/10 van de totale uitvoer-waarde van deze zelfde artikelen en niet eens 1/50 van de gehele handelsuitvoer van Nederland. Van de voornaamste nederlandse uitvoer-artikelen ging juist bitter weinig naar Indonesia, met de enige uitzondering der manufacturen.

Dat dan was de geringe betekenis van Indonesia als afzetgebied voor de nederlandse industrie in

het

het begin der 20e eeuw. Het is in het midden dezer eeuw nauwelijks beter. Hoe gering was zij niet in het tijdperk van de overheersing van de O.I.C. Er was toen zeker geen enkel industrieel belang in Nederland voor enige nationale expansie.

Roofhandel
en Verslaving

Bovendien deden de indonesische waren die nederlandse nijverheid een belangrijke concurrentie aan, vooral in de textiel-industrie. Dit eindigde pas, toen de Britten in Bengalen, de Nederlanders op Java door middel van geweld een rigoureus verbod handhaafden op het weven van eigen lijnwaden. Dit was roofhandel en verslaving, - die niet eens baatten. De "koloniale" industrie moest vernietigd worden om ruimte te maken voor eigen afzetartikelen. En nog teren het midden van deze, onze eeuw keeft nog de zelfde onhoelmatige en voor Indonesia schadelijke handelspolitiek van de nederlandse overheid in de dienst van het nederlandse handelskapitalisme in zijn relatie tot het buitenland, vooral Japan.

Toen in de eeuwen achter ons Nederland Indonesia nodig had als afzetgebied, werden de middelen bedacht om de "koloniale" markt te beheersen. Met geweld werden concurrenten verdreven. Met geweld werden gebiedsdelen toegankelijk gemaakt voor de europese import. Met geweld werden indonesische industrieën verboden. Met geweld werden daardoor gehele klassen van ons volk tot armoe gedoemd.

Wat ging dat het kapitalisme, wat ging dat Nederland aan! Die mensen raakten hen immers niet! Verder dan schijnheilige betuigen van opofferende liefde voor het indonesische volk is Nederland nooit gegaan. Het is de liefde van de scheerder voor het schaap, van de slager voor het kalf.

Op het einde der 18e eeuw werd het weven van katoenen lijnwaden in ons Vaderland tot een zwaar misdrijf gemaakt, waarover later. Op het einde der 19e eeuw werden met geweld de zg. buitenbezittingen open gebroken, voor de toevoer van europese handelsartikelen. En totdat onze glorierijke Revolutie aan de nederlandse furie gedurende eeuwen een einde maakte, is het geweld Nederlands staatkunde gebleven. Nooit heeft enig industrieel belang in Nederland behoefte gevoeld aan nationale expansie.

JOKO PRAMONO
TGL : 5-10-15
PARAF : .....

PERPUSTA
DOUW